

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRK İKTİSAT TARİHİNDE HALİL İNALCIK'IN İKTİSAT FELSEFESİ VE
METODOLOJİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Cevdet Can SARIYILDIZ

Niğde
Nisan, 2018

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRK İKTİSAT TARİHİNDE HALİL İNALCIK'IN İKTİSAT FELSEFESİ VE
METODOLOJİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Cevdet Can SARIYILDIZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NAKİBOĞLU
Üye: Doç. Dr. Zübeyir TURAN
Üye: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Niğde
Nisan, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk İktisat Tarihinde Halil İncalcık’ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/04/2018

Cevdet Can SARIYILDIZ

ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NAKİBOĞLU danışmanlığında Cevdet Can SARIYILDIZ tarafından hazırlanan "Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık'ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 27/04/2018

JÜRİ :

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NAKİBOĞLU

Üye : Doç. Dr. Zübeyir TURAN

Üye : Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

TÜRK İKTİSAT TARİHİNDE HALİL İNALCIK'IN İKTİSAT FELSEFESİ VE METODOLOJİSİ

ÖN SÖZ

Cevdet Can SARIYILDIZ

Yüksek lisans öğrenimimi tayin, evlenme ve zorunlu danışman değişiklikleri nedeniyle bir süre ertelemek zorunda kaldıktan sonra Sayın Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Nakiboğlu ile tanıştım. Kendisinin sayesinde sonsuz bir döngü içinde kaldığım eski konumu terk ederek değerli bir çalışma konusu seçtim. Halil İnalçık'ın hayatını ve eserlerini okudukça O'nun iktisat felsefesi ve metodolojisinden derinden etkilendim.

Vefatına çok yakın bir zamana kadar üretmeye devam eden hayatına yüzlerce eser sığdıran İnalçık, Türk iktisat tarihine sosyal, iktisadi ve demografik bakış açısı kazandırdı. Olay ve olguların birbiriyle olan bağlantılarından yola çıkarak somut kanıtlar ortaya çıkardı. Sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada da Osmanlı'ya yönelik tek düze bakış açısını değiştirdi. Osmanlı'nın aslında dünya tarihinden bağımsız değerlendirilemeyeceğini ve her ikisinin birbirini tamamladığını kanıtladı. Tarihçiliğin yalnız okuyup yazmaktan ibaret olmadığını, kurduğu kurumlarla ve yaptığı saha çalışmalarıyla gösterdi. Kazandığı onlarca ödül, nişan ve fahri üyeliklerle de bunları taçlandırdı. Eminim Hoca'nın tarih anlayışı, gelecek akademik planlarım açısından bana en büyük yol göstericilerden biri olacaktır. Bu nedenle beni İnalçık felsefesiyle tanıştıran ve bana karşı olan ilgi, alaka ve desteğini hiç eksik etmeyen Sayın Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Nakiboğlu'na sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tez yazım sürecim boyunca desteğini her saniye hissettiğim, bana tezim için olabildiğince fazla zaman kazandırmaya çalışan, beni kimsenin yapamadığı kadar motive eden ve kararım ne olursa olsun en büyük dayanağım olan biricik eşime en içten sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK İKTİSAT TARİHİNDE HALİL İNALCIK'IN İKTİSAT FELSEFESİ VE
METODOLOJİSİ**

SARIYILDIZ, Cevdet Can
İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ashhan NAKİBOĞLU
Nisan 2018, 112 sayfa

Halil İnalçık, 19. yüzyıla kadar sadece olaylar ve olgular üzerinden anlatılagelen Türk iktisat tarihi yazıcılığında, bu olay ve olguların tarihsel arka planında özellikle iktisadi ve sosyolojik sebepler başta olmak üzere farklı disiplinlerden, ekollerden ve yöntemlerden faydalanmıştır.

Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık'ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi isimli bu yüksek lisans tez çalışmasının amacı, İnalçık'ın tarihi analiz ederken kullandığı disiplinleri, düşünce sistemlerini, yöntemleri ve bunlardan ne şekilde faydalandığını ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, İnalçık'ın kendi çalışmalarıyla öğrencileri ve Türk - Dünya tarihçilerinin kendisi hakkında ve kendi çalışma alanıyla örtüşen alanlardaki araştırmalarından derlenen bilgidен seçilen olgunun açıklama ve yorumlama yöntemi kullanılmıştır. İnalçık, Türkiye'de ilk kez Fuad Köprülü ve Ömer Lütfi Barkan'ın önderlik ettiği bilgi ve belgeye dayalı tarih anlayışıyla meselenin sosyal ve iktisadi problematlere yoğunlaştığı 1943'teki doktora tezinden sonra 1950 yılında Fernand Braudel sayesinde Annales Ekolü'nün etkisi altında kalarak Osmanlı'nın Avrupa ile sosyal, iktisadi ve demografik açıdan ne kadar benzeştiğini fark etmiş böylelikle parçadan bütüne yönelen anlayışıyla disiplinlerarası tarihçiliği benimsemiştir. Bu çalışmada İnalçık'ın sosyo-ekonomik ve farklı disiplinlere yoğunlaşan tüm eserleri incelenmiş, Hoca'nın akademik hayatı ve tarih yöntemi eserleri üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halil İnalçık, Türk İktisat Tarihi, Annales Ekolü.

ABSTRACT
MASTER THESIS

**ECONOMIC PHILOSOPHY AND METHODOLOGY OF HALİL İNALCIK
IN TURKISH ECONOMICS HISTORY**

SARIYILDIZ, Cevdet Can
Department of Economics
Supervisor: Doctor Lecturer Ashhan NAKİBOĞLU
April 2018, 112 pages

Halil İncılık benefited from various disciplines, schools and methods, especially economic and sociological reasons, in the historical background of these events and facts in the historical writings of Turkish economics history, which were told only through events and facts until the 19th century.

The purpose of this master thesis called Economic Philosophy and Methodology of Halil İncılık in Turkish Economics History is to reveal how İncılık uses his disciplines, systems of thought, methods, and how he used them in analyzing the history. In the study, the method of explanation and interpretation of the selected facts compiled from İncılık 's own studies, researches about him and his field of study of his students and Turkish - World historians, are used. After his doctoral thesis in 1943 with a sense of history by understanding of the case based on the information and documents led by Fuad Köprülü and Ömer Lütfi Barkan, by focusing on social and economic problems, in 1950 thanks to Fernand Braudel, under the influence of the Annales School, He realized how Ottoman was like Europe in terms of social, economic and demographic thus embracing interdisciplinary historiography with a sense of part-to-whole orientation. In this study, all works of İncılık focusing on socio-economic and different disciplines are examined, The Master's academic life and history methods through his works are included.

Key Words: Halil İncılık, Turkish Economics History, Annales School.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ŞEYH-ÜL MÜVERRİHİN (TARİHÇİLERİN ŞEYHİ) PROF. DR. HALİL İNALCIK'IN ÖZGEÇMİŞİ İLE TÜRK VE DÜNYA DÜŞÜNCE TARİHİNDEKİ YERİ.....	10
1.1. Halil İnalçık'ın Özgeçmişi.....	10
1.2. Halil İnalçık'ın Eserleri.....	20
1.2.1. Makaleleri.....	21
1.2.2. Kitapları.....	49
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK İKTİSAT TARİHİNİN ÖNCÜSÜ PROF. DR. HALİL İNALCIK.....	61
2.1. İnalçık'ın Tarih Felsefesi.....	61
2.1.1. Annales Ekolü.....	65
2.1.2. Tarihsel Genelleme.....	68
2.1.3. Hermenötik.....	70
2.1.4. Tarihsellik.....	72
2.1.5. Karşılaştırma.....	73
2.1.6. Objektiflik.....	74
2.1.7. Öngörü.....	75
2.1.8. İnalçık'ın “Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü (1959)” İsimli Makalesinde Kullandığı Metodoloji.....	76
2.2. Çalışmalarına Türkiye ve Dünya'daki Bakış Açısı.....	79
2.2.1. Türkiye'de.....	79
2.2.2. Dünyada.....	93
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA.....	102
ÖZGEÇMİŞ.....	112

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Halil İnalçık'ın lisans mezuniyeti.....	11
Fotoğraf 2. Halil İnalçık ve AÜDTCF Yeni Çağ Kürsüsü.....	12
Fotoğraf 3. Halil İnalçık ve Süleyman Demirel.....	14
Fotoğraf 4. Halil İnalçık, Neşe Sarısoy Karatay'ın kendisiyle röportajı esnasında..	18
Fotoğraf 5. Halil İnalçık ve Recep Tayyip Erdoğan.....	19
Fotoğraf 6. Halil İnalçık cübbesiyle.....	20
Fotoğraf 7. Halil İnalçık, 1994 yılında Bursa'da Osmanlı'nın fetih yollarını incelerken.....	72

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIIESEE	: Association Internationale des Etudes du Sud-Est Européen
agis	: Adı geçen internet sitesi
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
çev.	: Çeviren
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
La Méditerranée	: La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SOAS	: School of Oriental and African Studies
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund

GİRİŞ

Halil İnalçık ile ilgili vefatından hemen önce ve sonra meslektaşları ve öğrencileri tarafından İnalçık'ın Türk ve dünya iktisat tarihi alanındaki yerine ve katkılarına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Zübeyde Güneş Yağcı ve Selim Aslantaş, İnalçık'ın kapsamlı bir akademik biyografisini çıkarmış, Mehmet Kalpaklı da Hoca'nın tüm eserlerini doktora tezinden günümüze kadar sıralamıştır. Bununla birlikte İsenbike Togan, Ahmet Yaşar Ocak, Tayfun Ulaş, Rhoads Murphey, Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Amy Singer İnalçık'ın tarih ve iktisat disiplinlerindeki yerini ve bu disiplinlere olan katkılarını tartışırken Yusuf Oğuzoğlu, Cafer Çiftçi, Mustafa Öztürk, Ali Yaşar Sarıbay, Yücel Özkaya, Bülent Arı ve Mehmet Bulut da İnalçık'ın iktisat tarihi felsefesi ve metodolojisini tartışmıştır. Tüm bu çalışmaların çıkış noktası, bu bölümün devamında ele alınan iktisat tarihinin doğuşu ve tarihi seyriyle İnalçık'ın bu disiplin içindeki konumudur.

Tarihçiler açısından bakıldığında iktisat tarihi, genel tarihin iktisadi olayları konu eden bir kolu iken iktisatçılar açısından bakıldığında da zaman içinde birbiri ardına gelişen olaylara iktisadi yönden bakan bir yardımcı bilim dalıdır (Güran, 1997: 2). İktisat tarihi, iktisat teorisiyle doğrudan ilişkilidir ve bir iktisatçı, tarihten istifade ederken bir tarihçi de iktisat tarihinden faydalanmaktadır (Çakır, 2003: 9). İktisat tarihinin başlangıcıyla ilgili olarak en yaygın görüş, 1892 yılında Sir William J. Ashley için Harvard Üniversitesi'nde bağımsız bir iktisat tarihi kürsüsünün açılmasıdır (Kurmuş, 1982: 14). Bu gelişmenin sayesinde bugün iktisat tarihi bağımsız bir disiplin olarak ele alınmakta, iktisat ve tarih disiplini içinde de en önemli alt dallardan biri olarak görülmektedir.

Konunun Türk tarih yazıcılığı içindeki yerine bakmadan önce Türk tarih yazıcılığının evriminin bilinmesi gerekmektedir. İlk olarak 16. yüzyıla kadarki döneme bakıldığında Türk tarih yazıcılığı, bir destan veya hikaye şeklinde, halk dili temel alınarak basit bir şekilde işlenmiştir. Sonrasında, İran etkisinde kalan tarih yazıcılığındaki olaylara bir sebep ve sonuç ilişkisi kazandırma çabası, hikaye odaklı

anlatımdan kurtulamamıştır. Bu süreçteki en büyük değişim ise 19. yüzyılda yaşanmıştır (Yinanç, 1940: 575-576). Modern dönem öncesi Batı’da olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu’nda da vakanüvist; hanedan, din ve devlet temelli tarihçilik (Ortaylı, 1986: 420-423) Tanzimat dönemiyle birlikte hareket noktasını artık dinden değil hanedandan almaya başlamıştır (Çakır, 2003: 12). Tanzimat sonrası dönemde de bahsedilmesi gereken nokta benzerlerinden ayrılan bir anlayışla Hayrullah Efendi’nin Osmanlı tarihini, dünya tarihi içinde bir yere yerleştirerek karşılaştırma yapmaya çalışmasıdır. Bu gelişme klasik tarih yazıcılığının eleştirilmeye başlanmasına neden olmuştur (Arıkan, 1985: 1587). Halil İncık, 2006 yılındaki “Turkey and Europe in History” isimli kitabında yer verdiği Max Weber’in Osmanlı’yı Avrupa’daki patrimonyal devletlerle karşılaştırdığı makalesiyle bu dönemde oluşmaya başlayan bütüncül ve karşılaştırmalı tarih anlayışını yansıtmıştır. Bu gelişmelerden hareketle Türk tarih yazıcılığının evrimi Namık Kemal’in öncülük ettiği Türkler’in İslamiyet öncesi tarihinin Avrupa tarihi ile birlikte ele alınması gerektiği düşüncesidir. Bu düşünce daha sonra Türkler ve Avrupalı kavimlerin akraba olduğu düşüncesini doğurmuştur (Arıkan, 1985: 1588). Klasik ve çağdaş tarihçilik arasındaki köprüyü ise II. Meşrutiyet yıllarıyla birlikte 1910 yılında Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuasını çıkaranlardan biri olan Ahmet Refik ve 1915 yılında yayın hayatına başlayan Milli Tetebbular Mecmuası’nın önemli ismi Fuad Köprülü’dür (Toprak, 1986: 431-432). İncık 2002 yılında yayınlanan “Türkiye’de Osmanlı Araştırmaları. I- Türkiye’de Modern Tarihçiliğin Kurucuları” isimli makalesinde Fuad Köprülü’yü çağdaş, ekonomik ve sosyal tarih anlayışını benimsemesiyle Türkiye’de modern tarihin kurucularından biri olarak görmektedir.

Türk tarih yazıcılığında iktisat disiplininin kullanılmaya başlaması ise iktisadi olarak adlandırılabilen ilk metinler olan adaletnameler, siyasetnameler ve risalelerdir (Çakır, 2003: 15). İncık, 1967 yılında yayınlanan “Adaletnameler” isimli makalesinde bu kaynakların birer padişah hükmü olarak veri, toprak tasarrufu ve borçlarla ilgili düzenlemeleri içerdiğini ifade etmiştir. Tanzimatın ilanıyla birlikte (1839) ilk kez Osmanlı’da iktisat tarihine zemin hazırlanmıştır. Vergiler ve bütçeyle ilgili hükümlerin bulunduğu bu düzenleme sayesinde 1860’lardan itibaren iktisadi yayınlar bir hayli artmış ve yapılan mali ıslahatlar ve bütçe düzenlemeleriyle de ilk defa iktisadi resmi bir dil oluşmuştur (Çakır, 2003: 16-18). 1936 yılında da İktisat

Fakültesi açılmış ve düzenli iktisat eğitimi ilk kez yapılmaya başlanmıştır (Çakır ve Akar, 1998: 271-310).

1930'lu yıllarda Köprülü, Türk tarih yazıcılığının bilimsel temellere oturtulmasına öncülük etmiştir. 1931 yılında Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası'nın çıkarılmasıyla Köprülü mektebi açılmıştır. Dönemin etkin ekollerinden olan Annales ekolü de Türk tarihçiliğini ciddi anlamda etkilemiştir (Berktaş, 1985: 2461). İnalçık, 1978 yılında yayınladığı "Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings" isimli çalışmasında Köprülü'nün Annales ekolüyle birlikte Osmanlı tarihinin demografik, sosyal ve ekonomik yönüne yöneldiğini ifade etmekle birlikte Ömer Lütfi Barkan'ın da bu akımdan etkilendiğini dile getirmiştir. Barkan, kurulan İktisat Fakültesi'nde bakir bir alan olarak keşfedilmeyi bekleyen iktisat tarihi alanında çalışmalarıyla öncü olmuştur (Fındıkoğlu, 1946: 90-95). İnalçık, 2000 yılında Şevket Pamuk'la birlikte hazırlayıp yayınladığı "Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik" isimli kitabında Barkan'ın tımar sistemi içinde köylülerin sınıflandırılmasına ilişkin bilgileri içeren defteri-i hakanileri ilk kez iktisat tarihi çalışmalarına kazandırarak bilgi ve belgeye dayalı tarih anlayışının Türkiye'de yaygınlaşmasını sağladığını dile getirmiştir. Barkan, Fransa seyahatlerinde Lucien Febvre ve Fernand Braudel'le sıkı dost olmuş ve yeni oluşan Annales ekolünün "Eğer tarihe yeniden kan verilmesi gerekiyorsa bu, ancak coğrafya, linguistik, ekonomi, demografi, siyaset bilimi, klimatoloji, psikoloji ve benzeri beşeri bilim dallarının fethedilmesi, hatta boyunduruk altına alınmasıyla mümkün kılınabilir" (Boratav, 1985: 8) anlayışına sıkı sıkı bağlanmıştır. Bununla birlikte Barkan, tarih yazıcılığında askeri-siyasi hikayecilik anlayışının yerini, kurumsal ve yapısal incelemelere bırakması gerektiğini ifade etmiştir (Barkan, 1948: 290-291). İnalçık da 2009 yılında yayınladığı "Fransız Annales Ekolü ve Türk Tarihçiliği" makalesinde Annales ekolünün disiplinlerarası çalışma metodunu işaret etmekle birlikte Türkiye'de askeri ve siyasi tarih anlayışının tam olarak terk edilmemesine rağmen çağdaş tarihçiliğin oturmaya başladığını dile getirmiştir. Barkan'ın iktisat tarihi çalışmaları sırasında Ankara Üniversitesi'nde sınıf arkadaşı olduğu iki isim olan Mustafa Akdağ ve Halil İnalçık, ön plana çıkmıştır. Akdağ, çalışmalarını Selçuklular ve kuruluş dönemi Osmanlılar'daki sosyal ve ekonomik sorunlar üzerine yoğunlaştırırken kendini "Barkan'ın açtığı çığırda yürüyen araştırmacılar" arasında gören İnalçık ise tüm

Osmanlı tarihi alanları ve iktisat tarihi ile ilgili araştırmalar yapmıştır (İnalçık ve Yediyıldız, 2002: 137).

Türkiye’de ve dünyada iktisat tarihinin günümüze kadar olan serüveni, “Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık’ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” isimli bu yüksek lisans tez çalışmasında Halil İnalçık merkezinde verilecektir. Ancak 1960’lardan itibaren sürecin, İnalçık’ın bu süreçteki yerini daha iyi anlamak adına kısaca bilinmesi gerekmektedir. 1960’lı yıllarda iktisat tarihi çoğunlukla ideolojik bir disiplin olarak ön plana çıkmıştır (Karaömeroğlu, 2002: 81). Kalkınma, bağımlılık, az gelişmişlikten kurtulma ve antiemperyalizm tartışmalarıyla geçen bu döneme ilişkin İnalçık, 1996 yılındaki “Osmanlı Arşivleri Görülmeden 20. Yüzyılın Tarihi Yazılamaz” isimli makalesinde yer verdiği gibi bir tarihçinin kendi şahsi özelliklerini bir yana bırakıp olayları ve olguları bunların yaşandığı dönemin özelliklerine göre tamamen objektif bir bakış açısıyla değerlendirmesi gerektiğine inanmıştır. Sol görüşlerin egemen olduğu dönemde Asya tipi üretim tarzı düşüncesine göre mülkiyeti devlete ait olan toprağın kullanma hakkının halka ait olduğu kırsal ekonomi tartışmaları yaşanmıştır (Keyder ve İslamoğlu, 1977: 49-80). Bununla birlikte ABD’nin II. Dünya Savaşı sonrası dünyanın kimi ülkelerine yönelik politikasına eleştirel bir çıkış olan Bağımlılık Kuramı da bu dönemde sıkça tartışılmıştır (Karaömeroğlu, 2002: 83-84). Bu tartışmalar 1970’lerde yerini Immanuel Wallerstein’in Dünya Sistemi yaklaşımına bırakmıştır. Buna göre bütünden tekile giderek tekili açıklama düşüncesi ortaya çıkmış ve yerel/milli tarih çalışmalarının sınırlılığına dikkat çekilmiştir (Karaömeroğlu, 2002: 89). İnalçık’ın bu döneme ne şekilde müdahil olduğu noktasında Wallerstein, İnalçık’ın tarih disiplinine birincil kaynaklardan erişilmesi ile sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan bakabilmesini sağladığını dile getirmiştir (Aslantaş, 2017: 6). 1977 yılında İnalçık’ın çabalarıyla 1.’si gerçekleştirilen Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi’nde Osmanlı tarihine yönelik yeni toplumsal ve ekonomik çalışma alanlarına dikkat çekilmiştir (Özel ve Çetinsaya, 2002: 8-38).

1980’lere gelindiğinde ise YÖK’ün kurulması ve Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları’nda yapılan düzenlemelerle devlet iktisat tarihi alanına ağırlığını koymuştur. Bu dönemde üniversite ve özel sektör çalışmalarıyla belge yayıncılığı artış göstermiş özellikle tapu tahrirleri ve şer-iyye sicillerine yönelik araştırmalar çoğalmıştır (Çakır, 2003: 48-49). İnalçık, şer-iyye sicilleriyle ilgili 1967 tarihli “The

Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror”, tahrir defterleriyle ilgili de 1959’daki “Osmanlılar’da Raiyyet Rüsümü”, 1960’taki “Çift-Resmi”, 1985’teki “Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi” 1993’teki “Greeks in Ottoman Economy and Finances 1453-1550” makaleleriyle bu kaynakların önemine işaret etmiş ve çalışmalarında bu kaynaklardan doğrudan faydalanmıştır.

Günümüz iktisat tarihi çalışmalarında ise Barkan’dan sonra iktisat tarihi kürsüsünde Osmanlı maliyesi ve ticareti, Cumhuriyet’e geçiş süreci, para politikası, iktisat düşüncesi tarihi gibi alanlarda lisans ve lisansüstü düzeyle birlikte siyaset bilgileri fakültesi ve edebiyat fakültesi tarih dergileriyle üniversiteler ve Türk Tarih Kurumu ve vakıfların aracılığıyla çalışan kurumlarla birlikte kurumsal düzeyde iktisat tarihi çalışmaları devam etmektedir (Çakır, 2003: 56-60). Modern Türk tarihçiliğinin oluşmasında Şerif Mardin, Köprülü’nün başlattığı iktisat tarihi araştırmalarının, Barkan sayesinde geliştirildiği ve İnalçık’la birlikte de bu araştırmaların en üst düzeyde gerçekleştirildiğini ifade etmiştir (Mardin, 1999). Bu çalışmada İnalçık’ın iktisat tarihini neden zirvede temsil ettiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Halil İnalçık, Osmanlı ve Türk tarihi ile ilgili sıradan, alışılmış ve özgün olmayan teori ve yargılara dayalı tarih anlayışına karşı benimseyip geliştirdiği toplumu, toplumsal ve ekonomik etkenlerle süreçleri temel alan bilgiye ve belgelere dayalı bir tarih anlayışıyla öncelikle Osmanlı coğrafyasında ve sonrasında dünyada Osmanlı ve Türk tarihi ile ilgili daha somut çalışmalar ve değerlendirmelerin yapılmasını sağlamıştır. İnalçık, 100 yıllık yaşamı boyunca oldukça verimli bir akademik süreç geçirmiş, çalışmaları ve eserleriyle çok sayıda ve geniş ölçekli bilimsel yayına ve çalışmaya konu olacak ve kaynak niteliği taşıyacak zengin ve nitelikli bir miras bırakmıştır (Acar, 2016: 3).

İnalçık, tarih alanında çalışma yaparken diğer beşeri bilimlerden de faydalanması açısından diğer meslektaşlarından ayrılmaktadır. İktisat ve sosyoloji başta olmak üzere hukuk, edebiyat, İslamiyet ve siyaset İnalçık’ın araştırmalarındaki temel alanlar olmuştur (Arı, 2016: 11). İnalçık, özellikle Fuad Köprülü ve Ömer Lütfi Barkan’ın başlattığı bilgiye ve belgeye dayalı tarih anlayışının Türkiye’deki en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Osmanlı gerçekliğinin ancak belgeyle kanıtlanmış bilgiye dayalı sosyolojik ve ideolojik değerlendirmelerle mümkün olabileceğini

düşünen İnalçık, tarih ve coğrafyanın bütünlüğüne büyük önem vermekle birlikte bir belgenin tarih ve coğrafyanın gerçekliğinde yorumlanmasının gerekliliğine inanmıştır (Bulut, 2016: 53). İnalçık, Osmanlı siyasi tarihine yönelik çok önemli araştırmalar yapmış olmasına rağmen Köprülü ve Barkan'ın önderliğinde özellikle sosyal ve ekonomik sorunlara odaklanmıştır. Türk tarihçiliğinde sosyo-ekonomik ve uzun dönem tarihçiliğin Köprülü sayesinde başladığını düşünen İnalçık, şahsi tarihçiliğinin gelişimi üzerinde de bu iki tarihçinin etkisinin yoğun olduğunu ifade etmiştir (Çiftçi, 2015: 71).

“Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık'ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” isimli bu yüksek lisans tez çalışmasının amacı “Halil İnalçık'ın akademik hayatının seyri nasıldır, İnalçık'ın eserlerinin önemi nedir, İnalçık'ın iktisat tarihi felsefesi ve metodolojisi nasıl oluşmuştur, İnalçık'ın kullandığı temel kavramlar ve konular nelerdir, İnalçık'ın iktisat tarihi ve diğer beşeri bilimlere katkıları nelerdir?” sorularına cevap aramaktır. Hoca'nın akademik hayatının bilinmesi neden Türkiye'de yetişmiş bir bilim insanı olarak dünyaya mal olduğunu kanıtlaması açısından önemlidir. Çalışmanın birinci bölümü İnalçık'ın özgeçmişi ile başlayıp birinci bölümün ikinci aşamasında İnalçık'ın eserleri, makaleleri ve kitapları şeklinde iki kısımda incelenmiştir. İnalçık, 1935 yılında başlayan akademik yaşamına 40'tan fazla kitap ve 485'e yakın makale sığdırmıştır. Çalışmada, ilk ve en önemli eserlerinden biri olan 1943 yılındaki doktora tezinden 2011 yılındaki iki kitabına kadar yüzlerce eserinden hakkında yeteri miktarda bilgi toplanabilen ve özellikle Türk iktisat tarihine önemli katkı yapan ve şimdiye kadar hiç ele alınmamış tüm çalışmalarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Hoca'nın bütüncül bakış açısını içeren iktisat felsefesiyle, disiplinlerarası tarih metodolojisini yansıtan ve meselenin sosyal ve ekonomik arka planına odaklandığı 13 kitabı ve 47 makalesine yer verilen çalışmada bu eserler, Türk ve dünya iktisat tarihiyle metodolojik açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde İnalçık'ın tarih felsefesi ele alınmıştır. Birinci aşamada Annales ekolüyle tanışmasından önce özellikle doktora tezinde konunun sosyal ve ekonomik arka planına odaklanması metodu incelenmiştir. İnalçık, bu metodunu arşiv ve belgeler üzerindeki yoğun çalışması ve adalet kavramı üzerine özellikle eğilmesiyle desteklemektedir. Sonrasında, 1929 yılında Marc Bloch ve Lucien Febvre tarafından kurulan bir dergiyle başlayan ve 20. yüzyıl ortalarında tarih

yazıcılığını baştan aşağı değiştirmeyi başaran Annales ekolüyle İncalcık'ın tanışması ve 1950 yılında Fernand Braudel'in "La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II (II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası)" isimli eserinden etkilenmesinin ardından Osmanlı'nın Avrupa'yla sosyal, iktisadi ve demografik açıdan benzeşmesi üzerine tarih anlayışının ne yönde etkilendiği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümün devamında İncalcık'ın metodolojisi hakkında bilgi verilecektir. İncalcık, kanıttan uzak tarihsel genellemelere karşı çıkmaktadır. Genellemelere her zaman bilimsel ve somut verilerle cevap veren İncalcık'ın eserlerinde kullandığı en önemli yöntemlerden biri de hermenötiktir. İncalcık, tarih yazıcılığında ampirik verilerden yararlanmanın önemine vurgu yaparken bu verilerin yeteri kadar kullanılabilmesini sağlayacak araç ve gereçlerin gerekliliğine de işaret etmektedir. İncalcık, birbiri ardına gerçekleşen olayların bir bütün olarak tarihi oluşturduğunu ifade ederek eserlerinde bu nedenle tarihsellik kavramına özellikle eğilmektedir. İncalcık, tarihte karşılaştırmanın da bir usul olarak önemli olduğunu düşünmüştür. Ancak bu yapılırken geçmişte ve günümüzde olaylar ve kurumların birbirine benzer şartlarda değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. İncalcık, bir yöntem olarak objektifliğin de bir tarihinin yazıcılıkta kendi siyasi düşüncesi ve inancını çalışmalarına karıştırmaması açısından önemine işaret etmektedir. Son olarak İncalcık, tarihi çok iyi analiz ederek geleceğe yönelik tekliflerde bulunmanın bir tarihinin görevlerinden biri olduğunu düşünmektedir. O'na göre insanların ihtiyaçları ve coğrafi özellikler değişmediği için tarihte olayların büyük bölümü tekerrürden ibaret olabilmektedir.

İncalcık, 1959 yılında "Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü" başlığıyla yayınladığı makalesinde Osmanlı'daki toprak düzeni, sosyal hayat ve vergilendirme sisteminin anlaşılması adına keşfettiği "çift-hane sistemi" kavramını Osmanlı tarih çalışmalarına kazandırmıştır. Makalenin bu yönüyle, bu çalışma için önemli olduğu düşünüldüğünden İncalcık'ın tarih felsefesi ve metodolojinin anlaşılması adına makale örneklendirilerek incelenmiştir.

Son aşamada, İncalcık'ın neden Osmanlı'ya yönelik dünyada daha gerçekçi yaklaşımlar ve değerlendirmelerin önünü açtığına açıklanabilmesi için Hoca, öncelikle Türkiye'deki ve sonrasında dünyadaki meslektaşları ve öğrencilerinin kaleminden değerlendirilmiştir. Böylelikle Türk iktisat tarihi açısından İncalcık'ın yeri,

önemi ve metodolojisi hakkında bütüncül bir açıklama yapılabilecek bilgi seviyesine ulaşmak mümkün olmuştur.

Bu çalışmada kavramsal sınırlılıklar bulunmamakla birlikte yöntemsel olarak İnalçık'ın “Timariots chrétiens en Albanie au XVe siècle d'après un registre de timars Ottoman” (İnalçık, 1952: 118-138), “Die Türkei und der Western: die kulturelle und politische Angleichung der Türkei and den Western” (İnalçık, 1959-1960: 10-20), “Pitanje Segedinskogo mira i kriza turske drzava 1444 godine” (İnalçık, 1962-1963: 12-13), “Les regions de Kruye et de Dibra autour de 1467 (d'après les documents Ottomans)” (İnalçık, 1968: 89-102) isimli Türkçe ve İngilizce dilleri dışında doğrudan kendi kaleminden çıkan çalışmaları, yeteri kadar incelenememiştir. Bununla birlikte İnalçık'ın yaklaşık 75 yıllık akademik yaşamının ilk zamanlarında kaleme aldığı “Kanûnnâme-i Sultânî ber Mûceb-i Örf-i Osmanî: II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasaknâme ve Kanûnnâmeler” (İnalçık ve Anhegger, 1956), “Bosna'da Tanzimat'ın Tatbikına Ait Vesikalar” (İnalçık, 1942a: 374-389), “Saray Bosna Şer'iyye Sicillerine Göre Viyana Bozgunundan Sonraki Harp Yıllarında Bosna”, Tarih Vesikaları” (İnalçık, 1942b:178-385), “Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tâbiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi” (İnalçık, 1944: 185-229) isimli çalışmaların dili yayınlandıkları yıllar itibariyle çoğunlukla eski Türkçe ifadeler içermektedir ve üzerinde başka araştırmacılar tarafından yeteri kadar inceleme yapılmamıştır. Buna ek olarak bu çalışmada İnalçık'ın akademik yaşamının 1940 yılındaki “Tanzimat ve Fransa” (İnalçık, 1940: 128-139) makalesiyle başladığı ve 41 kitabıyla 485 makalesinin bulunduğu varsayılmıştır (Kalpaklı, 2015: 5-43).

Sonuç olarak, İnalçık'ın hayattayken meslektaşları tarafından “yaşayan en ünlü ottomanist” olarak tanımlanması (Çakır, 2003: 39), vefatından sonra da geçerliliğini korumaktadır. İnalçık'ın neden bu şekilde tanımlandığını açıklamak, İnalçık'ın hiç ele alınmamış eserlerinin önemini ortaya koymak ve bu eserleri incelemek ile araştırmacılar tarafından ayrı ayrı temel düzeyde ele alınan Hoca'nın iktisat tarihi felsefesi ve metodolojisi çalışmalarını derleyerek bu konunun özeline inmek, “Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık'ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” isimli bu yüksek lisans tez çalışmasının önemini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Birincisi; İnalçık, iktisadi tarihin ilk önemli örneklerinden biri olan “Tanzimat ve Bulgar Meselesi” isimli doktora tezinden

başlayarak çalışmalarında meselenin arka planına inip sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yönleri incelemiş ve disiplinlerarası bir metod kullanmıştır. İkincisi; şerhiyye sicilleri, tahrir defterleri, ahidnameler, adaletnameler, tımar icmal defterleri, risaleler, tereke kayıtları ve şikayet defterlerini doğrudan kullanarak birincil kaynaklardan derlediği bilgileri belgeye dayalı tarih anlayışının bir örneği olarak sunmuş ve böylelikle objektif kalmaya özen göstererek tarih disiplinine çift-resmi ve çift-hane sistemi kavramlarını kazandırmıştır. Üçüncüsü; olayların yapısal unsurlarla birlikte zaman ve mekan içinde değerlendirilmesini görüşünü benimseyerek bütüncül tarih anlayışına hakim olmuş ve Osmanlı'nın dünya tarihinden bağımsız değerlendirilemeyeceğini kanıtlamıştır. Dördüncüsü; *The Ottoman Empire: Classical Age, (1300-1600), An Economic and Social History of Ottoman Empire* gibi dünya üniversitelerinde okutulan çalışmalara imza atmış ve UNESCO, UNICEF kurumlarının dünyaca ünlü isimlerle ortak çalışmalarına katılmıştır. Beşincisi; 1994'te Bursa'da Osmanlı'nın göç yollarında yaptığı çalışmada olduğu gibi yalnız yazılı çalışmayla tarih biliminin yapılamayacağını göstermiş ve saha çalışmalarıyla hermenötik yöntemi de benimsemiştir. Sonuncusu; Bilkent Üniversitesi bünyesinde kurulan Halil İnalçık Center for Ottoman Studies gibi kurumlarla tarih biliminin desteklenmesi gerektiği düşüncesini yerleştirmeye çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:
ŞEYH-ÜL MÜVERRİHİN (TARİHÇİLERİN ŞEYHİ) PROF. DR. HALİL
İNALCIK'IN ÖZGEÇMİŞİ İLE TÜRK VE DÜNYA DÜŞÜNCE
TARİHİNDEKİ YERİ

Prof. Dr. Halil İnalçık, Osmanlı ve Türk tarihine ilişkin basmakalıp teoriler ve yargılara dayalı bir tarih anlayışına karşı gelerek ekonomik ve toplumsal faktörlerle tarihi süreçleri temel alan arşivlere ve belgelere dayalı bir tarih anlayışını benimsemiştir. Bu sayede hem Osmanlı coğrafyasında hem de dünyada Osmanlı ve Türk tarihine ilişkin daha sağlam temelleri bulunan, gerçekçi yaklaşımların oluşmasını sağlamıştır (Acar, 2016: 3).

İnalçık'ı anlamak için onun hayatını ve akademik yaşamının gidişatını bilmek büyük önem taşımaktadır. İnalçık'ın uzun hayatı boyunca neden bu kadar popüler bir bilim insanı olduğu ve birçok disipline yaptığı katkılar ancak bu şekilde anlaşılabilir. Vefatından sonra bile uzun bir süre boyunca iktisat ve bağlantılı disiplinlerle ilgili çalışan tüm öğrenci ve akademisyenlere ışık tutacak olan İnalçık sayesinde bugünü anlamak ve geleceğe ilişkin fikir edinebilmek adına bilim insanlarının geçmişi öğrenme çabaları devam edecektir.

1.1. Halil İnalçık'ın Özgeçmişi

Bu kısımda Halil İnalçık'ın bilimle iç içe olan yaşamında, sırasıyla verdiği eserlerin ve yaptığı bilimsel çalışmaların her birinin kendi dönemi içinde ne tür özellikler taşıdığı ve ne gibi yenilikler getirdiğine elde ettiği başarılarla birlikte yer verilmiştir.

Kırım kökenli bir ailenin oğlu olarak 7 Eylül 1916 tarihinde İstanbul Kızıltoprak'ta doğan Halil İnalçık'ın, babası Seyit Osman Nuri Bey ve annesi, Ayşe Bahriye Hanım'dır. Öğrenim hayatına ilk olarak 1923 yılında Ankara Gazi

Mektebi'nde başlayan İnalçık, 1930 yılında ilk tahsilini burada almıştır. Sonrasında Sivas Muallim Mektebi'nde 1 yıl öğrenim gördükten sonra orta öğrenimini Ankara'da Gazi Muallim Mektebi'nde 1931 yılında bitirmiştir. Bu okuldayken sınıfını bir gün Gazi Mustafa Kemal Atatürk ziyaret etmiştir. Sadri Maksudi'nin tavsiyesiyle dönemin en iyi okullarından biri olan ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın da eğitim verdiği Balıkesir Necatibey Muallim Mektebi'nde de lise öğrenimini gören İnalçık, 15 Eylül 1935 tarihinde mezun olmuştur (Kalpaklı, 2015: 1).

Fotoğraf 1. Halil İnalçık'ın lisans mezuniyeti (Kalpaklı, 2015: 39).

Lise öğreniminin hemen ardından yüksek tahsiline başlayan İnalçık, 1935 yılından itibaren Hitler Almanyası'ndan da kaçan hocaların bulunduğu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde (AÜDTCF) Yeni Çağ Kürsüsü'nde Fuad Köprülü, B. S. Baykal ve M. Göker'in derslerini almıştır. 1940 yılında bu tahsilini bitiren İnalçık, Maveraünnehirli Türk kökenli hükümdar Timur üzerine bir seminer hazırlamış ve Fuad Köprülü'nün dikkatini çekmiştir. O'nun tavsiyesi üzerine aynı okul ve kürsüye

“ilmi yardımcı” ünvanıyla tayin edilmiştir (Aslantaş, 2017: 6). İnalçık, 1942 yılına geldiğinde doktora tezi olan “Tanzimat ve Bulgar Meselesi” isimli çalışmasıyla doktor ünvanını almıştır. Bu çalışmada İnalçık, bölgedeki isyanların sebebinin Osmanlı'nın eski dönemlerinden kalma ağalık rejimi ve yerli Hristiyan nüfusun toprak kapma çabası olduğunu kanıtlamıştır (Kalpaklı, 2015: 1). Bu çalışma aynı zamanda sosyo-ekonomik tarih yazıcılığının Türkiye'deki ilk örneklerinden biri olmuştur. Böylelikle İnalçık, 28 Nisan 1942 tarihinde AÜDTCF Yeni Çağ Kürsüsü'nde asistan olarak göreve başlamıştır. Akademik kariyerine hızla devam eden İnalçık, doçentlik tezi olan “Viyana'dan Büyük Ricat'e Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı” isimli çalışmasıyla doçent olarak 15 Aralık 1943 tarihinde atanmıştır. AÜDTCF'de Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışan Şevkiye Işıl Hanım ile 1945 yılında evlenmiştir (Yağcı, 2013: 591). İnalçık, çalışmalarını doktor

ünvanını almasından itibaren Osmanlı'nın sosyal ve ekonomik sorunları üzerine yoğunlaştırmıştır. Türk tarihine büyük katkısı olan girişimleriyle Osmanlı arşivleri ile ilgili İstanbul'da ve şer'iyye sicilleri hakkında da Bursa'da araştırmalar yapmış ve birçok yeni bilgiyi tarih literatürüne kazandırmıştır. Sonrasında da 1947 yılından itibaren Türk Tarih Kurumu (TTK) üyesi olmuştur. 1948 yılında da kızı Günhan doğmuştur (Kalpaklı, 2015: 1).

Fotoğraf 2. Halil İnalcık ve AÜDTCF Yeni Çağ Kürsüsü (Arı, 2016: 16).

1949 yılında AÜDTCF İnalcık'ı, bilgi birikimini artırması ve ihtisasını genişletmesi amacıyla İngiltere'ye göndermiştir. Burada British Museum'da çalışan İnalcık, Türkçe yazmalara yoğunlaşmıştır. "Clander of State Papers" isimli seride Osmanlı tarihi ile ilgili kayıtları toplayan İnalcık, Prof. Paul Wittek'in Londra Üniversitesi'ndeki School of Oriental and African Studies'de (SOAS) seminerlerini de takip etmiştir. Kendisi gibi bu seminerleri takip eden E. Zachariadou, V. Ménage, V. Parry ve B. Lewis isimli tarihçilerle de tanışmıştır. Bu esnada "Public Record Office" isimli dünyanın en önemli arşivlerinden biri olarak görülen arşivde Osmanlı ile ilgili yeni kaynaklar keşfetmeye çalışmıştır (Aslantaş, 2017: 7). Bundan sonra en önemli gelişmelerden biri de 1950 yılında Paris'teki Milletlerarası Tarihi İlimler Kongresi'ne katılmasıdır. Burada kendisini etki altında bırakan Écoles des Annales (Annales Ekolü) kurucularından Fernand Braudel'le tanışma fırsatını yakalamıştır. Braudel'in 1949 yılında yayınlanan La Méditerranée isimli büyük yankı uyandıran eseri İnalcık'ı da etkisi altına almayı başarmıştır. İnalcık, bu eserle ilgili Türkiye'de bu eserin tanıtımını amaçlayan bir yazı da yayınlamıştır. Çalışmalarını tamamlayan İnalcık, 1 Şubat 1951'de İngiltere'den dönmüştür (Arı, 2016: 15).

İngiltere'den döndüğü yılın yaz aylarında İnalçık, Bursa'da şer'iyye sicilleri üzerine çalışmaya başlamıştır. Bu sicillerin ne derece önemli olduğunu açıkladığı "15. Asır Türkiye İktisadi ve İctimai Tarihi Kaynakları" (İnalçık, 1953-1954: 51-67) isimli bir makale de yazan İnalçık bu sicillerle ilgili bir koleksiyon oluşturmuştur. 280 defterlik bu koleksiyon Osmanlı'daki hukuk ve sosyal hayat açısından son derece önemli bilgiler içermektedir. Topkapı Sarayı'da bulunan atölyede ciltlenerek temizlenen bu siciller tekrar Bursa'ya gönderilmiş ve Arkeoloji Müzesi'nde çalışmacıların kullanımına sunulmuştur (Kalpaklı, 2015: 2).

2 Haziran 1952 tarihinde profesör olan İnalçık, bunu "Viyana Bozgun Yıllarında Osmanlı - Kırım Hanlığı İş Birliği" isimli teziyle başarmıştır. Yurtdışında da çalışmalarını sürdüren İnalçık, 1953-1954 yıllarında ziyaretçi profesör olarak Columbia Üniversitesi School of International Affairs'te bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Osmanlı ve Türk araştırmalarının gelişmesinde önemli roller oynayan İnalçık, burada bu konuda Prof. Tibor Halasi-Kun ile birlikte çalışmıştır (Aslantaş, 2017: 7). 1954 yılında "Hicri 835 tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid" ve "Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar" isimli çalışmaları Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanınca tüm dünyada tanınır hale gelmiştir (Kalpaklı, 2015: 2). 1956 ve 1957 yıllarında "research fellow" olarak Rockefeller Vakfı'nın burs desteğiyle Harvard Üniversitesi'nde yer almıştır. Burada Amerikan ve Prof. H.A.R. Gibb'in İslam tarihi derslerini izleyen İnalçık, W. Langer isimli Harvard profesörünün teklifi üzerine An Encyclopaedia of World History'deki Osmanlı bölümünü gözden geçirme görevini üstlenmiştir. Sonrasında 1957 yılında Türkiye'ye döndükten sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesine katılmıştır. Burada Avrupa ve Amerika tarihi dersleriyle birlikte "İdari Teşkilat Tarihi" ve "Devrim Tarihi" isimli dersleri de okutmuştur (Aslantaş, 2017: 7).

Yurtiçi, Avrupa ve Amerika'daki birçok kongreye katılan İnalçık, bu kongrelere bildiri vermiştir. "The Problem of Relationship Between Byzantine and Ottoman Taxation" isimli bildirisini XI. Uluslararası Bizantinistler Kongresi'nde Münih'te 1958 yılında okumuştur. 1960 yılında İsrail İbrani Üniversitesi'nde ders vermek üzere davet almıştır. Milli Birlik Komitesi'nin teşvikiyle yaz aylarında akademisyenlerden oluşan bir heyetle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne inceleme gezileri düzenlemiştir. Kıbrıs Tarihi hakkında da araştırmalar yapan İnalçık, Kıbrıs sorununun yoğun bir şekilde Türkiye'de ve dünyada gündem olduğu bir dönemde,

Nisan 1961 tarihinde Kıbrıs'a gittikten sonra burada Kıbrıs Vakıflar İdaresi'nde 56 adet sicil keşfetmiştir. Bu siciller, Kıbrıs kadılıklarına aittir (Yağcı, 2013: 591). 1961 ve 1962 yıllarında yedi ay süreyle Arapça'sını ilerletmek ve çalışmalarını genişletmek amacıyla Beyrut'ta yaşamıştır. Buradan dönüşte de Hollanda'ya gitmek amacıyla bir davet almıştır. Burada Amsterdam Üniversitesi Doğu Tetkikleri Enstitüsü bünyesinde "Turkey and Europe" başlıklı bir konferans yürütmüştür. 1962 yılının sonbaharında bir bildiri de "Conferance on Political Modernization of Japan and Turkey" isimiyle "The Social Science Research Council" konferansına sunmuştur (Aslantaş, 2017: 7).

1966 yılına gelindiğinde İnalçık, Uluslararası Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Kurumu'na (Association Internationale des Etudes du Sud-Est Européen-AIESEE) üye olmuştur. İnalçık, bu gelişmeyi Türk tarihinin ve kültürünün tanıtılması amacıyla büyük bir fırsat olarak görmüştür. Bu kurumdaki çalışmalarında mesafe kat eden İnalçık, 1971 ve 1974 yılları arasında başkan olarak görev yapmıştır (Yağcı, 2013: 592). Bu kuruma üye olmasının ardından bir sonraki yıl Uluslararası Müsteşrikler (Doğu İlimleri) Kongresi'ne katılım sağlamıştır. Aynı yıl içinde misafir profesör olarak Princeton ve Pennsylvania Üniversiteleri'nde dersler vermiştir. Sonrasında 1968 yılı içinde 3 ay boyunca Paris ve Londra'da arşiv çalışması yapmış ve Bibliothèque Nationale'de araştırmalarda bulunmuştur. II. Bayezid dönemine ait bir mukataa defteriyle ilgili olarak M. Berendi ve G. Veinstein ile birlikte çalışmalar

Fotoğraf 3. Halil İnalçık ve Süleyman Demirel (Togan, 2016: 30).

yürütmüştür. 1969 yılında AIESEE'nin kendisinden rapor olarak sunmasını istediği “Osmanlı Devrinde Balkanlar” konulu çalışmasını teslim etmiştir. Aynı yıl dergi çalışmalarına başlamış ve bir türkolog olan Tibor Halasi-Kun ile birlikte Osmanlı araştırmaları ile ilgili büyük önem atfettiği “Archivum Ottomanicum'u” çıkarmaya başlamıştır. 1071 yılına gelindiğinde “corresponding member” ünvanıyla Royal Historical Society'ye seçilmiştir. Bu yıl aynı zamanda Harvard Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin (Center for Middle Eastern Studies) teşviki ve davetiyle iki konferans vermiştir. 30 yıl boyunca görev yaptığı AÜDTCF'den de 1972 yılında emekliye ayrılmıştır (Arı ve Kalpaklı, 2016: 7).

Emekli olduktan sonra da çalışmalarına hız kesmeden devam eden ve 1950'li yıllardan beri dünya tarih çevreleri tarafından dikkatle izlenen İncalcık, emekli olduğu yıl imtiyazlı profesör olarak Chicago Üniversitesi'ne davet edilmiştir. Buradaki tarih bölümünde profesör olarak çalışmaya başlayan İncalcık, 1973 yılında İngiltere'de de “The Ottoman Empire: Classical Age, 1300 - 1600” isimli eserini yayınlamıştır. Bu eser öyle ilgi görmüştür ki Arapça'ya ve yedi Balkan diline tercüme edilmiştir. Bugün bu eser, dünyanın birçok önemli üniversitesinde okutulan temel eserlerden biri haline gelmiştir (Arı, 2016: 21). Aynı yıl iki konferans birden vermiştir. Bunlardan ilki Cumhuriyet'in kuruluşunun 50. yılı nedeniyle Prof. Dr. Fahir İz ile birlikte düzenlediği “Continuity and Change in Turkish Society and History'dir”. Diğeri ise İstanbul'da AIESEE'nin teşvikiyle düzenlediği “İstanbul: Crossroads of Civilizations and Cultures” başlıklı konferanstır (Aslantaş, 2017: 8). Bu faaliyetlerinin yanı sıra İncalcık, ülkesiyle de bağlarını hiç koparmamış ve bir ilim cemiyeti olan “Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Türkiye Tarihi Birliği'ni (International Association for Social and Economic History of Turkey)” kurmuştur. Bu cemiyetle birlikte Hacettepe Üniversitesi'nde 11-13 Temmuz 1977'de ilk kongresini toplamıştır. İncalcık bu cemiyetin faaliyetlerini genişletmesini sağlayarak 2005 yılında Venedik'teki son kongresine kadar on uluslararası kongre düzenlemesine olanak tanımıştır (Singer, 2015: 114). 1978 yılında şeref üyesi olarak Royal Asiatic Society'ye seçilmiştir. Aynı yıl bir davet daha alarak Paris'e gitmiş ve burada özel olarak F. Braudel için tahsis edilen Maison de L'Homme'da Prof. G. Veinstein'in teşvikiyle Osmanlı toprak meseleleriyle ilgili olarak iki konferans daha vermiştir. Aynı yılın 12-14 Haziran tarihlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi başlıklı Princeton Üniversitesi'nde düzenlenen kongreye “Ottoman Archival Materials on the Millets”

isimli bildirisini sunmuştur. Hemen ardından 17 Haziran'dan 21 Haziran'a kadar süren İran Bobalasar'daki "19. yüzyılda İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi" başlıklı konferansta "Aga and Reaya in the Social and Political Transformation of the Ottoman Empire" başlıklı konuşmasını yapmıştır. Daha sonrasında 1980 yılında New York'a giderek yıllık Amerikan Tarih Derneği toplantısında "The Emergence of Large Farms" konusuyla ilgili olarak bir konferans düzenlemiştir. Aynı yıl Utah'taki Salt Lake Üniversitesi'ne de bir konferans vermek üzere davet almıştır. Bununla birlikte bu yıl içinde bir de Osmanlı Araştırmaları Dergisi'ni (Journal of Ottoman Studies) Nejat Göyünç ve Heath Lowry ile birlikte çıkarmaya başlamıştır (Aslantaş, 2017: 8).

İnalcık, geleneksel tarım ve tımar sistemiyle ilgili olarak "L'école Des Hautes Études En Sciences Sociales" adı altında Paris'te bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu yıl içinde bir de UNESCO'nun toplamda 61 yazarla oluşturulan The History of Scientific and Cultural Development of Mankind isimli çalışma serisinin 5. cildinin editörlüğünü Peter Burke ile birlikte üstlenmiştir (Murphy, 2015: 207).

Amerikan Bilim ve Sanat Akademisi (American Academy of Arts and Sciences) üyeliği ile Türk Araştırmaları Enstitüsü'nün yönetim kuruluna seçilmiştir. Buna ek olarak, halen geleneğini korumakta olan ve ilk toplantısını 1977 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde, son toplantısını da 2013 yılında İspanya Alcalá Üniversitesi'nde yapan International Association for Ottoman Social and Economic History'yi kurmuştur (Kalpaklı, 2015: 3). 1985 yılının Mayıs ayına geldiğinde de Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları isimli İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde düzenlenen sempozyumda bir konuşma gerçekleştirerek Osmanlı arşivlerinin Türk ve dünya tarihi bakımından ne derece önemli olduğunu vurgulamıştır (Arı ve Kalpaklı, 2016: 8).

Bir sonraki yıl, Chicago Üniversitesi'nden 15 yıllık bir çalışmadan sonra emekli olmuştur. Bu yıl aynı zamanda Boğaziçi Üniversitesi'nden fahri doktora ünvanı almıştır. 1989'a geldiğinde eşi Fahriye Işıl Hanım'ı kaybetmiştir. Harvard ve Princeton Üniversiteleri'nde misafir profesör ünvanıyla 1990 ve 1992 yılları arasında görev yapmıştır. 1991 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, kendisini Türk kültürü ve tarihine yapmış olduğu katkılardan dolayı Yüksek Hizmet Madalyası

ve Diploması ile ödüllendirmiştir. ABD'deki misafir profesörlük yıllarından sonra Bilkent Üniversitesi'ne lisansüstü tarih bölümünü kurmak amacıyla Rektör Prof. Ali Doğramacı tarafından davet edilmiştir. 1992 yılı içinde Atatürk Kùltür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu'na üye seçilmiştir. Türkiye Bilimler Akademisi'ne de şeref üyesi olmuştur. Ardından tekrar Harvard Üniversitesi'nde bir yarıyıl misafir profesör olarak Osmanlı Tarihi dersleri vermiştir (Aslantaş, 2017: 8). 1994 yılına gelindiğinde en önemli eserlerinden biri olan “An Economic and Social History of the Ottoman Empire'ı” yayınlamıştır. Bu eser 1996 yılında iki cilt halinde basılmıştır. Osmanlı'nın siyasi, sosyal, iktisadi yapılarıyla hukuk, din ve eğitim alanlarını içeren ilk cildini (1300-1600 yılları) kendisi yazmış (Şakiroğlu, 1994: 572), ikinci cildi (1600-1900 yılları) için de Ş. Pamuk, D. Quatert, B. McGowan ve S. Faroqhi ile işbirliği yapmıştır. “Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi” adı altında Türkçe'ye çevrilen bu eser Yunanca ve Arapça'ya da çevrilmiştir ve dünya üniversitelerinde okutulmaktadır. Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı olduğu 1998 yılında onun elinden İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Ödülü'nü almıştır. Kùltür Bakanlığı, İncalcık'ı 700. Yıldönümü Yayın Komisyonu'nun başına getirmiştir. Bu komisyon, Osmanlı uygarlığı ile ilgili bir eser ortaya koyma amacıyla kurulmuştur. Bu iki ciltlik eserin editörlüğünü İncalcık yapmış ve bu eser Dünya Kitap Fuarı'nda birincilikle ödüllendirilmiştir. İncalcık, bunun ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü Araştırma Kurulu ile Kùltür Bakanlığı Osmanlı Bilim ve Kùltür Mirası'nın 700. Yılı Anma Komitesi'ne üye olmuştur. “The Ottoman Empire and Its Heritage” isimli seriye de editörlük yapan İncalcık, bu eseri Prof. S. Faroqhi ve E.J. Brill ile birlikte hazırlamıştır. Bu eserden 2005 yılına kadar 38 cilt hazırlanmıştır. Aynı zamanda bu eser, Batı ülkelerinde Osmanlı'nın tanıtılması için hazırlanan belli başlı eserlerden biri olmuştur (Arı, 2016: 23).

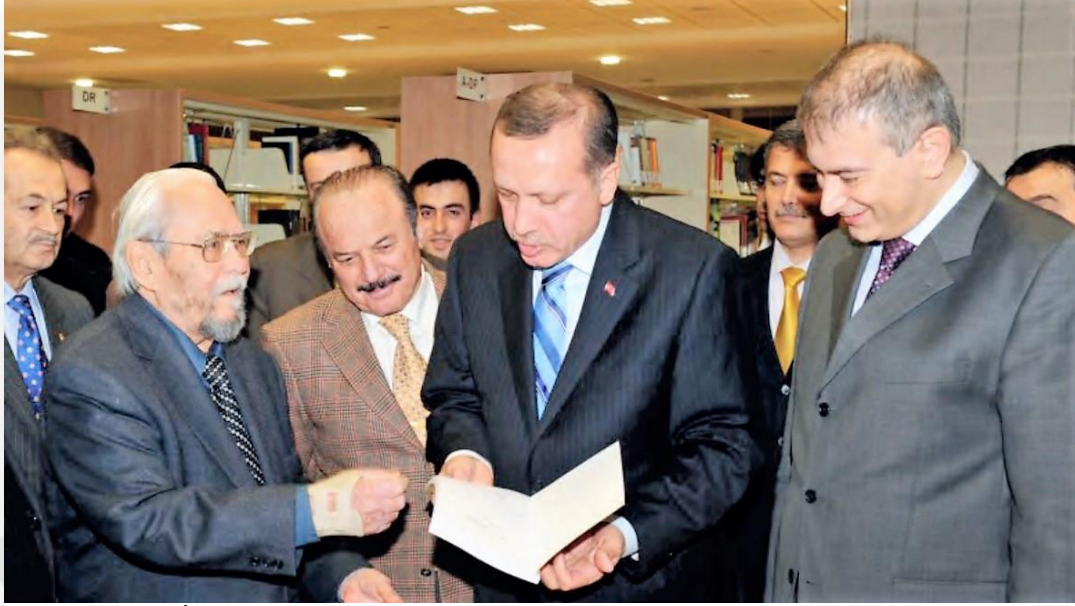
Balıkesir Üniversitesi ve Türk Kùltürü'ne Hizmet Vakfı, 1999 yılında İncalcık'a şükran plaketleri takdim etmiştir. Balıkesir Üniversitesi'nde bir de Halil İncalcık salonu açılarak hizmete girmiştir. İstanbul'un sosyal ve tarihi ile ilgili de çalışmalar yürüten İncalcık, 2000 yılında bu konuyla ilgili olarak Halil İncalcık Araştırma Projesi'ni başlatmıştır. Bu proje Sabancı Üniversitesi ve Packard Humanities Institute katkılarıyla sürdürülmüştür. Projenin ilk eseri 2006 yılında “Şer'iyye Sicilleri'ne Göre İstanbul Tarihi” başlığı altında yayınlanan İstanbul Mahkemesi 121 Numaralı Şer'iyye Sicili olmuştur (Arı ve Kalpaklı, 2016: 8).

Bununla birlikte İnalçık, Osmanlı Devleti'nin 700. kuruluş yıldönümü vesilesiyle 2000 yılında yayınlanan "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu" isimli TV belgeseli için kağıda döküldüğünde 1000 sayfaya yakın bir katkıda bulunmuştur. Bu belgesel 2000 yılının en iyi TV programı olmasının yanı sıra birçok ödüle de layık görülmüştür (Sarisoy Karatay, 2015: 214).

Fotoğraf 4. Halil İnalçık, Neşe Sarisoy Karatay'ın kendisiyle röportajı esnasında (Sarisoy Karatay, 2015: 218).

Bir fahri doktora ünvanı da 2001 yılında Sofya Üniversitesi'nden alan İnalçık, 2002 yılına geldiğinde İslam Konferansı Teşkilatı'nca teşekkür plaketine layık görülmüştür. Aynı yıl Kültür Bakanlığı tarafından verilen Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü de kazanmıştır. Macaristan Cumhurbaşkanı Ferenc Madl, İnalçık'a Macaristan Liyakat Nişanı'nı takdim etmiştir. İnalçık, bununla birlikte Ankara Üniversitesi ve Türkiye Yazarlar Birliği tarafından şükran plaketleriyle ödüllendirilmiştir. Bir ödül de 2003 yılında Milli Savunma Bakanlığı'ndan alan İnalçık, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat ve Turizm Vakfı tarafından da 2004 yılında Bursa Ulusal Kültür Yaşamına Katkı Ödülü'ne layık görülmüştür (Aslantaş, 2017: 9). Bunlara ek olarak, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü 2005 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Onur Ödülü'nü de 2008 yılında kazanmıştır (Arı ve Kalpaklı, 2016: 9).

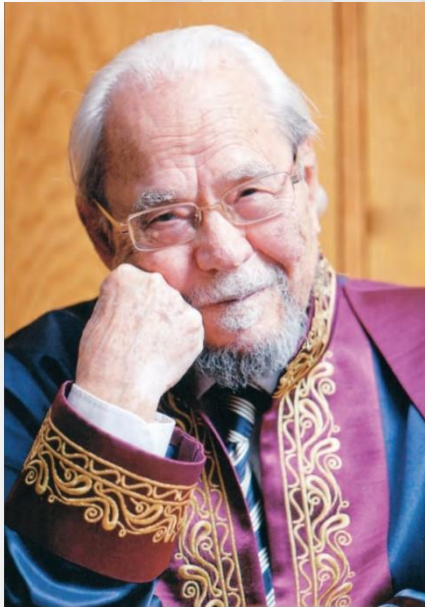
Fotoğraf 5. Halil İncalcık ve Recep Tayyip Erdoğan (Arı, 2016: 26).

Osmangazi Belediyesi, Muradiye Külliyesi yakınlarında bulunan Avlu Sokak'ın adının “Prof. Dr. Halil İncalcık” olarak değiştirilmesini sağlamıştır. Bunun için 6 Nisan 2006 tarihinde bir tören düzenlenmiş ve İncalcık'ın kızı Günhan İncalcık'ın yanı sıra birçok meslektaşı bu açılış törenine katılmıştır (Oğuzoğlu, 2015: 54).

İncalcık; Osmangazi Üniversitesi'nden 2005 yılında, Koç Üniversitesi'nden 2006 yılında, Trakya Üniversitesi'nden 2007 yılında, Mehmet Akif Ersoy ve Pamukkale Üniversitesi'nden 2008 yılında, Akdeniz ve Yalova Üniversitesi'nden 2009 yılında, Cumhuriyet Üniversitesi'nden 2010 yılında, Erciyes ve Uşak Üniversitesi'nden 2011 yılında son olarak da Azerbaycan Bilimler Akademisi'nden 2012 yılında fahri doktora ünvanları almıştır (Yağcı, 2013: 598). Bununla birlikte İncalcık birçok da ödül kazanmıştır. Bunlar; sırasıyla 2008 yılında Rotary International Meslek Ödülü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Onur Ödülü ve Türk İdareciler Derneği Ödülü; 2009 yılında Kırım Gelişim Vakfı Onur Ödülü; 2010 yılında Bursa Fahri Hemşirelik Ödülü; 2011 yılında Suudi Arabistan Kral Faysal Ödülü ve 2015 yılında Khazar Üniversitesi Avrasya Efsanesi Ödülü'dür. 2016 yılında ise Uluslararası Türk Akademisi kendisi onuruna bir Astana Madalyası takdim töreni gerçekleştirmiştir (Arı ve Kalpaklı, 2016: 9).

Halil İnalçık, 100 yaşına yaklaştığında 2012 yılından 2015 yılına kadar sürecek “Halil İnalçık İle Tarih Sohbetleri” isimli TV programına konu olmuştur. Programda İnalçık, “tarih atölyesi” adını verdiği ve bir tek yatak odası ve banyosunda kitap bulunmayan evinde geçmişinden, özel ve akademik hayatından, anılarından, tarih bilimiyle ilişkisinden hiç bitmeyen çalışmalarından ve kitaplarından bahsetmiştir (Sarısoy Karatay, 2015: 216).

Osmanlı tarihinin her dönemi hakkında ilgili tüm disiplinlere değinerek sosyal ve ekonomik tarih başta olmak üzere devlet yapısı, toplumsal yaşam, hukuk, ticari ilişkiler üretim ve tüketim yöntemleri, kurumların yapısı, bürokrasi, siyasi tarih, şehirlerin tarihi, kültür-edebiyat ve kişilerle ilgili eserler veren İnalçık, bilgi ve belgeye dayalı araştırmaları, disiplinlerarası çalışma yöntemi ve bilinen tarihi değiştirecek kuvvette eserler sunması sebebiyle “Tarihçilerin Kutbu (Şeyh-ül Müverrihin)” ünvanını almıştır.

Fotoğraf 6. Halil İnalçık cübbesiyle (Bulut, 2016: 60).

25 Temmuz 2016 Pazartesi akşamı İnalçık, Ankara’da tedavi gördüğü hastanede 100 yaşında yaşamını yitirmiştir. Çarşamba günü de Ankara ve Bilkent Üniversiteleri’nde düzenlenen törenlerle aynı gün Doğramacızade Ali Sami Paşa Camisi’nde ve ertesi gün de Fatih Camisi’nde kılınan cenaze namazlarının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın talimatıyla Fatih Camisi Haziresi’nde defnedilmiştir (Ocak, 2016: 45).

1.2. Halil İnalçık’ın Eserleri

Kırktan fazla yayınlanmış kitabı ve çok sayıda makalesi ile İnalçık, akademik hayatına 1940 yılından itibaren vefatına kadar çok önemli eserler kazandırmıştır. Bu eserler, İnalçık’ın bilgi ve belgeye dayalı tarih anlayışı ile disiplinlerarası tarih

metodolojisini barındırmaktadır. İnalçık, birçok eseriyle tarih çalışmalarında standardın dışına çıkmış, özellikle Batı ülkelerindeki Osmanlı ve Türkiye literatürünü baştan aşağıya değiştirmiştir. Bununla birlikte UNICEF VE T.C. Kültür Bakanlığı gibi kurumların desteğiyle değerli akademisyenlerle de bir araya gelerek birçok üniversitenin ve bilim insanlarının uzun yıllar referans olarak kabul edeceği eserler ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın bu bölümünde İnalçık'ın araştırma konusu kapsamındaki başlıca eserlerine, kronolojik sıraya uyularak değinilecektir. Böylelikle İnalçık'ın akademik yaşamının seyri ile çalışmalarında uyguladığı yöntem daha iyi algılanabilecektir.

1.2.1. Makaleleri

1. Tanzimat ve Bulgar Meselesi (1943): İnalçık, bu doktora çalışmasıyla 1943 yılında AÜDTCF'de doktor ünvanını kazanmıştır. Aynı yıl fakültenin dergisinde yayınlanan makale, Paul Wittek tarafından tercüme edilerek Belleten dergisinde yer almıştır. İnalçık makalesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Bulgar bölgesinin Tanzimat dönemindeki merkezi, idari ve mali teşkilatlardaki değişime yer verdikten sonra Bulgarlar arasındaki milli uyanış ve bu uyanışla birlikte gelen, 1841'te Niş'le başlayan isyanlarda Patriklik, İngiltere, Sırbistan ve Rusya'nın rolüne değinmiştir. İnalçık çalışmasının sonucunda özellikle Osmanlı'nın ıslahatlardaki başarısız sonuçlarından bahsetmektedir.

2. Bursa Şer'iyye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları (1947): Bu makalenin önemi İnalçık'ın 1951'de İngiltere'den döndükten sonra Osmanlı'nın hukuki ve sosyal hayatı açısından hayati bir öneme sahip şer'iyye sicilleri'ni keşfetmesi ve 280 defterlik bir koleksiyon oluşturarak bunun Bursa Arkeoloji Müzesi'nde muhafaza edilmesini sağlamasıdır. Makale, Belleten'in 11. sayısında yayınlanmış ve Fatih devrinde Osmanlı'nın Floransa'dan Bursa'ya kadar uzanan ticaret ağında gümrüklerde uygulanacak kurallarla birlikte ticaret merkezinde şekillenen sosyal hayat için uygulanması istenen kanunları içermektedir.

3. Tarih Enstitüsünün Orta Anadolu Gezisi (1948): AÜDTCF Dergisi'nin 6. cildinde yayımlanan bu makalesinde İnalçık, o yılda ünvanı doktor olan İsmail Hakkı Demircioğlu ile birlikte Tarih Enstitüsü'nün büyük siyasi ve kültürel hareketlere konu olan, iki önemli ticaret yolu üstünde bulunan ve siyasi açıdan Anadolu'nun kontrolü için kilit önemi olan Orta Anadolu'yu yakından görerek bir tarihçi için hususi bir ilgiye sahip bölgedeki gezi programından ve gezinin çıktılarında bahsetmektedir. Bu makalenin önemi İnalçık ve heyetinin tarih bilimine, tarihi olayların doğrudan yaşandığı yerleri görerek katkıda bulunmak istemeleridir.

4. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkışafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle (1951): Belleten'de yayımlanan makalede Mustafa Akdağ'ın derginin 51 ve 55. sayılarındaki araştırmalarının bir tahlili ve eleştirisi yer almaktadır. İnalçık, Akdağ'ın çalışmaları esnasında yararlandığı W. Heyd, F. Köprülü, V. Vaisiliev gibi yazarların çalışmalarını tam anlamıyla tetkik etmeden faraziyeler dile getirdiğinden bahsetmektedir. Bununla birlikte İnalçık, yarı göçebe Türkler'le yerleşik Rumlar'ın iktisadi ilişkilerinin önemli olduğunu belirtmekle birlikte bunu yeni bir iktisadi düzen olarak belirten Akdağ'ı haksız bulmaktadır. İnalçık, aynı zamanda Bursa'yı kalabalık Rum şehirleri arasında sayan Akdağ'ın bunu herhangi bir kaynağa dayandırmadığını da söylemektedir. İnalçık, buna ek olarak Akdağ'ın Marmara'nın etrafındaki ticaret merkezlerinin önemini yeterince anlamadığından da şikayet etmektedir. Bunun yanında Akdağ'ın İstanbul'un Marmara iktisadi ünitesi karşısında iktisadi olarak geride kaldığı savına karşın İnalçık, İstanbul'un eski ticari canlılığını koruyamamakla beraber hala bölgedeki iktisadi düzenin tamamlayıcısı olduğundan bahsetmektedir. İnalçık, aynı zamanda Akdağ'ın Rumeli ve Anadolu'nun Osmanlı'ya bağlandıktan sonra büyük bir iktisadi ünite oluşturduğuna dair tezinin kanıtı muhtaç olduğunu da ifade etmektedir. Fatih devrinde sebebini bilmediği bir para darlığından da bahseden Akdağ'a yönelik cevabında İnalçık, o dönemde yalnızca Osmanlı'da değil dünyanın genelindeki değerli madenlerde bir azlık olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte İnalçık, Akdağ'ın ancak "şarka altın ve gümüş kaçması" şeklinde yüzeysel olarak incelediği konuyu teferruatıyla anlatarak Akdağ'ın meseleyi tersten okuduğundan bahsetmektedir. Son olarak İnalçık, Akdağ'ın 16. yüzyılda devletin mali bir darlık

içinde olduğu görüşüne de karşı çıkmış, bunun devletin ekonomik genişlemesini tam olarak açıklayamadığını savunmuştur.

5. The Terekes, Official Lists of Effects of Deceased Persons (Summary, 1953): 15. yüzyıl ekonomik ve sosyal tarih belgeleri arasında yer alan bu makalede, ilk olarak Bursa arkeoloji müzesinde rastlanılan tereke kayıtları isimli belgelere yer verilmiştir. Metrükat kayıtları olarak da adlandırılan bu belgelerde Şer'i kurallara göre vefat eden kişilerin çocuklarının manevi haklarının korunması ve vefat eden kişilerin mülklerinin durumunun ne olacağı yönünde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu kayıtlarda yer alan mülk bilgileri, özellikle toplumun sosyal hayatı ve devletin toprak politikası ile ilgili önemli bilgiler sağlamaktadır.

6. Ottoman Methods of Conquest (1954): Studia Islamica'da yayınlanan bu makalede İnalcık, Osmanlı'nın iki temel aşamada fetih yaptığını anlatmaktadır. Bunlardan ilkinde fethettiği bölgelerde bir süre yerel yönetime izin verildiği, ikinci aşamada ise bölgenin doğrudan yönetildiği bilgisi verilmektedir. Osmanlı, bu bölgelerde yerel halktan birlikler kurarak ve onları vergi gibi yükümlülüklerden muaf tutarak kontrol sağlayabilmiştir. Fethedilen yerlerdeki kaleleri tutan Osmanlı ordusundaki sipahilere de bu bölgelerde tımarlar verilmiş ve Müslüman halkın buralara göçü sağlanmıştır.

7. The Problem of the Relationship Between Byzantine and Ottoman Taxation (1958): Münih'teki Uluslararası Bizantinistler Kongresi'nde ortaya çıkan bu çalışmaya göre Osmanlı'daki bölge kontrolü ve vergilendirme sisteminin Roma - Bizans döneminden izler taşıdığı anlaşılmaktadır. Osmanlı arşivlerine bakıldığında Bizans hala yaşarken 1430'lara kadar uzanan vergi kayıtlarına rastlanılmıştır. Bu kayıtlara göre Osmanlı, şeri hukuktan bağımsız olarak örfi ve liberal bir vergi sistemi benimsemiştir. Ancak Osmanlı, fethedilen bölgelerdeki düzenin korunmasına yönelik de çalışmalar yapmıştır. İnalcık, bunu tımar düzeninin bir benzeri olan "paranoia" düzeninin sürdürülmesiyle örneklendirmektedir. Osmanlı'daki çift-resmi sistemi verginin alındığı halkın sosyal ve ekonomik yönden sınıflandırılması açısından vergi

sisteminin temelini oluşturmuştur. Profesör Ostrogorskij'in çalışmalarını inceleyen İnalçık, tımar sahiplerine bağlı olan toprak, köylü ve vergileri konu edinen Suret-i Defter'e benzer Bizans'ta da praktikon isimli bir kayıt sistemi bulunduğunu açıklamaktadır. Buna göre Bizans'ta yer alan zeugaratikion isimli vergi büyük ölçüde çift-resmi ile örtüşmektedir.

8. İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devri'ndeki Şekilleriyle Mukaseyesi (1959): A.Ü. İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi'nde yayınlanan makaleye göre Osmanlı öncesi İslam devletlerinde arz-i memleket adı altında "fay mefhumunca irca edilebilen haraci topraklar", fethedildikten sonra devletin mülkü konumundadır. Osmanlı'da da ikta rejimiyle fethedildikten sonra halka verilen ve halktan da onun için haraç alınan topraklar miri arazilerdir.

9. Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü (1959): Belleten Dergisi'nin 1959 yılındaki 4. sayısında yazılan bu makale döneminin en önemli çalışmalarından biri olarak görülmektedir. Çünkü İnalçık, bu çalışmasında Osmanlı'daki vergi sistemini ilk olarak Fatih Kanunnamesi'nden yola çıkarak anlatırken tarih alanı içinde ilk olarak iktisat, sosyoloji ve edebiyat gibi disiplinlerden faydalanmış, bunun yanında "çift-resmi" kavramını tarih literatürüne kazandırmıştır. Fatih'i örfi hukuk sahasını genişleten cesur bir hükümdar olarak tanımlayan İnalçık, kanunnamede ceza hukuku faslından sonra reayanın Müslüman, yürük ve gayrimüslim olarak üçe ayrıldığını ifade etmektedir. Müslüman reayadan alınan çift-resminin Kanuni kanunnamesiyle nasıl geliştirildiği ve Diyarbakır, Konya, Kayseri gibi bölgelerin özelliklerine göre her biri için bir kanunname ilan edilerek nasıl uygulandığının anlatıldığı çalışmada gayrimüslimlerden alınan ispence vergisine de yer verilmektedir. Örfi bir baş vergisi olan ispencenin 1431 tarihli Arvanid Sancağı defterindeki bilgilerle elde edildiğini ifade eden İnalçık, kendilerine hususi hizmetler yüklenen gayrimüslimler tarafından ödenmediğini, ayrıca bir gayrimüslimin toprağında tasarrufu olan Müslümanlar'dan da alındığını dile getirmektedir.

10. Çift-Resmi (1960): Tarımsal üretim Osmanlı'da çift adı altında bir çift öküz gücüne dayanmaktadır. Çiftliği işleyen raiyyet adı altındaki köylü tipi köylü, toprak ve öküz üzerine konulan çift-resmi isimli vergiyi ödemek zorundadır. Aslında bu vergi tipi öküzü değil araziyi tanımlamaktadır. Sosyal pozisyon ve mükellefiyet sınıfına göre tahrir defterine kaydolun reaya mali sistemine göre çift-resmi, yarım çift-resmi (yarım arazi büyüklüğündeki çiftlikten alınan vergi) ve bennak resmi (yarım araziden küçük çiftlikten alınan vergi) isimli vergileri ödemiştir. Fatih Kanunnamesi'ne göre çift-resmi 22 akçedir ve yılda bir toplanmıştır.

11. Bursa and the Commerce of the Levant (1960): Osmanlı'nın eski başkenti Bursa, Osmanlı topraklarıyla Suriye ve Mısır arasındaki özellikle levant ticaretinin merkezi olmuştur. 15. yüzyılda Arap ticaretinde Şam ve Halep ile Bursa arasında yüklü miktarda baharat ticareti gerçekleşmiştir. Bunun yanında aynı dönemde levantenler Bursa ile Floransa arasında da ipek ticaretinin öncüsü konumunda olmuştur. 15. yüzyıl sonlarına doğru Rus tüccarlar da başta Bursa olmak üzere Osmanlı'nın büyük ticaret merkezlerine gelerek deri ve pamuklu giysiler başta olmak üzere birçok malın ticaretini gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Hindistan, Arabistan ve Kıbrıs da Osmanlı'nın levant ticaretinde önemli ticaret noktaları olmuştur.

12. Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi (1963): Belleten'in 27. sayısında yayınlanan bu çalışmaya göre 1922 Lozan görüşmeleri esnasında Ryan, Galli ve Curzon'un Osmanlı düzeninin devam etmesi yönündeki çalışmalarına karşın Mustafa Kemal'in modernleşmenin bir hayat davası olduğu yönündeki vurgu ön plana çıkarılmaktadır. Bu görüşe göre modernleşme bazı sosyologların ısrarına karşın yalnız maddi-teknik unsurlarla değil kültürel unsurlarla birlikte mümkün olabilmektedir. Bu düşüncenin temelinde zihniyet değişikliği ve topyekün modernleşme unsurları yer almaktadır. Modernleşmenin rasyonel zihniyete göre Batılılaşma olarak algılandığı görüşe göre Mustafa Kemal'in de bu yöndeki düşüncesiyle ilim zihniyeti bütün kültüre şekil veren temel prensiptir. İktisat tarihçisi Cunningham'a göre modern devlet, laik bir hukuka dayanan merkezileşmiş bir idare yaratmaktadır. Bu görüşe Weber de katılmaktadır. Buna göre gelişme ancak refah devleti anlayışıyla

mümkündür. Artan nüfusa göre gelirden de bir artış sağlanmalıdır. Bu anlayış Mustafa Kemal tarafından da benimsenmiştir.

13. Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu (1964): Bu makaleye göre Gülhane Hattı'nın devlet idaresinde modernleşmenin ilk aşaması ve Sened-i İttifak'ın da padişahın mutlak otoritesini sınırlama amacını güden bir gelişme olması nedeniyle modern Türk devletinin gelişme sürecindeki ilk hukuki düzenleme olduğu bilgisi edinilmektedir. Bu düzenleme, yeniçeri ocağı, ulema ve ayanın devletin karar verme yetkilerini ele geçirme çabasından sonra yapılmıştır. Sened-i İttifak her ne kadar padişahın otoritesini sınırlama amacı gütsede Gülhane Hattı, ona karşı geleneksel kalıplara bağlı kalmak kaydıyla devlet idaresinin modern usüllere göre baştan şekillendirilmesini içermiştir.

14. Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri (1964): Bir önceki makaleyle Belleten'in Ekim sayısında yer alan bu çalışmada da Tanzimat döneminde yaşanan Gülhane Hattı ve Sened-i İttifak düzenlemelerinden sonra halkın tepkisi anlatılmaktadır. Özellikle Müslüman halk, gayrimüslimlere verilen haklardan hoşnutsuz kalmış, ulema ve ayanlar da bundan yararlanarak halkı devlete karşı kıskırtmışlardır. Bununla birlikte Bulgaristan başta olmak üzere gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde milli kalkışma isteği artmıştır. Buna ek olarak mali sistemde de değişikliğe gidilmiş ve iltizam usulü kaldırılarak vergi toplamada servete dayalı vergi sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu sistem memur yokluğundan dolayı mali bir anarşiye neden olmuştur. Ağalar ve ayanlar, servetleri nedeniyle birden bire artan vergiler, din adamları da önceden muaf olmasına rağmen artık vergi ödemesi istendiğinden bu reformlara karşı durmuştur.

15. Osmanlı Tımar Rejimi ve Sipahi Ordusu (1965): Türk Kültürü Dergisi'nde Ağustos 1965'te yayınlanan yazıya göre 1528 kayıtlarında tımarlı sipahilerin sayısının 90 bini bulunduğu ve ordudaki en büyük paya sahip olduğu bilgisi yer almaktadır. Fethedilen bölgelerdeki gelir kaynaklarının hesaplanmasıyla tımar sistemi meydana gelmiştir. Bu sistem doğrudan devlet için vergi geliri anlamına

gelmektedir. Bu gelirlerin kayıt altına alındığı defterlere mufassal defterler denmiştir. Buna göre şehirlerdeki mukataalar ve zengin köylerin gelirleri has olarak kaydedilmiştir. En düşük gelirli yerler tımar, tımandan fazla geliri olan yerler de zeamet olarak kaydedilmiştir. Bunun yanında toprak siyaseti ve eyalet idaresi de bu sisteme dayanmıştır. Sipahi de bu sisteme göre devletin koyduğu yasalar çerçevesinde defterlere kaydedilmiş olan vergi geliri toplamıştır. Aynı zamanda sipahiler bölgedeki jandarma görevini de yürütmüşlerdir.

16. Adaletnameler (1967): Atatürk Türk, Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu'na ait Belgeler Dergisi'nde yayınlanan bu makalesinde İnalçık, adaletnameleri, padişahın, reayaya karşı olan görevlerini kanun, hak ve adalete uygun bir biçimde yerine getirmesini bunun için tedbir almasını gösteren padişah hükmü olarak tanımlamaktadır. Bu hükümlerin kökeni İran coğrafyasındaki eski devletlere kadar dayandırılmaktadır. Bu devletlerde adalet ile mutlak otorite arasındaki bağıllık temel bir prensip olarak kabul edilmiştir. Yavuz Sultan Selim ve ardından padişah olan Kanuni Sultan Süleyman'ın Osmanlı tarihindeki en adaletli padişahlar olduğu bilgisi yer almaktadır. Ceza hukuku, reayaya yüklenen hizmetler ve vergiler, toprak tasarrufu ve borçlar gibi konular Osmanlı'da Kanun-i Osman-i adı altında düzenlenmiş ve bu kanuna göre yasak olan konular bi-dat (aykırı) sayılmıştır.

17. The Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror (1967): Yazıda, İstanbul'un 1204 yılında Latinler tarafından ele geçirilmesinden sonra hızla gerilediği, Fatih tarafından fethedilmeden önce nüfusun 50 bin olarak tahmin edildiği ve M. Schneider'in İstanbul'un Latinler döneminde köy durumuna düştüğü bilgisi verilmektedir. Osmanlı'nın fethinden itibaren İstanbul'a devlet politikası olarak Anadolu'dan 8 bin Müslüman, Hristiyan ve Yahudi aile göç ettirilmiştir. Bunlar Bursa şer-iyye sicillerinde sürgün olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte Fatih, İstanbul'a, kaçan Rumları çekmek ve ticareti canlandırmak için Patriklik'i de devreye sokmuştur. Bununla birlikte 15. yüzyıl ortalarında şehirde Fatih'in emriyle saray, çarşı, bedestenler ve külliyeler inşa edilmiştir. Bunun amacı, ticaretin canlanmasıyla kalabalığı şehre çekmek ve buralarda cemaat oluşmasını sağlayarak uzun vadeli ticaret geliri elde etmektedir. Tüccarlar için yalnız dükkanlar değil, eğitim, kültür,

sağlık ve birçok ihtiyacın karşılanması sağlanmıştır. Surlar yenilenmiştir. 1490'a tarihlenen Ayasofya vakıf defterindeki kayıtlara göre inşa edilen başta 2350 dükkan olmak üzere kervansaraylar, hamamlar, ticari müesseseler, buzhaneler ve aşhanelerden toplanan yıllık yaklaşık 700 bin akçelik gelir saraya tahsis edilmiştir. Bu girişimlerle şehrin nüfusu 16. yüzyılda 500 binin üzerine çıkmıştır.

18. Ziya Gökalp (1968): Bu makale Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedi'sinde yayınlanmıştır. Ziya Gökalp, bu çalışmada ateşli bir Türk milliyetçisi olarak sosyolojiyi entelektüel temelde esas alan ve Türkiye'yi sosyolojiyle tanıstıran kişi şeklinde tanımlanmıştır. Fransız sosyolojisinden etkilenen Gökalp, Durkheim'in da sosyolojinin kurucusu olduğuna inanmıştır. Milliyetçiliğin modern çağın en etkili ideali olduğuna, milletlerin de kültür grupları arasındaki en üst seviye gelişmemiş unsurlar olduğunu fikrini benimsemiştir. Bunun yanında Gökalp, milli devletin de seküler bir yapıya sahip olması gerektiğini söylemiştir.

19. Suleiman the Lawgiver and the Ottoman Law (1969): Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566), bir padişah olarak hakim olduğu bölgeleri kanunlarla yönetmesinin etkilerinin ne derece güçlü olduğu 1580'den itibaren başlayan düzensizliğin getirdiği yıkıcı etkilerle anlaşılabilir. Kanuni, hukuki düzenlemeleri çoğunlukla reayayı koruma amaçlı yapmıştır. Ancak kendisinin vefatından sonra ortaya çıkan ayan sınıfı ve kendi döneminde barış için verilen kapitülasyonların suistimal edilmeye başlanması alt tabakanın ekonomik ve sosyal açıdan çökmeye başlamasına neden olmuştur. III. Mehmed'in (1595-1603), atası Süleyman'ın kanunnamelerini işaret ederek adaletnameler ilan etmesi kurulu düzeni koruma amacı niteliğindedir. Osmanlı'da devlet ve hukuk kavramları, Türk ve İslam geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Osmanlı kanunları, İslam öncesi Türkler'in törü ve yasa, Pers geleneğindeki hükümdarın gücünün tanrıdan gelmesi anlayışı ve İslam'ın şeri hukukunun izlerini taşımaktadır. Osmanlı'da ilk olarak II. Mehmed, kanun ve yasakname düzenine bağlı olarak İstanbul'daki Müslüman ve gayrimüslim halkın ödeyeceği vergileri düzenleyen kanunnameler ilan etmiştir. 1520'de padişah olan Süleyman ise kanunları üç kategoriye ayırmıştır: Her bir sancak için çıkarılan kanunnameler, özel konuları içeren hükümler ve genel nitelikte olan kanunnameler.

Kanuni, ilk olarak I. Selim tarafından yurtlarından edilen ve çoğunlukla sanatçı ve tüccarlardan oluşan 1.500 kişilik bir grubun yurtlarına dönebileceğini düzenleyen bir kanunname yayınlamıştır. Eşitlik temelli kanunlarına devam eden Süleyman, her sancak için vergileri, tımar düzenini ve askeri düzeni içeren kanunnameler ilan etmiştir. Bununla birlikte özel bir kanuna düzenleme içeren ilanları da kanun-hukm adını almıştır. İstanbul'daki Atıf Efendi Kütüphanesi'nde Kanuni döneminden kalan 30 civarı kanun-hukm bulunmaktadır. Süleyman'ın en önemli kanunnameleri de devlet düzeni ile ilgili ipuçları verenlerdir. Bu genel kanunnameler mahkemeler ve devlet kurumlarında aktif olarak kullanılmıştır.

20. Capital Formation in the Ottoman Empire (1969): Bu yazı Journal of Economic History'de yayınlanmıştır. Makaleye göre Osmanlı'nın ekonomik sistemi, Osmanlı'nın geleneksel yapısı nedeniyle devletin hakim olduğu bölgelerde, kuruluşundan önce bulunan sistemlerin özelliklerini taşımaktadır. Bunun temelinde de tüm sosyal sınıflar ve servetin sultanın gücünü artırmaya yönelik kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlı ekonomik sisteminde kapital kavramını oluşturan üç etmen de ticaret, el işçiliği ve tarım olarak işaret edilmektedir. İslami kurallar tüccar gruplarının oluşmasında esas alınmış ve ulema bu gruplar nezdinde etkili olmuştur. Tarım işçiliği ile geçinen reaya ile devlet arasında da vergi toplayan sınıf sermaye düzenin temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

21. The Ottoman Economic Mind and Aspects of the Ottoman Economy (1970): Osmanlı yönetimlerinin sürekli önceliği sırasıyla başkent olan Bursa, Edirne ve İstanbul'u ticaret ve endüstri merkezi haline getirmek olmuştur. Osmanlı devlet idaresi ve askeri merkezi başkentte olduğu için, bunların finansmanında başkentteki ekonomik canlılığın önemi büyüktür. Osmanlı, esnaf ve tüccarların bunu gerçekleştirmede birincil öneme sahip olduğuna inanmıştır. II. Mehmed, İstanbul'u fethinden sonra bunu gerçekleştirmeye çalışmış ve dünya ticaretinde faal olan Yahudiler'i; İspanya, İtalya ve Portekiz'den İstanbul'a göç etmeleri konusunda teşvik etmiştir. Şehirleri ekonomi merkezi haline getirme noktasında imaret ismi verilen ve içinde medrese, mektep, hastane ve cami bulunan ticaret merkezlerine büyük önem atfedilmiştir. Bu ekonomik sistem; kervansaraylar, hanlar ve zaviyelerle

tamamlanmıştır. Moğol devletinin yıkılmasıyla birlikte yükselişe geçen Osmanlı Devleti, Batı Anadolu'nun bölgenin ticaret rotaları üzerinde olmasını sağlamıştır. İran'dan gelen karavan rotası Bursa'ya bağlanmış ve levantenler başta olmak üzere İran, Suriye, Arabistan, Mısır, Hindistan ve Venedik'ten tüccarlar Bursa'ya gelerek burada ticaret yapmıştır. Osmanlı, Anadolu'da kendinden önce var olan ahilik organizasyonunu da güçlü merkezîyetçi yapısıyla kontrol altında tutarak loncalardan faydalanmış ve bu organizasyonları kadılar aracılığıyla doğrudan yönetmiştir. Kadılar, bu organizasyonlardaki seçimleri takip ve kontrol edip, kayıt altında tutmuştur. Organizasyonlar, aynı zamanda aralarındaki ilişkilerde de doğrudan kadılardan onay almıştır.

22. İmtiyazat (1971): Osmanlı'da harbi statüsündeki Batılı devletlere yönelik imtiyazlar tanınırken her zaman İslam, özellikle de hanefî mezhebi kurallarına riayet edilmiştir. Bu konuda bir ahidname düzenlendiğinde imtiyazlar padişah tarafından tek taraflı olarak bahşedilmiştir. Ancak tek taraflı görünse de iki taraf da bu anlaşmadan çıkar sağlamıştır. Ahidnamelere göre tüccarlar ve gemileri, Osmanlı toprak ve sularında serbest seyir hakkına, himayeye, korsanlara karşı korumaya ve malları için güvenceye sahiptir. Osmanlı'da tüccarlar konsolosların koruması altında olmuştur. Ancak on yıl ülkede ikamet eden bir yabancı tüccarlar zımni mükellef sayılmıştır.

23. Turkish Impact on the Development of Modern Europe (1974): Osmanlı'nın Avrupa tarihindeki yerinin incelendiği Leiden'deki çalışmada yer alan bu yazı, İnalcık'a kadar Avrupa'daki Osmanlı algısının ne kadar yanlış olduğunun anlaşılması yönünden çok önemlidir. 1494 ve 1525 yılları arasındaki İtalyan savaşlarında yürütülen diplomaside dahi Osmanlı'nın büyük bir yeri vardır. Savaşlar esnasında Roma'yı işgal etmek isteyen Osmanlı, 1537 yılında Sultan Süleyman ile bu konuda ciddi planlara girişmiştir. Böylelikle Avrupa'daki güç dengesi değişmiştir. Çünkü Osmanlı, Avrupa'daki ulus devletlerin oluşmasını sağlamıştır. Bunu da 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı'nın Avrupa'daki en önemli politikaları Avrupa'yı bir bütün olarak düşünen Papalık ve Habsburg'un Haçlı Birliği'ne karşı Protestanlar'ı ve Kalvinistler'i ve Doğu Avrupa'da da Karadeniz'in güvenliğini tehdit eden barbarlar ve Litvanya bölgesindeki yerlilere karşı Kırım ve Moskova düklüğünü destekleyerek

gerçekleştirmiştir. Böylece bu bölgelerde ulusal düşünce akımları oluşmaya başlamıştır. Ekonomik anlamda bakıldığında ise Osmanlı, bir barbar ve göç eden kavim değil yerleşik ve Orta Doğu devletlerinin geleneksel özelliklerini taşıyan devlet olması dolayısıyla topraklarındaki esnaf ve tüccar ve tarım işi yapan köylüyü koruma görevi üstlenmiştir. Bununla birlikte geniş topraklarında uluslararası ticarete levantenler aracılığıyla söz sahibi olmasının yanında Avrupa'da oluşan yeni ulus devletler ve Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi Avrupa devletlerinin ticaret yapmak amacıyla çok istekli olduğu bir devlet halini almıştır. Ancak Osmanlı, diplomaside yürüttüğü denge politikasını ekonomide yürütmemiş ve merkantilist İngiltere gibi ülkelerin ihracatıyla yarışamamış ithalatının büyüklüğüne karşın ihracatını destekleyememiştir.

24. The Rise of The Ottoman State (1976): Cambridge Üniversitesi dahilinde Parry, İnalcık, Kurat ve J.S. Brombey tarafından “A History of the Ottoman Empire to 1730” isimli eserde yayınlanan yazıya göre Anadolu Selçukluları'nın Batı Anadolu'da 13. yüzyıl başında yürüttükleri seferleri üstlenen “gazilerin” başı Osmanlı Beyliği'ni yöneten Osman olmuştur. Osman; Eskişehir, İznik ve Bursa bölgelerini kontrol eden otoriteye sahip olmuştur. Bizans'ın Moğol hanlarını devreye sokarak Osmanlı ilerleyişini durdurma çabaları da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlılar'ın hızlı ilerleyişinin önemli bir nedeni gaza anlayışıdır. Osmanlılar ve diğer gazilerin görece zengin bölgeleri ve ticaret rotalarını fethetmesiyle birlikte İslam toplumu ekonomik ve kültürel bir gelişme içine girmiştir.

25. Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings (1978): 19. yüzyıl sonlarında Fransız sosyal düşüncesi ve pozitivistizminin Osmanlı Devleti'ni yeniden şekillendirmek isteyen genç Türkler üzerinde büyük etkisi olmuştur. Emile Durkheim'ın takipçisi Ziya Gökalp ve Türkiye'deki modern Türkoloji çalışmalarının öncüsü olan Mehmet Fuat Köprülü Osmanlı'da bu akımın öncüsü olmuştur. Köprülü'nün Annales'e olan ilgisi sayesinde 1930'lu yıllarda Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası oluşmuştur. Halil İnalcık da bu yayından etkilendiğini belirtmektedir. 20. yüzyılda dünyada cumhuriyetlerin yükseldiği dönemde Köprülü'nün meslektaşısı Ömer Lütfi Barkan, Osmanlı Devleti'nin demografik, sosyal

ve ekonomik tarihini en orjinal biçimde sunmuştur. 1940'lardan 1970'lere kadar Osmanlı Devleti'yle ilgili sosyo-ekonomik alandaki araştırmalarda müthiş bir ilerleme kat edilmiştir. Fernand Braudel'in "La Méditerranée" isimli çalışması bu dönemde bahsedilen çalışmalarla ilgili soruları ve önerileri sunmaktadır. Osmanlı'nın demografik sorunlarıyla ilgili Barkan'ın önemli çalışmaları bulunmaktadır. Braudel de Osmanlı'nın ilerleyişini Türklük ve Müslümanlık'ın yaygınlaştırılmasına bağlamaktadır. Braudel, Osmanlı'nın nüfusuyla ilgili çalışmasında da 16. yüzyılda ülkenin nüfusunun 35 milyondan 70 milyona kadar çıktığını ancak bu ilerlemenin vergi getirisini artırsa da İspanya ve Portekiz gibi ülkelerin sömürge faaliyetlerinin sağladığı ekonomik ilerlemenin gerisinde kaldığını belirtmektedir. Yine bu dönemde hızlı nüfus artışının getirdiği yüksek arz, büyük şehirlerde çoğunlukla Venedik ve levantenlerin ticaretiyle karşılanan ihtiyaçların artık karşılanamaması gibi bir sorun doğurduğu gibi, uygulanan yanlış politikalar ve kötü iklim koşulları da bu sorunları büyütülmüştür. Bununla birlikte İtalya ve Osmanlı arasındaki ticarete başta buğday olmak üzere gümüş, pamuk, deri, şeker, odun ve kürkte meydana gelen fiyat farklılığı da Osmanlı'nın ticari gelirlerinde düşüşe neden olmuştur. Osmanlı tımar sisteminde hem tahıl üretimi hem asker yetiştirilmesi hem de vergi toplanması işleri bir arada yürütülürken vergiler tahıl şeklinde alınmaktaydı ancak Osmanlı'nın vergi sisteminde Batı'ya entegre olabilmesi ancak vergilerin para şeklinde toplanmaya başlamasıyla gerçekleşebilmiştir. Osmanlı'nın uluslararası düzeydeki para transferi ülke içinde de paranın dönüşümünü gerekli kılmıştır. Barkan'a göre biyolojik devrimle Osmanlı'da yaşanan nüfus baskısı, fiyat devrimiyle gümüş ticaretindeki fiyat farklılıkları ve akçede yapılan devalüasyon fiyatların aşırı yükselmesine neden olmuştur. Osmanlı da yaşanan para ihtiyacını Batılı devletlere kapitülasyonlar vererek gidermeye çalışmıştır.

26. A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement Between Innocent VIII and Bayezid II on Djem Sultan (1980): Türklük Bildiri Dergisi'nde yayınlanan bu yazı, İncalcık'ın Avrupa düşünce tarihi çalışması açısından önem taşımaktadır. Yazı, Avrupa'daki tüm kralların ve Hristiyanlar'ın lideri Papa ile İslam dünyasında Gazilerin Lideri Osmanlı Sultanı II. Bayezid arasındaki bir anlaşmayı konu edinmektedir. Bu anlaşma Hristiyanlık ve İslam arasındaki dostça ilişkileri desteklemesi yönünden önem arz etmektedir. Anlaşmada II. Bayezid'in küçük kardeşi

Cem Sultan'ın Roma'da misafir edilmesi konusunda bir diplomasi yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bu diplomasiye Osmanlı'yla düşman olan ve Mısır bölgesini kontrol eden Memlükler de dahil olmuştur. Anlaşma sonucunda II. Bayezid'in hoşgörüsü sayesinde barış korunmuştur.

27. Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü (1980): Osmanlı pamuklu pazarı, üretim ve ticaret boyutlarıyla ülke ekonomisinin hububattan sonra en önemli sektörünü oluşturmuştur. İncalcık, 16. yüzyılda ülkedeki pamuk sektörünün üretim ve ihracat rakamlarını Tuna ve Kuzey Karadeniz gümrük defterlerinden derlemiştir. 1 Venedik altınının 50 akçeye denk geldiği bu dönemde ticaretteki en büyük pay kirbas isimli bir tekstil ürününe aittir. Rumeli bölgesi de 18. yüzyılda Avrupa'ya ihraç edilen pamuklu ürünlerin merkezi olmuştur. Hint pamukluları ise 15. yüzyıldan itibaren Hint tüccarlarınca ülkeye ithal edilmeye başlanmıştır. 16. yüzyılda Osmanlı ile Basra, Kızıldeniz ve Hindistan arasında sıkı bir ticari bağ ve dolayısıyla iyi siyasi ilişkiler bulunmaktadır. Bu yıllardan itibaren Portekiz'in Hürmüz'deki ticari egemenliğine de engel olunamamıştır. İncalcık, 1610 tarihinde Bağdat'tan Halep'e gelen 120 kişilik kervana ait kayıtların önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu kervanda Hintli tacirler ve diplomatların da bulunması bölgedeki ticari ilişkileri anlamak adına önemlidir. 17. yüzyılda Osmanlı - Hint ticareti o kadar ilerlemiştir ki Venedik balyosuna göre sadece Osmanlı hazinesi bu ticaretten yılda yarım milyon altın gelir sağlamıştır. Ancak ithalatın çok artması ülke ekonomisinde bir bunalım göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Avrupa ise artan pamuklu kumaş talebine Osmanlı'nın aksine kendi sanayisini oluşturarak karşılık vermiştir. Hindistan'da kurulan East India Company isimli şirket, üretim maliyeti içinde emek maliyetini en önemli unsur olarak benimsemiş ve düşük ücretlerle yapılan üretim de rekabeti ortadan kaldırmıştır. 18. yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz kumaşları levant pazarında Almanya'yı saf dışı bırakmıştır. Öyle ki Alman pamuklularının İzmir'de yılda 60 bin, Bursa'da 30 bin parça satıldığı dönemde İngilizler, Osmanlı'daki bu pazara da hakim olmayı böylece başarmışlardır. Ancak hammadde (pamuk ipliği) üretiminde İngiliz işçisinin gündeliği hala Osmanlı işçisinininkinden fazladır. Adam Smith liberalizminin önderlerinden David Urquhart ise Osmanlı işçisinin emeğini tarıma yönlendirmesinin, emeğini daha çok değerlendireceğini savunmuştur. Böylelikle insanlar daha çok kazanacak ve

ihtiyaç duydukları İngiliz mallarını daha kolay alabileceklerdir. 19. yüzyılda Osmanlı - İngiliz ticareti o kadar büyümüştür ki İngilizlerin ürün ihracatında Osmanlılar 3. sırayı almıştır ve 1850'de yapılan ihracatın toplamı 8,5 milyon İngiliz lirasına erişmiştir. Bunun 3 milyonu da pamuklu kumaşlardır. 1860'ta İngiliz kapitalisti Lewis Farley'e göre de Osmanlı artık üreten bir ülke olmaktan çıkmış bulunmaktadır.

28. The Emergence of Big Farms, Çiftlik: State, Lanlords and Tenants (1983): Osmanlı'nın toprak siyaseti şeri ve örfi kanunlarla İslam hukukuna dayanmaktadır. Osmanlı Devleti gibi geleneksel bir ekonomide tarım kapital düzenin temelini oluşturmaktadır. Bu düzenin ana organı da çift-hane sistemidir. Buna göre devlet tarım arazisini (çiftlik) reayaya kiraya vermekte ve sürecin düzenli işleyebilmesi için de sipahilere koruma ve kadınlara da yönetme yetkisini vermektedir. Bu sistem tımar sisteminin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Tımar sistemine göre sipahiler bir tımara atanmıştır ve onların maaşı da çift-hane sisteminden elde edilen gelire göre dağıtılmaktadır. Çift-hane sistemi dışında terk edilmiş ya da verimsiz topraklar da (mawat toprakları) tek bir yöneticiye bırakılarak kölelerle işlenip ekonomiye katılmıştır. Tımar sisteminin gerilemesiyle ve mawat topraklarının yayılmasıyla birlikte iltizam usulüne geçilmiş ve toprak gelirleri kiralınmıştır. 1609 yılından itibaren Celali ayaklanmaları sonrası boş kalan toprakları Kapıkulu askerleri sahiplenmiş, kölelerle ve işe aldıkları köylülerle bu toprakları işlemeye başlamıştır. Bu düzensizlik bir süre sonra düzen halini almış ve devlet bu durumu kabullenmiştir. 18. yüzyıldan itibaren de mukataa-malike sistemiyle topraktan alınan mukataa geliri ihale usulüyle muaccelle edilerek ömür boyu bir malike devredilmiştir. Çift-hane sistemi içinde kontrol ettikleri topraklarda ayanlar da hem devletin baskısıyla vergi ödeme ve silahlı güçlerin ihtiyaçlarını karşılama hem de toprakların ticari gelirlerini artırma yoluna gitmişlerdir.

29. Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi (1985): Bu yazı İnalçık'ın Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu'nda yaptığı bir konuşmanın metnidir. Yazıya göre İnalçık; arşivleri, devletin devamlılığını sağlayan temel kuruluşlardan biri, tarih ve kültürün gerçek kaynağı, sosyal ve insani bilim dallarının ana kaynağı ve milletlerarası bilgi ve düşünce alışverişine yönelik en

zengin kaynak olarak tanımlamaktadır. Türkiye Devleti ve geçmişine yönelik yapılan propaganda savaşının İncılık ancak arşivlerle kazanılabileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte bunun ilk prensibi olarak da arşivlerin açıklığının sağlanması olarak görmektedir. Ancak, devletin arşivlerin tamamen açıklık prensibine göre düzenlenmesi konusunda, devlet aleyhine kullanılması noktasında kuşkuları bulunmaktadır. 1968'de UNESCO tarafından Türk arşivlerinin açılması için arşiv kanununun çıkarılması, teknik kadronun yetiştirilmesi, bina ve malzeme gibi eksikleri tamamlanması tavsiye olunmuştur. Bu uluslararası inceleme ve öneriler sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bu işi İncılık bizzat Türkiye'nin yapması gerektiğine inanmış ve arşivlerin uluslararası bir kuruluş haline getirilmeye çalışılmasının engellenmesi gerektiğini söylemiştir. Bununla birlikte Osmanlı arşivlerinin sonsuz bir sosyo-ekonomik bilgi kaynağı sunduğunu ifade eden İncılık, tahrir defterlerinin Almanya'da dahi yayınlandığını ancak Türkiye'de bu çalışmalardan bir sonuç alınamadığını belirtmektedir. Son olarak, üniversite ve bilim kurumlarının bu alanda yetkili bir kadro kurması gerektiğini ifade eden İncılık, aksi takdirde kendi kültürümüzü yabancı kaynaklardan öğrenmeye devam edeceğimiz gerçeğini dile getirmiştir.

30. Şikayet hakkı: 'Arz-i Hâl ve 'Arz-i Mahzar'lar (1988): Ortadoğu devlet geleneği adalet kavramına dayanmaktadır. Halk, şikayetlerini doğrudan hükümdara iletebilmektedir. Hükümdar, tanrıdan başka kimseye karşı sorumlu olmayan ve sorunları çözebilecek tek gerçek otoritedir. Osmanlı'da bu kurum kendini iki arşivde göstermektedir: Şikayet defterleri ve arz-i mahzarlar. Şikayet defterleri, şikayete konu olan olayla ilgili padişah hükümlerini içermektedir. Arz-i mahzarlar da bir grup tarafından (mahzar) toplu imzalanan dilekçeler anlamına gelmektedir. Bu her üye tarafından tasdik edilince de arz-i hal niteliğini kazanmaktadır.

31. Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi (1990): Osmanlı devlet yönetimi temelde iki büyük güce dayandırılmıştır: Hükümdar otoritesi ve şeriat. İncılık, bu konudaki fikirlerini 15. yüzyılda yaşayan tarihçi Tursun Bey'e dayandırmıştır. Osmanlı padişahları yönetimlerini, yerel güçleri tasfiye ederek ve sarayda yetişen devlet adamlarını bu bölgelerde görevlendirerek en önemlisi de şeriatın güçlerini

olarak merkezileştirmişlerdir. Tüm devlet memurlarını içine alan askeri sınıf ve vergi vermekle mükellef olan diğer sınıf olmak üzere ikiye ayrılan toplumda herkesin yerini ancak hükümdar tayin edebilmiştir. Vergi sistemi Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında ikiye ayrılmıştır. Sistemin temelini de tımar oluşturmuştur. Bu sisteme göre toplumda bireyler, kendi sınıfının özelliklerine göre vergi mükellefi olmuştur. Ancak 1595-1610 yılları arasında yaşanan Celali İsyanları nedeniyle tımar sahiplerinin tımar arazileri üzerinde tasarrufları sonra ermiş, bu arazileri askerler ve ayanlar işgal etmiştir. 16. yüzyılda yeniçerilerin giderek önem kazanması tımarlı sipahilerin gözden düşmesine ve vergi sisteminin bozulmasına yol açmıştır. Yeniçerilerin elde ettiği kuvvet Bağdat, Belgrad gibi birçok şehrin onlar tarafından ele geçirilerek yönetilmesine, zayıflayan vergi sisteminden yararlanan ayanların da vergi mümessili olarak feodal beyler gibi hareket etmelerine neden olmuştur. 19. yüzyılın başında III. Selim zamanında yeniçerilerin güçlenmesini engelleme ve orduda reform çabalarıyla Nizam-ı Cedid ordusunun kurulması neticesinde yeniçeriler ve onlardan maddi olarak faydalanan memurlar ve halk padişaha karşı ayaklanmış ancak orduyla birlikte hareket eden güçlü ayanların müdahalesine maruz kalmıştır. Ayanlar kontrolü ele geçirdiklerinde Sened-i İttifak adı altında yönetimle bir anlaşma yaparak devlet içinde ikinci bir güç olarak hareket etmeye başlamışlardır. Bu anlaşmayla kontrolü altında bulunan halkı koruyacaklarını, vergileri toplayacaklarını taahhüt ederek sultanın da kendilerini korumasını garanti altına almaya çalışmışlardır. 19. yüzyılın başında II. Mahmut, ayanlar ve yeniçerileri ortadan kaldırmaya başlamıştır. Yeniçerilere alternatif bir ordu kurarken, ayanları da ellerinde tuttıkları toprakları alarak ve ailelerinin ünvanlarını silerek etkisizleştirmiştir. Ancak bu politikayı Tepedenli Ali ve Mehmet Ali Paşa isyanları takip etmiştir. II. Mahmut, aynı zamanda Batılılaşma tavsiyelerini dinlemiş ve devlet içinde mamur maaşları da dahil birçok yenilik gerçekleştirmiştir. Bunu takiben 1839 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanı'yla siyasi ve mali bir reform da gerçekleşmiştir ve devlet kanun yapıcı bir hüviyete bürünmüştür. Askeri düzen ve vergilendirme sistemi de güncellenmiştir. Bu fermanla, kanunlar bütün tebaaya yaygınlaştırılmış ve tebaanın kanun karşısındaki eşitliği, can ve mal güvenliği tesis edilmiştir. Bununla birlikte ulema, ayanlar ve askeri sınıflara tanınan vergi imtiyazları kaldırılmıştır. İltizam sisteminin de kaldırılmasıyla mültezimler reformlara karşı geniş bir karalama kampanyası başlatmışlardır. Bunun yanında devletin köylü üzerindeki etkisinin artırılması amacıyla angarya ve tefecilik de kaldırılmıştır. Öyle ki tefeciler köylülere bu son zamanlarda aylık %20'ye kadar

faiz uygulamaya başlamışlardır. Ancak düzenlemelerin tam olarak uygulanamadığı bazı Balkan bölgelerinde ve Anadolu'da angaryanın bitmemesiyle halk ağaların öncülüğünde ayaklanmaya başlamıştır. Yeni vergi sistemi için yeterince yetiştirilmiş merkezden atanacak memurlar olmaması nedeniyle yeni sistem fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Halk, yönetimi Batıcı olmakla suçlamıştır. Halkın bu bakış açısı, ucuz Avrupalı malların ülke topraklarında üretimi ve küçük esnafı bitirmesinden kaynaklanmaktadır.

32. İstanbul: An Islamic City (1990): İslami Çalışmalar Dergisi'nde yayınlanan bu çalışmada İstanbul'un İslam'ın yayılmasına uzun süre engel olan sembol bir şehir olması nedeniyle önemli olduğu bilgisi yer almaktadır. İslama'a göre İstanbul, Müslümanlar'a Allah tarafından vadedildiği için ilk İslam devletlerinden başlayarak Osmanlılar'a kadar İstanbul birçok kez ele geçirilmeye çalışılmıştır. Fatih Sultan Mehmed de fethin Allah'ın işi olduğuna inanmıştır. Bunun göstergesi olarak da Sufi Şeyhi Akşemsetdin'in ve dönemin mistik filozofu Umar Al-Suhrawardi'nin tavsiyelerini dinlemesi gösterilebilmektedir. Konstantiniyye'yi fetheden Fatih'in ilk işi de şehri İslambol'a (bir İslam şehrine) dönüştürmek olmuştur. Bu sürecin sembolü de camiye dönüştürülen kiliseler olmuştur. Osmanlı, daha önceki Bursa ve Edirne gibi şehirlerde de yaptığı imaret sistemini burada da sürdürmüştür. İmaretler, bir vakıf tarafından yaptırılan ve içinde cami, medrese, hastane, kervansaray gibi kurumları barındıran merkezlerdir. Böylelikle şehrin birden çok merkezi olması amaçlanmış ve şehir canlandırılmıştır. Kadılar bir İslam toplumunun gereği olarak İslam ve şeriatın adaletini sağlamak üzere görevlendirilmiştir. Kale içinde devletin en güçlü kadısı görev yapmıştır. Böylelikle halkın toplumsal kimliğini kazanması ve birlik sağlanması amaçlanmıştır.

33. Osmanlı Metrolojisine Giriş (1991): Osmanlı İmparatorluğu, metroloji sisteminin yapılaşmasını Türk, İslam ve mahalli geçmişine borçludur. Orjinal Türk ölçü sistemi, Orta Asya'da Çin ve İran'la gerçekleşen ticari ilişkilerin bir sonucudur. Nancy Pyle tarafından yapılan Selçuklu ve Osmanlı dönemi ölçüleri araştırmaları Osmanlı için Selçuklu'nun fiziki ölçülerinin incelenmesi açısından önemlidir. Pyle'a göre tespit edilen 61 halka biçimindeki ağırlığın hepsi dirheme dayanmaktadır ve

Osman Turan da 1 okkanın 100 dirheme denk geldiğini ve Osmanlı'da kullanıldığını söylemektedir. 1200 ve 1350 yılları arasında Türk devletleri ile İtalyan devletleri ve Arap Devletleri arasındaki ticari ilişkilerde buğday, şab ve pamuk önemli yere sahiptir. Buna göre Haçlı seferlerinden itibaren daha önce İslami ölçüleri etkileyen Bizans ve İran sistemleri, İslam ölçü birimlerinden etkilenmeye başlamıştır. 14. yüzyılın başındaki İtalyan kaynaklarına göre Osmanlı sisteminin temel ölçüleri olan batman, lidre, okka, kantar ve kile daha önce Selçuklu topraklarında da kullanılmıştır. Kantar, litra, ukiyya, mişkal, dirhem ve kirat ölçü birimlerinin daha önce Roma-Grek on ikili ağırlık sisteminde de olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı'da kullanılan ölçü birimleri ve bu birimleri düzenleyen çalışmalar Muhyiddin Mehmed'in 1493'te yazdığı Mecma'u'l-Kava'id isimli eserini takip etmiştir. Söz konusu eserde ölçü birimleri şu şekildedir:

- Ağırlık ölçüleri: miskal (6 dang, 1,5 dirhem), dirhem (4 dang), dang (4 kirat), kirat (4 şa'ir).
- Para ölçüleri: Akça (100 pısez, 100 fulus), pısez (100 şa'ir), şa'ir (100 hardal), pul (1/8 akça), nisf (1/2 akça), yarım (1/2 akça).
- Uzunluk ölçüleri: zira (100 parmak), parmak (100 rişte, 100 iplik), gireh (12,5 rişte, 3 parmak).
- Hacim ölçüleri: Mudd (20 keylçe), keylçe (50 kase), kase (100 habbe), şinik (1/4 keylçe).

Osmanlı'da tımar sisteminde vergilendirmede fiyatların ve ölçülerin standarda kavuşturulması gerekmiştir. Vergilendirme Osmanlı akçası üzerinden hesaplandığından ölçü olarak da İstanbul kilesi veya okka kullanılmıştır. Bütün imparatorluk topraklarında bütün ağırlık ve ölçülerin tam olarak standartlaştırılması ancak 1839 ve 1876 yıllarında Tanzimat Dönemi'nde mümkün olmuştur ve 1 Mart 1874'ten itibaren metrik sistem zorunlu kılınmıştır. Bununla ilgili 24 Eylül 1881'de bir kararname yayınlanmış ve metrik sistem şu şekilde düzenlenmiştir:

- Uzunluk ölçüleri: Duvarcı veya mimar arşunu (24 parmak), parmak (12 hatt), hatt (12 nokta), çarşu arşunu veya endaze (8 rub), saat veya fersah-ı kadim (7.500 duvarcı arşunu).
- Ağırlık ölçüleri: Okka veya kıyye (400 dirhem), dirhem (16 kirat), kantar (44 okka), çeki (4 kantar), batman (6 okka).

- Hacim ölçüleri: İstanbul kilesi (4 şinik), şinik (2 kutu).
- Alan ölçüleri: Dönüm (1.600 duvarcı arşunu karesi).

Bununla birlikte, pazarda karışıklığa sebep olan yeni sistemin başlangıcında dane, ayak, kübit ve parmak gibi halk ölçülerine devlet bürokraside hassasiyet göstererek bir süre bu ölçülere aritmetik bölünürlük vermiştir.

34. Osmanlı İpek Ticareti, Madencilik ve Ziraatında Yük (Himl) (1991):

Yük, Osmanlı'da pazar resimlerinin tespitinde ve madencilikle zirai vergilendirme sistemlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Osmanlı ticaretinde ipek, kıymetli bir ürün olmuştur ve ipeğin ağırlığının tespitinde hassas ölçüler kullanılmıştır. Bir ipek yükü, bir deve, at veya katırın bütün yükü manasına gelmektedir. Madencilikte de Osmanlı nizamnameleri muhafazakar bir özellik taşımaktadır. Çünkü bu nizamnameler, uygulandığı bölgelerdeki mahalli ölçüleri esas alan metinlere dayanmaktadır. Sırbistan ve Bosna'daki Osmanlı öncesi düzenlemeler Osmanlı döneminde de aynen korunmuştur. Böylelikle yükün tespitinde birlik sağlanması amaçlanmıştır. 893-1488 tarihleri arasındaki Navabirdi nizamnamesine göre yıkanmış ve temizlenmiş kaliteli cevherin 40 yükünden 20 lidre ham gümüş, adisinden 12 lidre ve kötü kalitelisinden de 5-6 lidre ham gümüş elde edilmiştir. Nizamnamelerde kabal, bazen yükün yerine kullanılmıştır ve 1 yük 4 kabala eşit sayılmıştır. Zirai vergilendirme konusunda da Sırp Çarı Duşan'ın nizamnamesine göre bir köylünün devlete bir yılda bir kabal buğday vermesi gerektiği düzenlenmiştir. Dr. Boyaniç'e göre bu ağırlık 15-16 kg'ye denk gelmektedir. Bu sistem Osmanlı idaresi altında da devam etmiştir ve Osmanlı öncesi 12'lik ağırlık sisteminin bir parçasıdır.

35. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Sorunu (1991):

Tahir Sümbül tarafından tercüme edilip AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan bu makaleye göre Herbert Adam Gibbons'ın Osmanlı'nın Bizans sınırındaki bir beylikten dünya imparatorluğuna geçişi hakkındaki dini dönüşüm teorisi Fuad Köprülü ve Paul Wittek'in eleştirilerine maruz kalmıştır. Köprülü devletin aşiretsel karakterinin bu büyümeye yol açtığını savunurken Wittek de bu konuyu Osmanlı'nın uç toplumu olmasına bağlamaktadır. Anadolu'nun 1277'den itibaren doğrudan Moğol

hakimiyetine bağlanması, 1291 yılından sonra İlhanlı İmparatorluğu'ndaki iç çekişmeler ve bazı Moğol askeri yöneticilerinin isyanı Anadolu'daki Batı'ya doğru Türk beyliklerinin göçünü hızlandırmıştır. Kıyılara yerleşen bu göçebe toplum Mısır'dan kendilerine geçen halıcılık ve kerestecilik faaliyetleri gerçekleştirerek ellerinde bulunan Antalya, Finike gibi limanlardan bu ürünlerin ihracatını gerçekleştirmiştir. Kölelikle hiç ilgilenmeyen bu toplumda at üretimi de coğrafyanın elverişli olmasıyla önemli ölçüde artış göstermiştir. 1300'lü yıllardan itibaren tımar sahibi feodal süvariliğin azalmasıyla Türk birlikler paralı askerler olarak özellikle Balkan devletleri tarafından kiralanmışlardır. Türk birliklerinin bu şekilde yaptıkları akınlar hem gaza hem de ganimet amacı taşımıştır.

36. Süleyman the Magnificent: The Man and Statesman (1992): Sultan Süleyman (1520-1566), doğuda ve batıda tutkulu, kibar, cömert, ileri görüşlü ve kanun adamı olarak tanınmaktadır. 1527'de İstanbul'da bulunan bir Venedikli olan Marco Minio, Sultan Süleyman'ı bağımsız bir karar alıcı olarak tanımlamıştır. Sultanın ünü güçlü kesimin güçsüz kesimi ezmesine neden olacak kanunsuzluğu ortadan kaldırmaya çalışmasıdır. Reayayı korumak için kanunlar çıkarmıştır. Sultanın kararlarında hayatı boyunca etkisi olan isimler eşi Hürrem, 1534'teki vefatına kadar annesi Hafşa ve sultanın eğitiminde büyük pay sahibi olan Merkez Efendi'dir. Annesinin ölümünden sonra eşi Hürrem'in politika ya ilgisiyle bazı kararlarında onun etkisi altında kalan sultan, yine Hürrem'in etkisiyle 30 yıl birlikte olduğu ve vezir-i azamlığını yapan İbrahim Paşa'yı idam ettirmiştir. Hürrem'in damadı Rüstem Paşa vezir-i azam olduktan sonra Habsburg Hanedanı ile barış antlaşması, Avrupa ve Hindistan bölgesiyle ticaretin tekrar canlandırılması ve İstanbul, Mekke ve Kudüs'te yeni bedestenler inşa ettirmesi gibi başarıları olmuştur. Sultan Süleyman dönemi, altın dönem olarak adlandırılrsa da 17. yüzyılda Koçi Bey tarafından Rüstem Paşa'ya tanınan sınırsız yakın güç ve onun sebep olduğu yüksek vergiler, tımar sisteminin yozlaşması ve tarım alanlarının tahrip edilmesi nedeniyle de eleştirilmektedir.

37. Tax Collection, Emblezzement and Bribery in Ottoman Finances (1992): Trablus, 16. yüzyılda Osmanlı hakimiyetindeki Suriye'de çok önemli bir liman halini almıştır. Başta Halep ve Şam'la olan bağlantısının yanında Trablus, diğer

limanlara oranla yabancı ticari gemilere uygulanan daha az vergi sayesinde ihracat ve ithalat anlamında birçok Avrupa ülkesinden de ticari gemileri ağırlamıştır. Avrupa'nın büyük gemileri 614, orta büyüklükte olanlar 200 ve küçük olanlar da 25 akçe ücret ödeyerek bu limanda ticaret yapabilmıştır. Trablus'a bu dönemde Venedik, Fransa ve Kıbrıs'tan ticari gemiler yoğun olarak gelmiştir. İhracat anlamında Trablus'un Lizbon ve Marsilya limanlarıyla rekabet ettiği bu dönemde İran yönünden gelen mallar mizan ve kantarla tartılır ve alanla satan tüccarlardan da Müslüman, Avrupalı ya da Yahudi olsun tercümaniyye adı altında %0,75 ve %1,5 arasında değişen oranlarla bir vergi alınmıştır. Trablus limanından çıkan mallar arasında sabun belki de birinci sıradadır. Suriye'deki sabun fabrikaları sayesinde 1 kutu sabun 2 altın ya da 1 kantar sabun 10 akçe karşılığında limandan çıkarılarak imparatorluğun diğer şehirlerine gönderilmiştir. 1.000 ton sabun her yıl saraya gönderilmiştir. Bunun yanında limandan çıkan diğer önemli mallar pamuk, kuru meyve, peynir ve baldır. Bu ürünler %5,5 ad valorem ödemeye en çok kazandıran ürünler olmuştur. Bunun yanında Herman Kellen-benz'in de belirttiği gibi baharat ve biber özellikle Avrupa'yla yapılan ticarete en önemli ürün olmuştur. 16. yüzyıldaki en zengin tüccarlar baharat ve biber tüccarlarıdır. İncalcık'ın Topkapı arşivlerinde yaptığı araştırmalara göre Defterdar Ali Bey'in raporunda sabun için Trablus, en önemli ticaret merkezidir. Bununla birlikte biber ticareti de İngiltere ve bazı Avrupalı ülkelerin deniz aşırı ticarete başlamasıyla ancak 1630 yılına kadar önemini koruyabilmiştir. Osmanlı Devleti, ticari bölgelerde maaşlı ve bölgenin finansal sorumluluğunu üstlenen emin ve mültezim adı altında bir personel çalıştırmıştır. Bu kişi devleti temsil etmek ve gelirleri toplamakla mükelleftir. Yabancı ticaretinin yoğun olduğu bölgelerde bu kişiler gayrimüslim yabancılar da olabilmiştir. İncalcık, Osmanlı'nın bu bölgeler üzerindeki kontrolünü khass hesapları denilen ve eminler tarafından tutulan kayıtlarla sağladığını ifade etmiştir. Müfredat defterleri adı altında birleştirilen bu kayıtlarda bir kanunsuzluğa rastlanıldığında bölgenin siyasi sorumlusu eminlerin yargılanmasını sağlayabilmektedir. İncalcık, 17. yüzyılda Trablus bölgesinin valisi ve aynı zamanda mutasarrıf olarak görev yapan Ahmed Paşa'yı örnek göstererek, bu kişinin vergi de topladığını belirtmektedir. Ahmed Paşa'nın bu dönemde yıllık maaşı da 800.000 akçedir.

38. Greeks in Ottoman Economy and Finances 1453-1550 (1993): Osmanlı tahrir defterleriyle birlikte piyasa ve mahkeme kayıtlarına bakıldığında Rumlar, Osmanlı'da uluslar ve kıtalar arası rollere sahip olmuşlardır. Rumlar Osmanlı'da ticaret, el işçiliği, vergi toplama ve deniz taşımacılığı gibi birçok ekonomik faaliyette bulunmuşlardır. Osmanlı'da tıpkı Müslümanlar gibi gayrimüslimler de siyasi ve ekonomik açıdan devletin koruması altında olmuşlardır. İnalçık, bu makalesinde yayınlanmayan materyallerden faydalanarak 15. yüzyılın ikinci yarısında Rumların Osmanlı'daki ekonomik faaliyetlerine değinmektedir. İstanbul henüz Rumların elindeyken Bizans aristokratları Osmanlı ile geniş ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Hatta uluslararası ticarete Rum aristokratların Osmanlı ticaretindeki payı %20'lere ulaşmıştır. İstanbul'un fethinden sonra bile Rum aristokratlar zenginliklerini Osmanlı için vergi toplayarak korumaya devam etmişlerdir. İstanbul'un fethinden önce de şehrin ticaret ve finans merkezi olan Galata (Pera), fetihten sonra da Fatih Sultan Mehmet'in sayesinde ticaret merkezi olarak kalmaya devam etmiş hatta devlet çoğunlukla Rumlar olmak üzere gayrimüslimleri mallarına sahip çıkma ve ticari etkinliklerine devam etme yönünde cesaretlendirmiştir. Anadolu ve Karadeniz'in Avrupa ile ticaretinde rol kapmak isteyen Rum tüccarların Osmanlı himayesinde ticari vergi toplamak için ihalelerdeki teklifleri 9,5 milyon akçeden 20 milyon akçeye kadar çıkmıştır. Müslüman ve Yahudi tüccarlarla büyük bir rekabet içinde olan Rumlar özellikle tuz ticaretinde de Balkanlar, Ege ve Akdeniz'de etkili olabilmişlerdir. Bununla birlikte Rumlar, İtalya ticaret sahasında da Ancona ve Venedik limanlarında ticaret yapmak için ticari sözleşmeler yapmışlardır. Son olarak Rumlar çoğunlukla gemi kaptanları olarak, 16. yüzyıldan itibaren Rusya ile deri ticaretinde ve Sultanın özel tüccarları olarak faaliyet göstermişlerdir.

39. Tımar (2000): Tımar, Osmanlı'nın merkez vilayetlerinde yer alan süvarilerden oluşan bir askeri birlik ve idari-askeri hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisat anlamına gelmektedir. Bu sistem, miri arazilerin işleyişinde köylü-çiftçilerin ödeyecekleri vergi ve statüleri yanında devletin askeri teşkilatlanmasının merkezini oluşturmuştur. Bu sistemle ilgili belgeye dayalı ilk bulgu Orhan Bey tarafından kumandanlarına yurt adı altında verilen topraklara işaret etmektedir. Bu sistemle birlikte gelen tımarlı sipahiler 1593 yılında Avusturya ile yapılan savaşa kadar ordunun temel bölümünü oluşturmuştur. Avusturya ile

yapılan savaş ise ilk defa ateşli silah kullanabilecek birlikler için maaşlı asker istihdam edilmiştir. II. Murad döneminde hazırlanan tımar icmal defterleri, tımar sisteminin tüm temel kurallarını düzenlemiştir. Buna göre vilayet, beylerbeyinin; sancak, sancak beyinin; subaşılık veya azametler de subaşı ya da zaimin yönetimindedir. Tımar sisteminin uygulanmadığı Mısır dışında bırakılırsa kamu gelirlerinin hemen hemen yarısı tımarlara ayrılmıştır. İşlevsel olarak has, zeamet ve tımar olarak üçe ayrılan teşkilatlanmada has içinde havass-ı hümayun padişaha, havass-ı vüzera da hükümet yöneticileriyle sancakbeyleri, mirlivalar, vilayet yöneticileri ve miranlar için tahsis edilmiştir. 1432 tarihli Arvanid defterine göre has ve tımar olarak iki sınıf sayılsa da icmalde en az 20 bin akçe şeklinde kaydedilen tımarlar daha sonraları zeamet adıyla anılmıştır. Zeametler, 100 bin akçeye kadar çıkmıştır. Hasın da 100 bin akçeden başladığı varsayılmış ve 1609 yılına göre bir beylerbeyine ait en yüksek has Diyarbekir'e ait 1.200.660 akçedir. Tımar sınırları içindeki bütün çiftçiler tımar sahibinin reayasıdır. Bütün vergiler tımar sahibi tarafından toplanmıştır. Çift-resmi ve ispence tımar sahibine, öşür de hak sahibi olan sipahiye aittir. İcmal defterlerine göre bir tımar biriminin hisse olarak parçalanması, bağışlanması ya da başka bir birime katılması yasaktır. Tımar sisteminde istimalet (gönül kazanma) politikası da uygulanmıştır. Buna göre fethedilen gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı topraklarda paranoia (tarım topraklarını yönetme hakkı) sahibi kişiler tımar sahibi sayılmışlardır. 18. yüzyıla doğru çok sayıda tımarın sipahi dışındaki kişilere tahsis edilmiş olduğu bilinmektedir. I. Abdülhamid döneminde 1777 yılında ve 1791 tarihli nizamnamede sistemde bazı ıslahat çabaları olsa da ilk tasfiye hareketleri 1827 yılında Rumeli ve Anadolu'da 53 sancaktan 5.200 kadar tımarlı sipahinin Asakir-i Mansure süvarisi yapılmasıyla başlamıştır.

40. İpek (2000): Orta Asya ve İran'da yaygın olan ipekçilik İslam ülkelerinin fetihleriyle daha da yaygınlaşmıştır. 718 yılında Soğd bölgesinden Çin'e ipekli kumaş gönderildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde Bursa, 14. yüzyılda sayılı ipek sanayisi ve ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. Aşıkpaşazade, I. Murad döneminde Bizans topraklarında bulunan Alaşehir'in kırmızı ipek kumaşlarıyla meşhur olduğunu söylemiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde ipekçiliğin ham maddesi İran kaynaklıdır. İran'dan yola çıkan kervanlar İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Osmanlılar, Bursa'da ipekçilik yapan yerli tüccarların doğrudan yabancı

meslektaşlarıyla bağlantı kurmasını sağlamış ve Orhan Bey zamanında Cenevizliler'e imtiyazlar verilmiştir. Bursa'ya gelen kervanlar 300-400 büyük baş hayvandan oluşmuş ve bu kervanlarda yaklaşık 200 yük (1 yük 154 kg) ipek taşınmıştır. Osmanlı'nın İran'la en büyük ticaret payını ipek oluşturmuş, Bursa'ya gelen İranlı tüccarlar da Bursa kumaşı olarak İran'a götürmüşlerdir. Böylece Osmanlı hazinesine yıllık ortalama 70 bin altın kazandırmışlardır. Yavuz Sultan Selim döneminde İran'a yönelik uygulanan ambargo ve İranlı tüccarların mallarına el konulması nedeniyle ipek ticareti bir hayli gerilemiş ancak Kanuni Sultan Süleyman döneminde yasakların kalkması ve malların iade edilmesiyle yeniden canlanmıştır. 17. yüzyılda İzmir de Bursa gibi ipek ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmiş ve ipek yolu Erzurum - Tokat - İzmir güzergahı olmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı'daki dokuma sanayisinin gerilemesi neticesinde ham ipek üretimi artmış ve ipek üretimi makineleşmiştir. Böylelikle Bursa ipeğine Avrupa ve doğuda yoğun talep oluşmuştur. İpekten de en çok üretilen ürünler kaftan, çarşaf, yastık kılıfı ve yatak örtüsü olmuştur. Bursa tereke defterlerine göre yerli tüketim de bir hayli artış göstermiştir. Osmanlı'nın son zamanlarında ipekçilik sanayisi miktar olarak genişledikçe üretilen ürünlerin kalitesi de bir hayli düşüş göstermiştir. Buna çoğunlukla artan tezgah sayısı ile usta olmayan kişilerin üretim yapması ve ham ipek krizi neden olmuştur.

41. Osmanlı Deniz Egemenliği (2002): XI. yüzyıla kadar Akdeniz'deki Kıbrıs, Girit, Sicilya gibi büyük adaları elinde tutan ve deniz hakimiyetine sahip devletler İslam devletleri olmuştur. Ancak bu tarihten sonra Venedik, Ceneviz gibi deniz devletleri hakimiyeti ele geçirmiştir. 1290'da Papalık'ın haçlı seferlerini ilan etmesiyle Osmanlı, Saruhan, Menteşe gibi beylikler haçlılara karşı denizlerde mücadele etmeye başlamışlardır. Bizans tarihçisi Kantakuzinos sayesinde Orhan Bey'in İzmir'i ve arkasından İzmit'i donanmasıyla kuşattığı bilinmektedir. Yıldırım Bayezid, 1390'da Kosova Savaşı'ndan döndükten sonra Batı Anadolu'yu işgal etmiş ve diğer beyliklerin donanmalarını da Osmanlı'ya katmıştır. Böylelikle Osmanlı deniz gücü doğmuştur. Ancak Akdeniz'de egemen deniz gücü bu tarihlerde Venedikliler'dir. II. Mehmed, Ege ve Karadeniz hakimiyetini istediği için boğazları hisarlarla kontrol altında tutmak istemiş ve izinsiz geçen bir Venedik gemisini batırmasıyla hakimiyetin Osmanlılar'a geçişinin bir başlangıcını yapmıştır. Osmanlılar'ın egemen deniz gücü olması 1538'deki Preveze Savaşı ile Venedik

donanmasını yenmesiyle başlamaktadır. Bu hakimiyet 1571 yılında İnebahtı ile son bulmuştur. Osmanlı, 1590'larda da var olan deniz gücünü tamamen yitirmiş sayılmaktadır. Bu tarihlerde Hollanda'nın 40-50 top taşıyabilen bretoni gemileri, 10 Osmanlı kadırgasını alt edecek güçtedir. 1686 yılında Rusya'nın Avrupa ittifakına katılması nedeniyle Osmanlı, Rusya'nın da denizlere inmesine engel olamamıştır. Bu tarih Osmanlı için bir dönüm noktasıdır. Çünkü, 1684'te Venedik, Alman İmparatorluğu ve Lehistan'ın kutsal ittifakıyla başlayarak Rusya, Karadeniz'de artık varolabildiği için her zaman Osmanlı'ya karşı kullanılmak istenmiştir.

42. Foundations of Ottoman-Jewish Cooperation (2002): Bu çalışma Yahudiler'in Osmanlı'nın iktisadi tarihi açısından önemli paya sahip olması nedeniyle önemlidir. Osmanlı arşiv kayıtlarına bakıldığında Yahudiler'in Osmanlılar için hükümet danışmanı, vergi toplayıcılığı ve finansal ajanlar olarak çok önemli görevler üstlendikleri görülmektedir. Yahudi ve Osmanlı ilişkileri Osmanlılar'ın ilk zamanlarına kadar dayanmaktadır. Osmanlılar ayrıca 15. yüzyılda İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler'e de ilgi göstermişlerdir. İstanbul'un yeniden inşasında ve dünyanın en önemli kentlerinden biri haline gelmesinde de Yahudiler'in yeri büyüktür. 1492 tarihli Yahudi göç kayıtlarına bakıldığında Macaristan başta olmak üzere Avrupa'dan sürgün edilen Yahudiler'in Osmanlı'yı bir sığınak olarak gördükleri bilgisi edinilmektedir. II. Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra Müslüman halka yönelik sürgün politikasının kısmi başarısızlığı sonucunda şehrin ihtiyaç duyduğu ticari geçmişi ve faaliyetleri olan halkı Yahudiler oluşturmuştur. Osmanlı bir İslam devleti olarak Müslüman halka yönelik koruma görevini cizye karşılığı gayrimüslim azınlıklara da sunmuştur. Osmanlı, Yahudiler'e kurdukları sinagoglarla cemaat oluşturmaları ve kültürel özelliklerini korumaları için müsaade etmiştir. 15. ve 16. yüzyıllarda vergi toplama işinde Yahudi, Rum ve Türkler'in mücadelesinde Yahudiler bir adım öndedir. Osmanlılar'ın en önemli iktisadi faaliyetlerinden biri olan bu alanda mukata'a defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla birçok Yahudi görev yapmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Yahudiler, Osmanlı ticaretinin büyük bölümüne hakim olmuşlardır. Avrupa'dan göç eden Yahudiler sayesinde ticaret, bankacılık ve vergi toplayıcılığı birbiriyle bağlantılı faaliyetler haline gelmiştir.

43. Türkiye’de Osmanlı Araştırmaları. I- Türkiye’de Modern Tarihçiliğın Kurucuları (2002): 1999 yılında Ankara’da gerçekteşen Türk Tarih Kongresi’nde kongreye sunulan bildirimlerden biri olan bu çalışmada İnalçık, Türkiye’de çağdaş tarihçiliğın ilk olarak Osmanlı döneminde 1908-1918 yılları arasındaki II. Meşrutiyet döneminde 1909 yılında kurulan Tarihi Osmanlı Encümeni’nin kuruluşuyla başladığını söylemektedir. İnalçık çağdaş Türk tarihçileri olarak TTK’nın kurucuları arasında yer alan ve arkeoloji, sanat tarihi, nümizmatik, epigrafi ve tarih alanlarında Batı metodlarıyla eserler veren Halil Edhem (1861-1938), bir ittihatçı olarak Avrupa tarihi, siyasal, ekonomik ve sosyal tarihle ilgilenen ve Osmanlı arşivlerini ilk kez geniş ölçüde kullanan Ahmed Refik Altınay (1882-1937), AÜDTCF’den hocası olan ve İstanbul ile Ankara Üniversiteleri’nde iki kuşak öğrencinin Türk tarihi hocası olan, bilim dünyasında Osmanlı-Türk ilmini ilk defa hakkıyla temsil eden ve Gökalp sosyolojisini izleyerek tüm sosyal ve ekonomik alanlarda milli öğeler üzerinde çalışan Fuad Köprülü (1890-1966), 1951 yılında gerçekteşen Müsteşrikler Kongresi’nde dünyanın en iyi Türk tarihçisi olarak görülen ve dünyaya Türk tarihini saptırma ve önyargılardan arındırılmış olarak veren Zeki Velidi Togan (1890-1970), 1931-1977 arasındaki TTK yıllarında “reisü’l müverrihin” ünvanını kazanan ve hayatının büyük bölümünü Osmanlı arşiv ve belgelerini inceleyerek geçiren İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1888-1977), E. Durkheim’in toplumu organik bir sistem olarak gören görüşünden etkilenen ve toplumsal hareketlerin ön plana çıktığı 1930’lu ve 40’lı yıllarda Türkiye’de arşivlerdeki zengin malzemeleri kullanarak ekonomik ve sosyal toplum üzerine çığır açan eserler veren Ömer Lütfi Barkan (1903-1979) ve çalışmalarında ekonomik ve sosyal tarih alanında Manisa şer-iyye sicillerini temel alan ve 1950’lerden itibaren bu alanda yapılan araştırmalara örnek olan Çağatay Uluçay’ı (1910-1970) konu edinmiştir.

44. Osmanlı’nın Avrupa ile Barışıklığı: Kapitülasyonlar ve Ticaret (2003): Müslümanlar’ın Avrupa ile ticari ilişkileri haçlı seferlerine dayanmaktadır. Osmanlıları Rumeli’den atmak amacıyla sonuncusu 1444 yılında yapılan ve Varna Savaşı’yla sonuçlanan seferlerin sonucunda Hristiyanlar, Güneydoğru Anadolu, Suriye ve Filistin’de küçük devletler kurmuşlar ve pamuklu-ipekli kumaşlar, baharat, boya ve sabun gibi maddelerin ticaretiyle birlikte bu maddeler Avrupa’ya da gönderilmiştir. 1492 yılında Kolomb’un deniz seferlerinin başlamasının altında 2 önemli neden

yatmaktadır. Bunlardan birincisi İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle ticaret yollarının çoğunlukla kaybedilmesi, bir diğeri de Avrupa ülkeleri ile iyi ilişkileri olan Moğollara ve geniş kaynakları olan Hindistan'a Osmanlı'yı çevreleyerek ulaşmaktır. Bunun yanında bir neden de Cenevizlilerin Karadeniz'deki hakimiyetine yine Osmanlı tarafından son verilmesidir. Ticaretin diğerk kıtalara kaymaya başlamasında İspanya ve Portekiz'in deniz ticaretinin yanında Karadeniz'de hakimiyetini yitiren Cenevizliler'in de İspanya ve Portekiz'in hakim olduğu bölgelerde şeker ticaretine başlaması önemli bir yer tutmuştur. Bu gelişmelerin sonucu olarak Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan itibaren hem ticareti geliştirmek hem de Rus Çarları ve Avusturya Habsburgları'na karşı siyaseten zayıf düşmemek adına birçok Avrupalı devlete (16. yüzyıla kadar İtalyan devletleri; 16. yüzyıldan itibaren Fransa, İngiltere, Hollanda; 18. yüzyılda Rusya) kapitülasyonlar vermeye başlamıştır. Avrupalı devletler, siyaseten de bu kapitülasyonları kullanmış, atadıkları elçi ve konsolosların hem vergi muafiyeti hem de siyaseten ayrıcalıklı olmalarını sağlamıştır. Avrupalı devletler Osmanlı ile yaptıkları pazarlıklar sonucunda, gümrük vergisinde %3'e kadar indirim sağlamış bununla birlikte tüccar, kassabiye, masdariye, reftiye, yasakçı, bac gibi resimlerden muaf olmuşlardır. Osmanlıların, levant ticaret bölgesi denilen Akdeniz, Ege ve Karadeniz hakimiyetiyle birlikte İran'da Safavi, Güney'de de Memluk etkisini kırması ve bölgeye hakim olmasının yanında Süveys'teki güçlü donanmasıyla Hindistan'da etkin olan İngiliz ve Hollandalı şirketlerle ticari ilişkilerinin gelişmesi sonucu oluşan bu kapitülasyonlar, kapitalist ekonominin gelişmesini de hızlandırmıştır.

45. Avrupa Tarihi Boyunca Türkiye'siz Olamamıştı (2005): Derya Sazak ile Milliyet Gazetesi'nde yaptığı bu söyleşide İnalçık, Türkiye'nin AB müzakere sürecini, Tanzimat'tan bu yana süregelen “batılılaşma serüvenini” ve Türkiye'nin AB kapısını İslami kimliğiyle çalmasını değerlendirmiştir. İnalçık, Osmanlı'nın Tanzimat dönemindeki garpçılık anlayışına benzer bir durumun bugün de gerçekleştirildiğini ve laik Türkiye'nin İslami yönünün ön plana çıkarılmasıyla Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkıldığını savunmaktadır. ABD'nin Ortadoğu'da “ikinci bir İsrail” kurma çabası içinde olduğunu belirten İnalçık, Huntington'ın medeniyetler çatışması tezinin haklılığına işaret etmektedir. İlimli İslam diye bir görüşün olamayacağını savunan İnalçık, ya İslam ya da köktenci İslam'ın varlığını dile getirmiş ve ABD'nin

Türkiye'ye yönelik yaklaşımının İslam karşıtlığından bağımsız olamayacağını söylemiştir. Avrupa'nın da Türkiye'siz düşünülmemeyeceğini dile getiren İncalcık, Avrupa kapitalizminin Osmanlı ile yapılan ticarete bağlı olarak geliştiğinden bahsetmiştir. 16. yüzyılda Papalık ve Habsburg'un Avrupa'yı bir bütün olarak düşünüp Osmanlı'ya yönelik yeni bir haçlı seferi planlaması sonrasında Avrupa'da ulus devletlerin oluşmaya başladığını anlatan İncalcık, Osmanlı'nın Almanya'da Protestanlık'ın yerleşmesinde de etkisinin büyük olduğunu söylemiştir. İncalcık, Türkiye'nin sözde Ermeni soykırımını tanıma ve Kıbrıs'ı dış politika unsuru olmaktan çıkarmasına yönelik baskılara kulağını tıkayarak Avrupa'nın sömürgesi olmaması gerektiğini dile getirmektedir.

46. Fransız Annales Ekolü ve Türk Tarihçiliği (2009): 16. yüzyıl tarihçisi Lucien Febvre ve ortaçağ uzmanı Marc Bloch, Annales ekolünün birinci kuşağının önderleridir. Bloch, bir dergi projesiyle 1928'den itibaren Febvre ile birlikte hareket etmiştir. Derginin adı “Annales d’Histoire Economique et Sociale” olmuştur. Derginin ilk olarak amacı düşünsel bir önder olarak ekonomik ve toplumsal tarih alanlarında yer alması ikincisi de tarih alanında disiplinlerarası bir yaklaşım getirilmesidir. Bununla birlikte geleneksel bir yaklaşımın yerine sorun odaklı bir yaklaşım sergilenmesi ve siyaset yerine insanı merkeze alan bir alan yaratılması da amaç edinilen diğer unsurlar olmuştur. Türkiye’de cumhuriyet dönemiyle birlikte siyasi-askeri tarihten tam olarak kopmamakla birlikte çağdaş tarih çalışmalarına yer verilmiştir. Özellikle milli tarih oluşturma sürecinde İslam öncesi Türk tarihinin İslam dönemi Türk tarihi ile birlikte ele alınması ile tarihi olaylara çok faktörlü bir nedensellik üzerinden bakılması gerektiği bilinci yerleştirilmiştir. Mehmet Fuad Köprülü ve Ömer Lütfü Barkan, bu akımın ülkedeki öncüleri olmuşlardır. Halil İncalcık ise 1950 yılında İngiltere’de Osmanlı arşivleri üzerine çalışmaktayken Paris’e giderek katıldığı Uluslararası Tarihi Bilimler Kongresi’nde kendi tarihçiliği üzerinde yoğun etkisi olduğundan bahsettiği Fernand Braudel’in “La Mediterranée” isimli eserini keşfetmiştir. Böylelikle Akdeniz’in doğusu ve batısının sosyal, ekonomik ve demografik yönden paralellliğini fark ederek bu akımın Köprülü ve Barkan’dan sonra Türkiye’deki temsilcisi olmuştur.

47. A Note on the Turco-Iranian Economic Ties (2009): Osmanlı Devleti ve İran arasındaki ticari bağlar 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar her iki taraf için de hayati öneme sahip olmuştur. Osmanlı, İran'dan gelen ham ipek ve ipek elbiselerle birlikte Bursa, İzmir, Halep ve Şam üzerinden Avrupa ülkelerine de yapılan ihracat nedeniyle hazinesine önemli bir katkı sağlamıştır. Anadolu'da İran ipeğinin asıl merkezi olan Bursa'ya İran'dan 16. yüzyıl başlarında yılda 200 yük (120 bin kg) mal getirilmiştir. İran'da bir yılda üretilen 22 bin yükün yedide biri Osmanlı üzerinden Avrupa'ya ihraç edilmiştir. 1617 tarihli bir Venedik raporuna göre Avrupalılar ipek için her yıl bu yolla 3-4 milyon altın duka ödemişlerdir. İki ülke arasındaki savaş dönemlerinde Osmanlı ipek kıtlığı çekerken, İran da değerli madenlerin eksikliğini yaşamıştır. Osmanlı'da birçok ipek tüccarı iflas ederken, İran da bu dönemlerde Avrupa'daki döviz kurunu takip etmiştir. İki ülke bu ticareti koz olarak da kullanmıştır. I. Selim'in 1515 yılında İran'dan ipek ithalini yasaklaması sanılanın aksine Osmanlı'yı zarara uğratmıştır. 17. yüzyılın başında da Büyük Abbas, Osmanlı'ya ipek ihracını yasaklayıp Avrupa'ya ihracın başka yollarını arasa da bunu başaramamıştır.

1.2.2. Kitapları

1. The Ottoman Empire. The Classical Age, 1300-1600 (1973): İlk baskısı, Londra'da yapılan bu kitap Rusça, Rumence, Arnavutça ve Sırpça gibi dillere çevrilmiştir. Yayımlandığı yıl Times Literary Supplement'ta çıkan bir yazıya göre İnalçık, yaşayan en önemli Osmanlı tarihçilerinden biri, eser de ufuk açıcı olarak nitelendirilmiştir. Kitaptaki ana konu 1300-1600 yılları arasında klasik dönem Osmanlı kurumlarıdır. 14. yüzyıl başlarında Osmanlı, kendini gazaya adayın küçük bir beylikken 1517'de Arap ülkelerini sınırları içine alarak en büyük İslam devleti olmuştur. Osmanlı, Orta Anadolu'dan Hint denizine kadar olan alanda hızla elde ettiği askeri başarılar sayesinde I. Süleyman'ın hüküm sürdüğü 1520 ve 1566 yılları arasında bir dünya gücü konumuna erişmiştir. Ancak 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da gerçekleşen uzun savaşlar sonucunda Osmanlı'nın askeri ve ekonomik gücü sarsılmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı, Avrupa'nın üstünlüğünü kabul ederek ekonomik ve politik anlamda bağımlı bir ülke halini almıştır. Osmanlı'nın git gide zayıflayarak çökmesi ihtimali bir Avrupa ve Doğu sorunu halini almış ve Osmanlı

1920'ye kadar Avrupa'ya bağımlı bir biçimde yaşamını sürdürmüştür. Bu süreçte Osmanlı kurumları da dönemlerin değişen özelliklerine göre farklılık göstermektedir. İmparatorluğun içyapısı ve politik gelişimindeki değişiklikler Osmanlı'nın 16. yüzyıl sonunda eski Ortadoğu devletlerinden Sasani ve Abbasi İmparatorlukları geleneğinde büyük bir imparatorluk olmasını sağlamıştır. Bu dönemde Osmanlı, devlet gelenekleri, ekonomi politikaları, askeri örgütlenmesi ve toprak düzeniyle Ortadoğu imparatorluklarının en gelişmiş örneği olmuştur. Ancak Avrupa'da bu dönemden sonra yaşanan askeri ve ekonomik yenilikler, Ortadoğu devlet geleneğinin zamanının geçtiğini kanıtlanmıştır. Bu dönemde de Osmanlı, Avrupa'nın ekonomik, politik ve askeri gelişmesini karşısında kendi kurumlarının bozulmuş biçimlerinin değiştirilmeye çalışılmasıyla meşgul olmuş ve sonunda 1924 yılındaki köklü devrim sonunda ancak bu arayıştan vazgeçilmiştir. Çalışmada, 1590 yılı bir dönüm noktası olarak görüldüğünde Osmanlı'nın Ortadoğu kurumlarını nasıl kendine uyarladığı ve bu tarihten sonra da bu kurumların yeni Avrupa karşısında nasıl işlevini yitirdiği anlatılmaktadır.

Kul ve tımar sistemi Osmanlı'nın klasik döneminde askeri, politik düzenle vergi ve toprak düzenini sağlayan en önemli iki kurumudur. Bu kurumlar devletin tüm toplumsal düzenini sağlamıştır. Ancak 1575'ten itibaren reaya ayrıcalıklı sınıfın özelliklerini paylaşmaya başlayınca kul sistemi bozulmuştur. Bu durum itaat ve disiplinde çöküşe neden olmuştur. Bununla birlikte yine bu dönemden itibaren birçok tımar saraylıların eline geçmiş ve tımar arazisi sayısı hızla azalmıştır. Böylelikle vergi ve toprak sistemi de bozulmuştur. Vergi toplama işi düşük rütbeli askerlere verilmiş bu da çıkar çatışması yaratmıştır.

2. The Ottoman Empire: Conquest, Organisation and Economy (1978):

Kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada "Makaleleri" isimli başlık altındaki bölümler şunlardır:

Ottoman Methods of Conquest (1954): İnalcık, Osmanlı'nın iki temel aşamada fetih yaptığını anlatmaktadır. Bunlardan ilki fethedilen bölgelerde bir süre yerel yönetime izin verilmesi, ikincisi ise bölgenin doğrudan yönetilmesidir.

The Problem of the Relationship Between Byzantine and Ottoman Taxation (1958): Osmanlı'daki bölge kontrolü ve vergilendirme sisteminin Roma - Bizans döneminden izler taşıdığı anlaşılmaktadır. Bizans'taki paranoia sistemi Osmanlı'da tımar düzeni olarak devam ettirilmiştir.

Bursa and the Commerce of the Levant (1960): Osmanlı'nın eski başkenti Bursa, Osmanlı topraklarıyla Suriye ve Mısır arasındaki özellikle levant ticaretinin merkezi olmuştur. Levantenler Batı'dan ipek, Doğu'dan baharat ve Kuzey'den de pamuklu giysi ticaretinin öncüsü olmuşlardır.

Suleiman the Lawgiver and the Ottoman Law (1969): Reayayı güçlü sınıfa karşı korumayı amaçlayan ve eşitlik temelli kanunlarına devam eden Süleyman, her sancak için vergileri, tımar düzenini ve askeri düzeni içeren kanunnameler ilan etmiştir.

Capital Formation in the Ottoman Empire (1969): Osmanlı'nın ekonomik sistemi, Osmanlı'nın geleneksel yapısı nedeniyle devletin hakim olduğu bölgelerde, kuruluşundan önce bulunan sistemlerin özelliklerini taşımaktadır. Bunun amacı tüm sosyal sınıflar ve servetin sultanın gücünü artırması için kullanılmasıdır.

The Ottoman Economic Mind and Aspects of the Ottoman Economy (1970): Osmanlı yönetimlerinin sürekli önceliği sırasıyla başkent olan Bursa, Edirne ve İstanbul'u ticaret ve endüstri merkezi haline getirmek olmuştur. Bu sebeple Osmanlı idaresi esnaf ve tüccarların birincil öneme sahip olduğuna inanmıştır.

Turkish Impact on the Development of Modern Europe (1974): Osmanlı, dini birlikleri Avrupa imparatorluklarına karşı kullanarak Avrupa'daki ulus devletlerin oluşmasını sağlamıştır. Yeni oluşan ulus devletler de Osmanlı'yı ekonomik anlamda gelişmenin bir aracı olarak görmüşlerdir. Ancak Osmanlı, diplomaside uyguladığı denge politikasını ekonomide uygulayamamıştır.

3. Studies in Ottoman Social and Economic History (1985): Kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada “Makaleleri” isimli başlık altındaki bölümler şunlardır:

Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings (1978): 19. yüzyıl sonlarında Fransız sosyal düşüncesinin genç Türkler üzerinde büyük etkisi olmuştur. Ziya Gökalp ve Mehmet Fuat Köprülü Osmanlı'da bu akımın öncüsü olmuştur. Halil İncik da bu yayından etkilendiğini belirtmektedir. Ömer Lütfi Barkan, Osmanlı Devleti'nin demografik, sosyal ve ekonomik tarihini en orjinal biçimde sunmuştur.

The Emergence of Big Farms, Çiftlik: State, Lanlords and Tenants (1983): Osmanlı'nın toprak siyaseti şeri ve örfi kanunlarla İslam hukukuna dayanmaktadır. Böyle bir geleneksel bir ekonomide tarım, kapital düzenin temelini oluşturmaktadır. Tımar sisteminin gerilemesiyle mawat toprakları yayılmış ve iltizam usulüne geçilmiştir. Çift-hane sistemi içinde kontrol ettikleri topraklarda ayanlar, hem devletin baskısıyla vergi ödeme ve silahlı güçlerin ihtiyaçlarını karşılama hem de toprakların ticari gelirlerini artırma yoluna gitmişlerdir.

Osmanlı Metrolojisine Giriş (1991): Osmanlı İmparatorluğu metroloji sisteminin yapılaşması Türk, İslam ve mahalli geçmişi sayesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı sisteminin temel ölçüleri olan batman, lidre, okka, kantar ve kile daha önce Selçuklu topraklarında da kullanılmıştır. Osmanlı'da tımar sisteminde vergilendirmede fiyatların ve ölçülerin standarda kavuşturulması da gerekmiştir.

4. Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler (1993): Kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada “Makaleleri” isimli başlık altındaki bölümler şunlardır:

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle (1951): İncik bu makalede Akdağ'ın çalışmaları esnasında yararlandığı W. Heyd, F. Köprülü, V. Vaisiliev gibi yazarların

çalışmalarını tam anlamıyla incelemediğini belirterek Akdağ'ın görüşlerini çürütmektedir.

Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü (1959): İncalcık, bu çalışmasında Osmanlı'daki vergi sistemini ilk olarak Fatih Kanunnamesi'nden yola çıkarak anlatmış ve tarih alanı içinde ilk olarak iktisat, sosyoloji ve edebiyat gibi disiplinlerden faydalanmış ve "çift-resmi" kavramını tarih literatürüne kazandırmıştır.

Bursa and the Commerce of the Levant (1960): Osmanlı'nın eski başkenti Bursa, Osmanlı topraklarıyla Suriye, Mısır, Venedik ve Rusya arasındaki özellikle levant ticaretinin merkezi olmuştur.

Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu (1964): Gülhane Hattı, devlet idaresinde modernleşmenin ilk aşaması ve Sened-i İttifak da padişahın mutlak otoritesini sınırlama amacı taşıyan bir gelişmedir.

Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri (1964): Müslüman halk, gayrimüslimlere verilen haklardan hoşnutsuz kalmış, ulema ve ayanlar da bundan yararlanarak halkı devlete karşı kıskırtmışlardır. Gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde milli kalkışma isteği artmıştır. İltizam usulü kaldırılarak vergi toplamada servete dayalı vergi sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü (1980): Osmanlı pamuk pazarı, ülke ekonomisinin hububattan sonra en önemli sektörünü oluşturmuştur. İncalcık, 16. yüzyılda bu sektörün verilerini Tuna ve Kuzey Karadeniz gümrük defterlerinden derlemiştir.

5. The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire (1993): Kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada "Makaleleri" isimli başlık altındaki bölümler şunlardır:

A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement Between Innocent VIII and Bayezid II on Djem Sultan (1980): Makale, Avrupa'daki tüm kralların ve

Hristiyanlar'ın lideri Papa ile İslam dünyasında Gazilerin Lideri Osmanlı Sultanı II. Bayezid arasındaki bir anlaşmayı konu edinmektedir.

Osmanlı İpek Ticareti, Madencilik ve Ziraatinde Yük (Himl) (1991): Yük, Osmanlı'da pazar resimlerinin tespitinde ve madencilikle zirai vergilendirme sistemlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Sırbistan ve Bosna'daki Osmanlı öncesi düzenlemeler Osmanlı döneminde de uygulanarak sistemde birlik sağlanmaya çalışılmıştır.

6. The History of the Black Sea Trade: the Register of Customs of Caffa (1993): Harvard Üniversitesi Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde hazırlanan bu çalışmaya göre Kırım'da yer alan Kefe'deki ticari kayıtlar incelenmiştir. Karadeniz ticareti üzerine yazılan makaleleri de içeren çalışmada Kırım'ın güneydoğu kıyısında yer alan Kefe Limanı'ndaki 1487 ve 1490 yılları arasındaki kayıtlara yer verilmiştir. Bulunan 17 sayfalık kayıt, 15. yüzyıl ekonomisi ile ilgili bilgiler içermektedir. Belgeye göre bölge kadısı ticari hesapları kontrolü altında tutmakla yükümlüdür. Kadı, ödenmeyen ücretler için tüm sorumluluğu almak zorundadır. Vergi toplayanlar, bunları kayıtlara yazmak zorundadır. Bunun yanında yaptığı sözleşmeye göre toplayacağı vergi miktarını tutturamayan bu kişiler belirli bir süre hapsedilmişlerdir. 1492 yılındaki kayda göre 1485 ve 1492 yılları arasında Memluklerle yapılan savaşın yıkıcı etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Her bir ticari yılsonunda bu kayıtlar defterler halinde sultanın tuğrasıyla onaylanmaktadır.

7. From Empire to Republic: Essays on Ottoman and Turkish Social History (1995): 1962 ve 1992 yılları arasında Osmanlı'nın sosyal tarihi ve modern Türkiye konulu makalelerden oluşturulan bu kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada "Makaleleri" isimli başlık altındaki bölüm:

Turkish Impact on the Development of Modern Europe (1974): 16. ve 17. yüzyılda Osmanlı, Katolik birliğine karşı Protestan ve Kalvinistler'i, Moskova'ya karşı da Balkanlar ve Kırım'daki yerlileri destekleyerek ulus devletlerin oluşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte esnaf, tüccar ve köylüyü koruma görevi üstlenen

Ortadoğu geleneğine sahip bir devlet olarak ön plana çıkan Osmanlı ne yazık ki İngiltere gibi büyük Avrupa devletlerin ihracatıyla yarışamamıştır.

8. Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik (2000): Halil İnalıcık'ın editörlüğünü yaptığı ve Şevket Pamuk'la birlikte hazırladığı bu kitapta iki bölüm, çalışmamızı yakından ilgilendirmektedir:

Osmanlı'da İstatistik Metodu Kullanıldı mı? - Halil İnalıcık: Osmanlı Devleti; merkeziyetçi, bürokratik ve patrimonyal bir ülke olması açısından istatistik alanında geniş çalışmalar yapmıştır. Devletin merkez bürolarında ve defterhanesinde tutulan bu istatistikler, merkeziyetçi yapının bir gereği olmuştur. Sultanın, devleti babasından kalan bir miras olarak görmesi ve tebaasıyla arasına hiçbir otorite sokmaması yanında merkeziyetçi devletin gereği olarak fethedilen bölgelerdeki feodal yapılar tımar sistemi içinde eritilmiş ve kıtlık yaşanmaması için tahıl üretimi çift-hane sistemiyle garanti altına alınmıştır. Para ekonomisinin geri olduğu bölgelerde tımarlı sipahiler de vergi toplamayla görevlendirilmiştir. Bu bölgelerde köylülerin çeşitli özelliklerine göre listelenmesi defter-i hakanilerle sağlanmıştır. Günümüze gelen en eski defter-i hakani Arnavut icmal defteri olup defterdeki bilgilere göre 1389'da başlayan Yıldırım Beyazıd dönemi dahi izlenebilmiştir. Çok zengin bilgi birikimine sahip arşivler 1846 yılında Hazine-i Evrak kurumuyla arşivlenmiştir. Defter-i hakanileri ilk olarak Ömer Lütfi Barkan, 1936 yılında kapsamlı bir çalışmayla araştırmaya açmış ve Balkan ülkelerinin araştırmacıları da bu tarihten itibaren bunlardan faydalanmıştır.

Osmanlı Kentlerinde Tüketici Fiyatları ve Ücretlere İlişkin Veriler - Şevket Pamuk: Osmanlı Devleti'nde en net veriler İstanbul için tutulan istatistiklerde bulunmaktadır. İstanbul'da vakıfların imaretlerin hesap defterlerinden, Topkapı Sarayı'nın mutfağından ve kent yönetiminin loncalara danışarak oluşturduğu narh fiyatlarından gıda malları üzerine istatistikler oluşturulmuştur. Gıda malları arasında fiyatları en net hesaplanabilen mallar ise un, pirinç, bal, sadeyağı ve zeytinyağı olmuştur. Bunlara koyun eti ve nohut da eklendiğinde bu grup toplam gıda harcamalarının %90'ını oluşturmuştur. Fiyat endeksi hesaplamasında kullanılan diğer önemli mallar da sabun, odun, kömür ve çivi olmuştur. Bununla birlikte Topkapı Sarayı verilerine göre yerli çuha ve İngiliz çuhası da endekse katılmıştır. Ancak

defterler incelendiğinde kısa vadeli dalgalanmalar olması nedeniyle defterlerde hata yapıldığı düşünülerek fiyat endeksi kısa vade için tam olarak yansıtılmamıştır. İstanbul dışında Edirne, Trabzon, Konya, Bursa, Şam ve Kudüs kentleri için de fiyatlar konusunda ayrıntılı olmasa da uzun vadede bürokratik kayıtlar sayesinde bilgi edinilebilmesi mümkün olmuştur. Örneğin işçi ücretleri, tamirat ve inşaat defterlerinden derlenebilmektedir.

Osmanlı, bilim, sanat ve kültür alanlarında olduğu gibi istatistik alanında da bir miras bırakmıştır. Bu mirası açıklamanın en iyi yolu Osmanlı'daki bilgi birikimi ve istatistiki kullanımların Osmanlı idaresinde ve günlük yaşamda nasıl uygulandığı ve etkilerinin neler olduğu bu eserle açıklanmıştır.

9. Ottoman Civilization (2003): Kültür Bakanlığı desteğiyle yayınlanan bu kitapta İnalçık, giriş bölümündeki “Osmanlı Medeniyeti ve Saray Patronajı” ile birinci bölümdeki “Osmanlı Tarihinde Dönemler: Devlet-Toplum-Ekonomi” kısımlarını üstlenmiştir. İnalçık, çalışmasında II. Bayezid zamanında Kemalpaşazade tarafından hazırlanan bir yazıda Osmanlı hanedanının önceki hanedanlara göre neden üstün sayıldığından bahsetmektedir. Osmanlı'nın bölgeleri zorla istila etmemesi, kanunların geçerliliğinin mutlak olması ve devletin daha zengin, daha büyük ve daha kalabalık olması Osmanlı hanedanının öncekilere göre üstün olması iddiasının kanıtı olarak sunulmuştur. Aşıkpaşazade'nin derleme tarihinden de bahsedilen çalışmada kul sisteminin karmaşıklığı, bürokraside çeşitli Frenk adetlerinin benimsenmesi gibi eleştirilere yer verilmiştir. 16. yüzyılın sonlarında III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde çıkan adaletnamelerde Kanuni dönemi ideal bir dönem olarak gösterilmiştir ancak yine bu dönemlerde devlet geri dönülemez bir düzensizliğin içine sürüklenmiştir. Çalışmada, bu dönemden sonra yapılan eleştirilerden ve özellikle Koçi Bey'den de bahsedilmektedir. Bu dönemden itibaren Osmanlı tarihçileri devletin tarihini İslam, siyaset ve ahlak felsefesine göre dönemlere ayırmışlardır. Ancak Mustafa Nuri Paşa, kurumlar tarihi ve kültürel gelişmeleri de bu kriterler arasında kullanmıştır. 17. yüzyıla kadar İslami kutsal savaş düşüncesinde olan Osmanlı, özellikle Kanuni döneminde Avrupa'yı bölünmüş bir şekilde tutma çabası gütmüştür. Bu da Doğu'daki devletlerle Avrupa ülkeleri arasında diplomatik ilişkilerin gelişmesine neden olmuştur. Son olarak 16. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı'nın özgün

toprak rejimine yer verilen çalışmada imparatorluğa Avrupa'dan akan gümüş nedeniyle ekonomik bir buhran ve enflasyonun ortaya çıkmasından bahsedilmektedir. Fiyat devrimi olarak nitelendirilen bu dönemde Avrupa'ya Orta Amerika'dan akan madenler likiditeyi artırmış bununla birlikte artan nüfus, kentleşme ve düşen iş gücü kalitesi enflasyonun yükselmesine neden olmuştur.

10. Turkey and Europe in History (2006): Bu çalışma, Osmanlı'nın karakteristiği ve Avrupa ile olan ekonomik ve politik ilişkilerini konu eden dokuz makale içermektedir. İlk çalışmada Weber'in Osmanlı'nın patrimonyal yönüne yönelik incelemesi ve Osmanlı'yı Avrupa'daki patrimonyal devletlerle karşılaştırması yer almaktadır. İkinci makalede, Avrupa tarihi Osmanlı temelinde periyodik olarak bölünerek ele alınmıştır. Üçüncü çalışmada 18. yüzyılda Avrupa'daki sosyo-politik ortamda yükselen ulus devletlere yer verilmiştir. Dördüncü makalede, 19. yüzyılda önemi artan sosyal kurumların batılılaşmadaki rolleri ele alınmıştır. Beşinci çalışmada Atatürk dönemindeki modernleşme ve batılılaşma politikaları tartışılmaktadır. Altıncı makalede, 1500 ve 1815 yılları arasında Anadolu ve Avrupa bölgesi arasındaki etkileşim Osmanlı ve Avrupa'daki devlet şekilleri temelinde değerlendirilmiştir. Yedinci çalışmada, büyük bir güç olarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın şekillenmesinde oynadığı role yer verilmiştir. Sekizinci makalede Rusya ve Doğu Avrupa'nın yükselişi Kırım Hanlığı ve Osmanlı temelinde ele alınmıştır. Son çalışmada ise Osmanlı kültürünün dönüşümüne yer verildikten sonra 1494 ve 1559 yılları arasında süren İtalyan Savaşları'nın Avrupa'daki güç dengesi üzerindeki rolüne ve 16 yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar Avrupa ve Osmanlı'daki kültürel değişimlere yer verilmiştir.

11. Atatürk ve Demokratik Türkiye (2007): İnalçık, bu kitabını Türkiye'deki derin politik bölünmenin farkına vararak hazırladığını dile getirmiştir. Bir nebze olsun bu anlaşmazlığı gidermeye yardımcı olmak istediğini belirten İnalçık bu konuyla ilgili yazıları bu kitapta toplamıştır. Atatürk ve Atatürkçülük makalesiyle kitaba başlayan İnalçık, 24 Nisan 1920'de Mustafa Kemal'in milli vicdanın yüksek iradesine uymak vurgusunu dile getirmektedir. Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşme Problemi başlığı ile devam eden çalışmada Türkiye'nin Batı medeniyetini

benimsemeye çalışmasının sosyal bir olay, bir kültür değişimi hareketi olarak görölmesi gerektiği dile getirilmektedir. İncalcık, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı'yı birlikte ele aldığı yazısında da Türkiye'nin nereye kadar Osmanlı'nın devamı sayılabileceği sorusunu sormuştur. Atatürk devrimiyle başlayanları da şöyle sıralamıştır: Milli irade ve eşitlikçi hukuk yapısı. İncalcık çalışmasına Türkiye ve Japonya'nın Siyasi Modernleşmesi üzerine yapılan bir konferansla devam etmektedir. Buna göre her iki ülke de modernleşmeyi batılılaşma olarak ele almış ancak özgürleşmeyi de Batı'ya rağmen yapmıştır. Çalışmasını Helenizm, Megali İdea ve Türkiye makalesiyle sonlandıran İncalcık, 15. yüzyıl İtalya'sında doğan hümanizma kavramının Avrupa'yı diğer bütün geleneksel medeniyetlerden ayırmış olduğu bilgisini paylaşmaktadır. 1830'larda kurulan Yunan Devleti'nin antik bir tarihe (Hellas) sahip olduğu iddiasına yer verilen çalışmada İstanbul Ortodoks Patriki'nin tüm Rum halkı üzerindeki bağımsız millet varlığını temsil ettiği düşüncesi ele alınmıştır.

12. Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi (2011): Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi'nde yer alan Osmanlı idare ve ekonomi tarihiyle ilgili maddelerin derlendiği bu kitap; devlet, eyalet idaresi, maliye ve ekonomi olarak üç bölümde toplanmıştır. Kitapta konumuzla ilgili yer alan ve bu çalışmada "Makaleleri" isimli başlık altındaki bölümler şunlardır:

İmtiyazat (1971): Osmanlı'da İslami kurallara göre Batılı devletlere ahidnameler düzenlenerek imtiyazlar tanınmış, tek taraflı olarak bahşedilmiş gibi görünen bu düzenlemeler her iki tarafa da ticari ayrıcalıklar getirmiştir.

Tımar (2000): İdari-askeri hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisat anlamına gelen tımar, miri arazilerin işleyişinde köylü-çiftçilerin ödeyecekleri vergi ve statüleri yanında devletin askeri teşkilatlanmasının merkezini oluşturmuştur. Tımar icmal defterleri, tımar sisteminin tüm temel kurallarını düzenlemiştir. 1432 tarihli Arvanid defterine göre has ve tımar olarak sistem iki sınıfa ayrılrsa da en az 20 bin akçe şeklinde kaydedilen tımarlar da daha sonraki tarihlerde zeamet adıyla anılmıştır.

İpek (2000): Bursa, 14. yüzyılda Osmanlı'nın sayılı ipek sanayisi ve ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. Osmanlılar, Bursa'da ipekçilik yapan yerli tüccarların doğrudan yabancı meslektaşlarıyla bağlantı kurmasını sağlamıştır. Osmanlı'nın İran'la en büyük ticaret payını ipek oluşturmuştur. 17. yüzyılda İzmir de Erzurum ve Tokat üzerinden gelen ticaret yolunun ipek ticareti için en önemli merkezlerinden biri olmuştur.

13. Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci (2011):

15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa, Ortadoğu'nun büyük ekonomik ve politik gücü Osmanlı olmaksızın anlaşılabilir. Bu dönemde Osmanlı ve Fransa arasındaki ittifak, Osmanlı'yı Avrupa Devletler sisteminin bir üyesi konumuna getirmiştir. Modern Avrupa, bu dönemdeki bilimsel, teknolojik, askeri ve ekonomik gelişmeler sayesinde oluşmuştur. Osmanlı, bu dönemde Avrupalılar'la yaptığı 1593 ve 1606 savaşlarını kaybetmiş ve teknolojik bakımdan geriye düşmüştür.

Yeniçağ ve Modern Avrupa'nın Doğuşu: Bir önceki çağın izleri, bir sonrakinde devam etmektedir. Kavram olarak çağ bu şekilde anlaşılmalıdır. Gelişme de yavaş yavaş yaşanmaktadır. Büyük devrim hareketleri geçmişi bir anda koparıp atamamışlardır. 15. yüzyıl sonlarında Avrupa; imparatorluk, feodalite ve skolastik düşünceden din, bilim, sanat ve siyaset alanında yeni gelişmelere sahne olmuştur. Bu nedenle bu dönem yeniçağın başlangıcı sayılmaktadır. Bu dönemde bireysellik ve bireylerin özgürlüğü bu değişikliğin temelini oluşturmuştur. Siyasi anlamda, Respublica Christiana ideali geçerliliğini yitirerek birbirinden tamamıyla bağımsız ve birbirine rakip ulus devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Her milletin, daha zengin ve daha refah yaşama çabası sayesinde yeni dünya ve Amerika keşfedilmiştir. Toplumsal açıdan da şehirlerde soylu olmayan halk kitleleri içinden çıkan burjuvazi sınıfı sosyal ve ticari yaşama yön vermeye başlamıştır.

Rönesans: J. Burckhardt'a göre rönesans, insanın dünya görüşündeki temel farklılığı ifade etmektedir. Burckhardt, rönesansı, ortaçağdan tamamen ayırmasa da ondan tamamen ayrı bir tarihi dönem olarak adlandırmıştır. Yalnızca bu dönemde

Macchiavelli, rönesans terimini tam olarak kavrayabilmiştir. 1440'da Flavio Briondo'nun 410 yılında Roma'nın Gotlar tarafından işgalini  k şun başlangıcı olarak almasıyla tarihsel ayrıma gitme bir yöntem halini almaya başlamıştır. Hristiyanlık'ta da daha önce olan ve bu dönemde g clenen yeniden doğma kavramı Petrarca'nın Roma ve Yunan kültürü çalışmasıyla Humanitas kavramı ortaya çıkarılmış ve felsefi bir aydınlık olarak tanımlanmıştır. 18. yüzyılda Klasisizm'den ayrılma hareketleri esnasında Winekelman, ilk ağı araştırdığında bu çalışmalar derinlik kazanmış ve bu  ağ yeniden yaratıcı bir dünya olarak g r nm ştir. Rönesans kavramı da böylece tam olarak canlanmıştır. 185 yılında Cicero, İtalya'da Rönesans Kültürü isimli eserini çıkararak dönemin akışının ilk defa bir bütünsellik içinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Antik idealler, rönesansın belli başlı karakterini oluşturmuştur. Rönesansta Petrarca'nın hümanizme yaptığı katkısı, Boccaccio da eski mitoloji ve edebiyata yapmıştır. Birçok düşünür onun izinde ilerlemiş ve edebiyatta eskiye dönüş ve Latince'yi anlama çabası yaşanmıştır. Bu iki düşünürün çalışmalarına katkı yapanlardan bazıları da Türkleri tehlike olarak görüp İtalya'ya göç eden Bizanslı Rum aydınlardır. Ancak II. Murad ve II. Mehmed de bazı Rum bilim adamlarına iyi muamele göstermiş hatta II. Murad'ın sarayında bir süre bulunan Plethon'un ideal devlet teorisinde Osmanlı etkisi bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in humanizme ve Roma'ya olan ilgisi, kendisini Roma İmparatorluğu'nun meşru varisi olarak görmesine neden olmuştur. Ancak bunu hiçbir zaman İslam yüksek din felsefesi çalışmalarının önünde görmemiştir. Bunun yanında Fatih'in İstanbul'u fethinden önce Katolik ve Ortodoks Kiliseleri'nin birleşmesi için Papa'ya yardım eden Rum Bessarion, Platon felsefesinin önde gelen savunucularından biri olarak Roma'da hümanizmin gelişmesine büyük katkı yapmıştır. Osmanlı'dan kaçan Rum aydınlar arasında kurtuluğu Roma'yla birleşmede gören bir zümre de doğmuştur. Bu zümre İtalya'da Yunanca'nın gelişmesini ve skolastiğin etkisini yitirmesini sağlamıştır. Bununla birlikte İtalya'ya getirilen birçok Bizans eseri sayesinde de klasik bilim ve felsefe kaynakları daha rahat yayılma imkanı bulmuştur. Argyropulos, Marsilio Ficino, Christoforo Landino, Michael Marullus, Donizio Calderini, Angelo Politiano ve Pietro Crinito, İtalya'da hümanizmin yayılmasını sağlayan  nl  Bizanslılar arasında gösterilmektedir. 15. yüzyılın sonuna kadar İtalya'da Rönesans'ın merkezi Floransa olmuştur. Dante, Boccaccio ve Petrarca, Faloransa lehçesini İtalya'nın edebi dili haline getirmişlerdir. Bunun yanında Brunellesco, Donatello, Leonardo da Vinci ve Michelangelo burada yetişmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM:

TÜRK İKTİSAT TARİHİNİN ÖNCÜSÜ PROF. DR. HALİL İNALCIK

2.1. İnalçık'ın Tarih Felsefesi

Tarih felsefesi, tarih içinde insanların yaşadığı tüm olayların bir bütün içinde sistematik bir şekilde açıklanmasıdır. Bununla birlikte tarih felsefesi, yaşanmış olayların zaman ve mekan çerçevesinde tespitini yapmak yerine felsefi sorular sorarak tarihi olayların yaşanmasındaki sebepleri araştırmaktadır. İnsanlık ve medeniyetin gelişmesini sağlayan ortak kuralları inceleyen tarih felsefesi merkezine insanı almaktadır. Yaşanan kötü olaylardan dersler çıkarılmasını sağlamaya çalışan tarih felsefesi, geleceğe yönelik olarak insanlara önerilerde bulunmaktadır. Son olarak tarih felsefesi bir bütün olarak ele alındığında tarihsel evrimin anlamını bulmaya çalışmaktadır (Öztürk, 2014: 28-29). Bu tanımdan hareketle Halil İnalçık'ın çalışmaları incelendiğinde eserlerini iktisadi ve sosyal tarih ekseninde ortaya çıkardığı ve geçmişi tanımaya çalışma, analiz yapma ve bir problemi çözmeye yönelik olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle İnalçık, gelecekle ilgili kaniya varabilmek adına geçmişi tamamen anlamak gerektiğini savunmuştur. Buna göre İnalçık'ın bütüncül bir tarihçi olduğu anlaşılabilir. Olayların arkasında yatan iktisadi ve sosyal olayların araştırmasının yanında insanın dahil olduğu her olay onun çalışma konusunu oluşturmuştur. Bunun yanında İnalçık'ın akademik hayatının başladığı ve hızla ilerlediği dönemde tüm dünyada da iktisadi ve sosyal olayların ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Annales ekolünün kurucuları olan Marc Bloch ve Lucien Febvre'nin yanı sıra "La Mediterranée" eserinin sahibi Fernand Braudel ile Türkiye'de de öncülüğünü Fuad Köprülü'nün yaptığı bu akıma Ömer Lütfü Barkan, Mustafa Akdağ ve Halil Sahillioğlu katılmıştır (İnalçık, 1978: 70-95).

Halil İnalçık'ın akademik hayatı incelendiğinde öncelikle hocalarının O'nun üzerinde bıraktığı etkiler, yurt dışında edindiği tecrübe ve birçok meslektaşıyla tanışması; O'nun tarih felsefesinin şekillenmesini sağlamıştır. Bununla birlikte

İnalcık'ın bütün eserlerine ulaşım çok kolaydır ve birçok eseri hala üniversitelerde okutulmaktadır ve uzun yıllar da okutulacaktır. Bu nedenle İnalıcık'ın tarih felsefesini eserleri üzerinden açıklamak doğru olacaktır.

İlk olarak 1942 yılında doktor olmasını sağlayan tezi “Tanzimat ve Bulgar Meselesi” isimli çalışmasında henüz Annales ekolüyle tanışmasından önce savunduğu konunun sosyal ve ekonomik arka planını temel almıştır. İnalıcık, bu döneme kadar çok kullanılmayan Osmanlı belgelerini, eleştirel bir yöntemle tamamen tarafsız ve peşin bir hükme varmadığı tarzıyla ele alarak akademik bir çalışma ortaya koymuştur. Milliyetçilik çevresinde şekillenen Balkan tarihçiliği de bu çalışmayla birlikte derinden etkilenmiştir. Bu tezde elde ettiği bulgulara bakıldığında vergi ve arazi sorunlarının bölgede gerçekleşen birçok sosyal olay ve isyanın altında yatan temel sebep olduğunu ortaya koymuştur. Bu sosyo-ekonomik sebepler, İnalıcık'ın sonraki çalışmalarında savunduğu tezlerin temel argümanları olmuştur (Akyıldız, 2015: 193-194). İnalıcık, bu çalışmasından itibaren her eserinde kendisinin çalışmalarına kadar üzerinde pek durulmamış toplumsal ve ekonomik düzenin kurallarına yönelmiş, bunlar üzerinden kurumlar, bu düzenin geçirdiği değişim ve sebep olduğu tarihsel sonuçlara odaklanmıştır (Öztürk, 2015: 147).

İkincisi; İnalıcık, hemen her çalışmasında arşiv belgelerinden faydalanmıştır. Bütün çalışmaları bilgi ve belgeye dayalıdır (Bulut, 2016: 53). Arşiv olmadan tarihin yazılamayacağını düşünen İnalıcık edindiği arşivleri, saha çalışmalarıyla da teyit ederek sunmaya özen göstermiştir. İnalıcık'a göre arşivler, Türk devletinin devamlılığının sağlanması konusundaki temel kuruluşlardandır. Bununla birlikte arşivler milli tarihin ve kültürün gerçek kaynağıdır ve milletin hafızasıdır. Arşivler, insani ve sosyal bilimlerin ana kaynağıdır. Bunun yanında Türk milleti için, bütün medeni dünya milletleri ile olan ilişkilerinde kaynaşma ve ile bilgi ve düşünce alışverişi için çok önemlidir (İnalıcık, 1985: 31). Bursa'daki şer'iyye sicilleri hakkında yaptığı saha çalışması tarihçilere yeni bir yöntem kazandırmıştır. Bu siciller sayesinde siyasi tarih kadar hukuk ve ekonomi tarihi hakkında da önemli kayıtları bilim dünyasına kazandırmıştır. Bu siciller üzerindeki ilk çalışması “Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları”dır. Ancak yalnızca fermanlara bağlı kalmayan İnalıcık, Floransa'dan Bursa'ya kadar uzanan bir ticaret ağı keşfetmiştir. Bu nedenle İtalyan ve Batılı eserlere de başvurarak bu kaynakları değerlendirme yoluna gitmiştir. Bu

aşamadan sonra Bursa, İnalçık'ın çalışmaları için çok önemli bir başlangıç noktası haline gelmiştir. İnalçık, bu belgeleri neşrederek "Belgeler" dergisinde yayınlanmak üzere TTK'ya teslim etmiştir (Şakiroğlu: 1994: 570).

Üçüncüsü; İnalçık, tarihi hukuk sisteminden ayrı değerlendirmedeği için adalet kavramı üzerine özellikle eğilmiş, adaletin yerine getirilmesini sağlayan tedbirlere yönelik "Adaletnameler" isimli eserini ve saltanat veraset usulü ile alakalı çalışmalar sunmuştur (Özkaya, 2015: 265). İnalçık, Osmanlı'nın devlet, hukuk ve adalet algısını yakından incelemiştir. Türk devlet anlayışının, bir çöküş içinde olan İslam devleti kurumlarının yeni kültürle nasıl sentezlenerek yeniden örgütlendiğine yönelik değerlendirmeleri bulunmaktadır. İnalçık, Osmanlı'nın batılı kaynaklardaki gibi mutlakiyetçi bir yapıda olduğunu söylemekle birlikte tam bir teokrasi olmadığını, sınırlarının olduğunu düşünmektedir. Buna kanıt olarak da sultan kanunlarını gösteren İnalçık, devletin idari teşkilatı ve kamu hukuku hakkında menfaatleri söz konusu olduğunda sultanların takdir ve tazir haklarını kullanarak yeniliklerden faydalandıklarını ve bunun tarihsel süreç içinde kültür ve toplumun bir parçası haline geldiğini savunmuştur. İnalçık, Osmanlı'nın patrimonyal bir sistem olmadığına yönelik düşüncelerine kanıt olarak tebaanın sahip olduğu şikayet hakkını ve sultanların ilan ettiği adaletnameleri göstermektedir. Halk, şikayetlerini doğrudan doğruya sultana sunabilmiştir. Bununla birlikte sultan da otoritesinin kötüye kullanılmasını önleyebilmek amacıyla adaletnameleri çıkarmıştır. Türk-İslam devlet geleneğinde hükümdarın kuvveti, halkın huzur ve refahından gelmektedir. Osmanlı, İran geleneğindeki sınırsız otoriteye sahip hükümdarın adaleti ile Türk devlet geleneğindeki yasa ve törenin tarafsızlıkla uygulanmasının bir sentezidir (Çelik, 2015: 12-13).

Dördüncüsü; İnalçık, mütebahhir bir bilim adamıdır (Öztürk, 2015: 147). Osmanlı arşivlerinin değerini ilk anlayanlardan biridir. Böylelikle Osmanlı sosyal ve ekonomi tarihinin öncülerinden biri sayılmaktadır. Osmanlı hukuku, idare sistemi ile Kırım Hanlıkları, ticaret, şehirlerin sosyal ve fiziki özellikleri ve kurumlar hakkında çok değerli çalışmaları bulunmaktadır. Bununla birlikte İnalçık, yalnızca Osmanlı tarihi ile ilgili değil aynı zamanda Avrupa ve ABD tarihi ile de yakından ilgilenmiş ve yayınlar üretmiştir. İnalçık, Osmanlı ve Avrupa'nın tarihi ekseninde birbirinden ayrı düşünülmeceğini savunmuştur. Osmanlı'nın Bizans ile Batı Avrupa'yı 1300'lü

yıllardan itibaren tehdit etmesi İslamiyet'in Avrupa'da ilgiyle takip edilmesini sağlamıştır. 1453 - 1553 yılları arasında Avrupa'da bir Osmanlı korkusunun mevcut olmasının yanında Osmanlı'nın siyasi ve askeri teşkilatı, üstün bir sistem olarak görülüp taklit edilmiştir. Luther, 1553'teki "Libellus de ritu et moribus Turcorum" isimli risalesinde Osmanlılar'ın, Doğu Avrupa'daki köylerde "sade, karakterli ve alçakgönüllü" kurtarıcı Türkler olarak karşılandığını söylemektedir (İnalcık, 2011b: 299-300).

Beşincisi, İnalcık'ın eserlerinin etkisinden bahsetmekle birlikte kurduğu kurumlara da değinmek gerekmektedir. Çünkü İnalcık yalnızca eserleriyle değil bu kurumlarla da ilmin yaygınlaştırılması ve tarihin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu kurumların en önemlisi olarak başta 1977'de kurulan International Association for Social and Economic History of Turkey gelmektedir. Bu kurum ilki 11-13 Temmuz 1977'de Hacettepe Üniversitesi'nde ve her biri farklı ülkede olmak üzere International Congress on the Social and Economic History of Turkey ismiyle 13 kongre gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Halil İnalcık Araştırma Projesi / Şer'iyye Sicillerine Göre İstanbul Tarihi, Ottoman Empire and Its Heritage isimli şimdiye kadar 38 cildi yayınlanan ve editörlüğünü kendisinin yaptığı çalışması ve son olarak Halil İnalcık Center for Ottoman Studies isimli Bilkent Üniversitesi dahilinde kurulan merkez, örnek gösterilebilmektedir (Aslantaş, 2017: 8-9). İnalcık, bu merkeze yıllarca tuttuğu notlarını, Osmanlı ile ilgili düzenlediği fişlerini ve dosyalarını, dünyanın çeşitli yerlerinden topladığı arşiv belgelerinin fotokopilerini bağışlamıştır. Bu merkezin amacı, İnalcık tarafından merkeze tevdi edilmiş, çalışma arşivi ve malzemelerin araştırmacıların istifadesine sunulmasıdır. Bununla birlikte Bilkent Üniversitesi'nin sahip olduğu zengin kaynaklarıyla birlikte bu merkezle Osmanlı araştırmalarının merkezi olması amaçlanmıştır (Bilkent Üniversitesi, agis, 2017).

Sonuç olarak, Tarihçilerin Kutbu olarak anılan İnalcık, yayınladığı onca eser, kurduğu kurumlar, çalıştığı üniversiteler, katıldığı konferans ve kongrelerle dünyaca ünlü bir bilim adamı olmuştur. Bu nedenle onun sayesinde özellikle Avrupa, ABD, Afrika ve İslam dünyası başta olmak üzere Japonya, Güney Kore, Çin ve Latin Amerika gibi bölgelerde tarihi bir referans kaynağı olarak Osmanlı Devleti ve Türk tarihinin doğru öğretilmesini sağlamıştır. Prof. Dr. Mustafa Öztürk'e göre dünya Osmanlı tarihini Halil İnalcık'tan öğrenmiştir (Öztürk, 2015: 148).

2.1.1. Annales Ekolü

Osmanlı siyasi tarihine yönelik önemli araştırmalar yapsa da asıl ilgisi ekonomik ve sosyal problematikler olan İncılık'ın metodolojisi üzerinde Ziya Gökalp sosyolojisini takip eden ve Türkiye'de 1918 ve 1950 yılları arasında sosyal ve edebi bilimler alanlarında Batı araştırma metodu ve ilmini başarıyla uygulayan Fuad Köprülü ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1930'lu ve 1940'lı yıllardaki kitle hareketlerinin önem kazanmasıyla dünya tarihçiliğinde sosyo-ekonomik toplum anlayışının önem kazanması ve Fransız Annales ekolü ile Durkheim'in "organik sistem" anlayışının yapısal sosyolojisinden etkilenen ve Türkiye'deki sosyo-ekonomik sorunların belli başlı başlıklarını ilk ortaya koyan Ömer Lütfü Barkan'ın etkisi çok belirgindir (İncılık, 1999: 104, 137). İncılık, bu durumla ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: "Köprülü ve Barkan'ın yazıları bize ilham kaynağı olmaktadır. Tarihçi şahsiyetim üzerinde hiç şüphesiz bu iki yazarın belirgin etkisi vardır" (İncılık, agis, 2017). İncılık, çalışmalarında Annales ekolünü esas almasına kadar çoğunlukla bu ekolün etkisinde olan Fuad Köprülü'yü takip etmiştir. Siyasi tarihten ziyade uzun dönem tarihçilik ve sosyo-ekonomik tarih anlayışının getirdiği bu yeni dalga İncılık'a göre Türkiye'de Köprülü ile başlamıştır (Çiftçi, 2015: 71).

Annales ekolü, UNESCO tarafından yayınlanan "History of Humanity" isimli eserin 5. bölümünün İncılık ile birlikte editörlüğünü yapan İngiliz tarihçi Peter Burke tarafından Fransız tarih devrimi diye isimlendirilmiştir. Bu ekole göre tarih yazıcılığı, disiplinlerarası ve karşılaştırmalı yapılmalıdır. Bu ekol ismini "Annales d'Histoire Economique et Sociale" isimli dergiden almıştır. Marc Bloch ve Lucien Febvre tarafından 1929 yılında kurulan bu dergi, 20. yüzyıl ortalarında tarih yazıcılığını sil baştan değiştirmeyi başarmıştır. II. Dünya Savaşı'nda esir düşürülerek öldürülen Marc Bloch, zaman ve toplumsal çözümleme yöntemi, incelenen kanıt ile sorular, karşılaştırmalı yapılan tarih yöntemi, tarihçiliğin nedenselliği ve toplumsal teori konularında değerlendirmelerde bulunmuş ve "Kralın Dokunuşu" isimli eserinde ilk kez karşılaştırmalı tarih anlayışını ortaya koymuştur. Bunun yanında Bloch'a göre geçmişin incelenmesi bugünü anlama çabasından başka bir şey değildir. Bunun için tarihçi, tarihi tersten okumalıdır. Bloch'un ölümünden sonra yola tek başına devam eden Lucien Febvre'nin asıl uzmanlık alanı 16. yüzyıl Avrupa düşünce tarihidir. Febvre de Bloch gibi tarihin asıl unsuru olarak insanı görmektedir. Ancak O'na göre

insan, bireysel olarak değil insana ilişkin toplumsal yapılar ve örgütlenmiş gruplar üzerinden değerlendirilmelidir. Buna ek olarak Febvre, geleneksel tarih anlayışındaki olaylara odaklanma yönteminin birçok şeyin gözden kaçmasına sebep olduğunu düşünmektedir (Yeğen, 2016: 27-29). Annales ekolü, tarihin konusu olan olaylar veya kişiler için olabildiğince tüm disiplinlerden faydalanarak kendisine kadar uzun yıllar kullanılan vakanüvist (yalnızca olaylara odaklanan) ve 19. yüzyılda yaygın olarak kullanılmış deney ve olguyu esas olan tarihçiliği değiştirmiştir. Bu ekol bütüncül bir anlayışla yapısal, kurumsal, iklimsel, kırsal tarih gibi alt dalları kendi içinde toplamıştır (İnalçık, 2009: 318-319).

1930'lu yıllarda yaşanan dünya ekonomik bunalımı Türkiye'de de önemli sorunlara yol açmıştır. Bu dönemde ekonomi politikaları çok önem kazanmış ve sosyal sorunlara yönelik ilgi artış göstermiştir. Köprülü de bu dönemin tarih temsilcisi olmuş ve bu konuyla ilgili Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası'nı çıkarmıştır (Ayan, 2011: 89). Köprülü'nun bu döneme dair önemli görüşleri, yalnızca arşiv belgelerine yönelik tarih çalışmalarının eksikliği ve tarihçilerin insanla ilgili her konuda soru sorması ve her şeyden faydalanması gerektiği üzerinedir. Bu dönemde ayrıca Barkan da arşiv belgelerini temel alarak para ve fiyat hareketleriyle sosyal düzen konularında art arda makaleler yayınlamıştır (Ayan, 2011: 90-92). İnalçık, bu döneme dair Köprülü ve Barkan'ın ekonomik ve sosyal sorunlarla demografik açıdan Osmanlı tarihi çalışmalarının çok önemli olduğunu ve kendisinin sosyo-ekonomik tarihle kurumsal tarihe ilgisinin Köprülü sayesinde oluştuğunu ifade etmiştir (İnalçık, 1978: 70).

İnalçık'ın Annales ekolüyle olan ilişkisine bakıldığında daha genelleyici bir metod kullanan Annales ekolünden parçadan bütüne giden bir yöntem kullanmasıyla ayrıldığı görülmektedir. Olaylara olan yaklaşımı ve onları analiz etme yöntemi açısından Fernand Braudel ve Annales ekolünden doğrudan etkilenmiş ve tüm çalışmalarını arşiv ve belgelere dayandırmıştır. Braudel, 20. yüzyılın en önemli tarihçilerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1923 yılında Cezayir'e öğretmen olarak giden Braudel, Fransa'ya uzaktan bakma imkanı bulmuş, İslam'ın gözünden Hristiyanlık'ı değerlendirme fırsatı yakalamış ve ulusal çevreden uzaklaşarak toplumsal sorunlara daha geniş pencereden bakma imkanına sahip olmuştur. Braudel, Bloch'un ölümüyle sona eren Annales ekolünün birinci evresinden sonra ekolün zirve

yaptığı dönemin en önemli ismi olmuştur (Ayan, 2011: 81). 1950’de Paris’te düzenlenen Milletlerarası Tarihi İlimler Kongresi’nde Braudel’in “La Mediterranée” isimli eserinden büyük ilham alan İnalçık, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Kongredeki tartışmalar sırasına bambaşka üslup ve anlayışla yazılmış olan Braudel’in kitabı geniş yankılar yapıyor ve tartışılıyordu. Kitabı aldım ve orada, Osmanlı İmparatorluğu’nun o zamana kadar Avrupa tarihçiliğinde hiç görmediğimiz bir şekilde ele alındığını heyecanla fark ettim. Braudel, Akdeniz’e hakim olan Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyal, demografik ve ekonomik niteliklerin batıdakilerle paralellik gösterdiğini, bu iki dünyanın karşılıklı yakın temas ve etki içinde bulunduğunu ve birbirinden ayrı incelenemeyeceğini gösteriyordu” (İnalçık, 2009: 311). Eser, üç bölümden oluşmuştur. “Ortamin Payı” başlıklı birinci bölüm jeo-tarih temellidir. Braudel, Febvre ve Vidal de la Blache’nin etkisiyle coğrafyanın tarih için ne derece önemli olduğunu anlatan bir çalışma kaleme almıştır. “Ortak Kaderler ve Bütünsel Hareketler” adı verilen ikinci bölümde uzun vadeli coğrafi gözlem ve tarihteki yavaş dalgalanmalar kaleme alınmıştır. Son bölümde ise “Olaylar, Siyaset ve İnsanlar” başlığı adı altında siyasi olaylar anlatılmıştır (Ayan, 2011: 82).

Braudel, İnalçık’a göre Doğu Akdeniz’de egemen olan Osmanlı’nın sosyal, iktisadi ve demografik açıdan Batı ülkeleriyle benzeştiğini dile getirmektedir. Bununla birlikte Braudel, Osmanlı’nın Avrupa’ya tamamen ters ve düşman bir unsur olduğu görüşüne karşı çıkararak Avrupa ve Osmanlı’nın birbirini tamamladığını ve bu ikisinin birbirinden ayrı incelenemeyeceğini savunmaktadır (İnalçık, 1978: 70). Annales ekolü temelde bütüncül tarih metodunun yanı sıra uzun dönem kavramını da benimsemiştir. İnalçık ise, ekolün bu yöntemlerinin Osmanlı’ya uyarlanabilmesinin ancak tamamı somut verilerden oluşan çalışmalarla mümkün olabileceğini düşünmüştür.

İnalçık, ısrarla Braudel’in Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ile ilgili olarak bu ikisinin demografik, sosyal ve ekonomik özelliklerinin birbiriyle benzeştiği ve bu iki bölgenin sürekli bir temas ve etkileşim içinde bulunduğuna yönelik tezi üzerinde durmuştur. Braudel, Osmanlı’nın devamlı Avrupa’ya karşı, ona düşman bir ülke olarak sunulması geleneği karşısında tezler sunmuş bununla birlikte 16. yüzyıldaki nüfus artışına yönelik biyolojik devrim tanımı ve fiyat devrimi teorileri İnalçık’a göre Osmanlı çalışmaları için önemli kaynaklar olmuştur (İnalçık, agis, 2017). Özellikle

Osmanlı'da 16. yüzyılda yaşanan krizde merkezi yönetimin levant ticareti ile ekonomik koşullardan önemli ölçüde etkilendiğinin tespit edilmesi bu bakış açısıyla mümkün olmuştur (İnalçık, 1978: 70). Biyolojik devrim ile birlikte 1525 ve 1618 yılları arasında kendisini şiddetli bir şekilde gösteren fiyat devrimi, fiyatların artış gösterdiği ve ekonomik dengelerin bozulduğu bir dönemdir. Artan nüfus ve düşen iş gücü getirisi, yeni dünyadan gelen madenlerin likiditeyi artırması, paranın değişim hızındaki artış ve kentleşmenin mübadeleyi artırması fiyatların yükselmesine neden olmuştur. Bu süreçle birlikte Avrupa'da kapitalizmin gelişmesi hızlanmış ve gelir dağılımı değişmiştir. Bu dönemde Amerikan gümüşleri, likidite yoluyla İspanya piyasasında bir fiyat devrimi yaratmıştır. Osmanlı'da ise 16. yüzyıl sonlarına doğru ekonomi istikrarını kaybetmiş ve durağan, azalan ivmeli bir ekonomiye dönüşmüştür. Bu durum, endüstri, tarım ve kamu finansmanı alanlarında olumsuz etkiler yaratmıştır (Şahin ve Cengiz, 2010: 73-74).

2.1.2. Tarihsel Genelleme

1940'lardan itibaren olan dönem yoğun bir ideolojik tartışma dönemidir. Özellikle marksist ideoloji, halkçılık ve halk edebiyatı gibi kavramları literatüre kazandırmıştır. Bu dönemde bütün olaylar ideolojik esaslara göre yorumlanmıştır. Osmanlı tarihi de materyalist ve marksist düşüncelerden yoğun olarak etkilenmiştir. Bu düşünceler özellikle feodalite ve köylülük esaslarına göre yapılmıştır. Ancak İnalçık, hiçbir zaman tarihi bu ideolojilere kurban etmemiş, marksist ve weberianist Osmanlı tahlillerine her zaman bilimsel ve somut verilerle cevap vermiştir (Aslantaş, 2017: 10). Bunun yanında İnalçık, tarihi genellemelerin Osmanlı açısından bir takım sakıncalar doğurduğunu ifade etmektedir. Marksist ve weberian düşüncelerin tarihi olayların açıklanmasına yönelik katkıları olduğunu da dile getiren İnalçık, yine de Osmanlı tarihinin şimdiye kadar sosyal ve iktisadi açıdan tam olarak analizinin yapılmadığından yola çıkarak, bu genellemelerin tarihi temelden yoksun olduklarını dile getirmektedir. Buna ek olarak İnalçık, çalıştığı disiplinin zamansız ve mekansız genellemelerden ibaret olmadığını, olayları zaman ve mekan içinde incelemek olduğunu ifade etmektedir (İnalçık, 1978: 70-71).

İnalcık, Osmanlı ile ilgili elde ettiği arşiv ve belgelerde kanun, ticaret, vergi ve şehir ekonomisi konularda araştırmalar yapmış, çalışmalarında somut bilgilere yer verdikten sonra genellemelerde bulunmuştur. Özellikle çift-hane sistemi ile ilgili yaptığı çalışmada bu sistemin Osmanlı öncesi medeniyetlerde de tarıma bağlı ekonomilerin temel modeli olduğunu vurgularken Roma ve Akdeniz ülkelerinde öncesinde de bulunan bu sistemin çok az değişiklikle Osmanlı'ya geçtiği ve burada da kullanıldığını dile getirmektedir (İnalcık, 1984: 105-108). İnalcık, vergi sistemi ve üretim biçimi olan çift-hane sistemi ile ilgili yaptığı çalışmalarında Alexander Chayanov'un aile fertlerinin iş gücüne dayanan köylü ekonomi teorisinden yola çıkmış ve Sanayi Devrimi öncesi temel üretim modeli olan tarımsal üretimde Rusya ve Batı ülkeleriyle Osmanlı arasında benzerlikler tespit etmiştir (İnalcık, 1993: 141-149). Çift-hane sistemi kavramı, İnalcık tarafından tarih literatürüne kazandırılmıştır. Osmanlı'da fethedilen bölge doğrudan kontrol altına alındıktan sonra nüfusunun ve ekonomik kayıtlarının kaydedildiği tahrir defterlerinden (İnalcık, 1954: 103-104) elde ettiği bilgilerle İnalcık, kırsal organizasyon yapısının temelini "çift-hane sistemi" olarak adlandırmıştır. İlk olarak bunu 1959 yılındaki "Osmanlılar'da Raiyyet Rüşumu" adlı çalışmasında bahsettiği Fatih'in reaya kanunnamesinde keşfetmiştir (Ulaş, 2015: 244). Erhan Metin'in İnalcık'la yapılan bir söyleşi üzerine kaleme aldığı yazısında İnalcık, genel tarihin ancak yerel araştırmalardan sonra ortaya çıkarılabileceğini ifade etmektedir. Batı Anadolu'yu örnek gösteren İnalcık, ekonomik olarak Akdeniz'e bağlı bölgenin kendi içinde yerel şartları ve özellikleri olduğunu dile getirmektedir. İnalcık, mahalli araştırmaların derinlemesine yapılmasını oradan da genel senteze yönelmesini öğütlemetedir (Metin, 2008: 449).

Bunun yanında İnalcık, Osmanlı tarih çalışmalarında kullandığı bütüncül bakış açısıyla Osmanlı kurumlarının, Türk, Hint ve İran kökenlerinin keşfedilmesini sağlamıştır. Sosyal ve kültürel unsurlarıyla milli kültürü bir bütün olarak ele alan Ziya Gökalp ve Fuad Köprülü'yü takip etmiştir (İnalcık, 2002: 33). Osmanlı çalışmalarında bazı eski Türk kamu adetlerinin devam ettirildiğinin anlaşılmasını sağlayan İnalcık, bunu "Kutadgu Bilig'de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Geleneği" isimli çalışmasıyla örneklendirmiştir. Bu makalede Osmanlı geleneklerinin Türk hakanlarından ve İran İmparatorluğu'ndan gelen özelliklerini incelemiştir (Kırmızılar, agis, 2017). Osmanlı bürokratlarının İran ve Hint siyaset kültüründen doğrudan etkilendiklerini ve devleti bu geleneklerle idare ettiklerini incelediği çalışması da

İslam Ansiklopedi'sindeki "Reisülküttab" makalesinde yer almaktadır (Arı, 2005: 795, 797).

2.1.3. Hermenötik

İnalcık, tarih yazıcılığında ampirik verilerden yararlanmanın önemine değinmesine rağmen bu verileri doğru kullanabilmek için gerekli araç ve bilgilere sahip olmanın gerekliliğini de dile getirmektedir. Bu konuda Batı'da uzun yıllar kullanılan hermenötik metodu ve metin incelemesi yöntemini Osmanlı çalışmalarına uyarlayan Fuad Köprülü'nün yolunu izlemiştir. Hermenötik, araya zamanın ve farklı koşulların girmesiyle anlaşılması zorlaşmış olan yazıların anlaşılması için kullanılan bir yöntem arayışı ve tarihi - filolojik metodun dönemler ve metinlerle ilgili olarak daha radikalleştirilmiş şeklidir (Görgün, 2003: 119). İnalcık'a göre Avrupa'daki hermenötik geleneğini Türkçe, Arapça ve Farsça alanlarında bilim kurumları ve üniversitelerde yerleştirmek kültür tarihinin hakkıyla incelenmesi için bir gerekliliktir. Ancak bunun uygulanabilmesi için de bir bilim dilinin yerleştirmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu gerçekleşmezse dil ve uygulama arasındaki çatışma nedeniyle bahsedilen metotlar uygulanamayacaktır (İnalcık, 2002: 30-31). İnalcık, gençlik yıllarında Köprülü ile birlikte en çok Paul Wittek'ten etkilenmiştir. Wittek, Avusturyalı bir oryantalist ve tarihçidir. 1938 yılında Gazi Tezi olarak da bilinen Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi tezinde Osmanlı temelinde İslam'ın yayılmasını çalışmıştır. Wittek'in teorisi, 1980'lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapısını açıklayan en önemli görüş olmuştur (Wikipedia, agis, 2017). İnalcık, Wittek'in kendisini hermenötik açıdan geliştirmesi noktasında büyük önem taşıdığını şu şekilde ifade etmektedir: "1949'da Paul Wittek ile tanıştığımda Londra'daki SOAS'ta Türk araştırmaları profesörüydü. Londra'da kaldığım 1,5 yıl boyunca bazen 3-4 saat süren öğleden sonra seminerlerine düzenli olarak katıldım. Profesör Wittek bazen konular belirler, bazen de tartışma açar ve Osmanlı çalışmaları alanındaki son yayınlar hakkındaki düşüncelerini sunar, eleştiriler gelir, tartışma yapılırdı. Wittek'in parlak ve eleştirel zekası vardı ve eleştirileri acımasız, bazen de yıkıcı olurdu. Özellikle Osmanlı tarihi metinlerini eleştirel bir yaklaşım olmadan kullananlara müsamaha göstermezdi" (Oğuzoğlu, 2012: 13). Bununla birlikte İnalcık, Osmanlı'nın kuruluş devri ve bu dönemin hükümdarlarıyla ilgili literatürün hermenötik açıdan

değerlendirilmesinde şu görüşlere yer vermiştir: “Osman Gazi ile ilgili hikayeler iki ayrı kaynaktan gelmektedir. Bir tarafta epik tarihsel yazından gelen ve XIV. yüzyıldaki koşulları yansıtan, olgulara dayalı kronik geleneği bulunmaktadır. Ancak diğer tarafta bu gerçek sözlü geleneğe, Osmanlı İmparatorluğu büyüyüp serpildikten sonraki dönemlere ait tarihçiler tarafından devletin kökenlerini idealize etmek, hanedana meşruluk ve haşmet kazandırmak için yapılan eklemeler vardır. Şimdi, ciddi modern tarihçiler için yapılacak iş, anlatının XIV. yüzyıla ait epik hikayelerden gelen kısmını bu kısımlardan ayırmaktır. Bu işi gerçekleştirmek için izlenebilecek metotlar şunlardır: Anlatıdaki olguların doğruluğunu, yeni ortaya çıkan vakıf belgeleri gibi Osmanlı tarihinin ilk dönemleriyle ilgili belgelerle test etmek, kaynaklarda en çok öne çıkan Kuzeybatı Anadolu bölgesinde saha araştırmaları yapmak”. Bu konuda İnalçık’ın Bursa ve Eskişehir’de yaptığı tarih gezileri örnek gösterilebilmektedir. İnalçık, bu bölgelerdeki toponomi araştırmalarıyla Osmanlı fetihleri konusunda yer tespitleri yapmıştır. Böylelikle yazılı belgeler dışındaki kaynakların da birbiriyle bütünlenir şekilde olduğunu göstermiştir (Çiftçi, 2015: 75). İnalçık, 1994 yılında Bursa’da fiili saha çalışmaları yapmıştır. İlk olarak Söğüt’te ve sonra Karacahisar’da incelemeler yapan İnalçık, bu esnada üniversiteler, kültür müdürlükleri, belediyeler, müze müdürlükleri, kaymakamlıklar ve valiliklerin içinde bulunduğu devlet kurumlarıyla sürekli iletişim içinde olmuştur. Karacahisar’daki incelemeleri sonucu bir arkeolojik kazının başlatılmasını sağlamıştır. Sonrasında incelemelerine Söğüt, Bilecik, Geyve, Taraklıyenice ve Harmankaya ile devam etmiştir. Bu tarihlerde 80 yaşına yaklaşan İnalçık, yaz aylarında günlük 12 saat mesai yapmış ve bu mesai içinde tarihi yolları ve kalıntıları incelemiş ve halkın belleğinde kalan olayları dinleyerek not etmiştir (Oğuzoğlu, 2016: 47). Yalnızca incelemeler yapmayan İnalçık, aynı zamanda Bursa’da kalıcı kültürel ve bilimsel kurumların tesis edilmesini sağlamıştır. İnalçık’ın Bursa ve Osmanlı’yı konu ettiği tebliğleri sayesinde Bursa Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi, Uludağ Üniversitesi, Bursa Barosu ve Ticaret ve Sanayi Odası gibi kurumların öncülüğünde Bursa Araştırmaları Vakfı kurulmuştur (Oğuzoğlu, 2016: 49).

Halil İnalçık’ın uyguladığı hermenötik yöntem, Osmanlı tahrirleri ve kanunnameleri hakkında yaptığı çalışmalarda açıkça görülebilmektedir. Bahsedilen çalışmalarda Osmanlı’daki vergi sistemi ve toprak rejimi soru işaretine yer bırakmayacak bir biçimde anlatılmaktadır. İnalçık, çift-resmi sisteminde vergilerin,

halkın sosyal ve hukuki statüsünün ortaya çıkarılmasını sağlayan Raiyyet Rüsümü makalesini 1959 yılında kaleme almıştır. İnalıcık, çalışmasında çiftçileri tam çift-resmi, yarım çift-resmi ya da yarım çiftlikten az toprağa sahip olanlar şeklinde üç sınıfa ayırmıştır. Böylelikle bu ayırım çiftçilerin sosyal ve ekonomik statüsünün belirlenmesinde tahrir kayıtları ile önemli bir yere sahiptir (İnalıcık, 1959: 36-39).

Fotoğraf 7. Halil İnalıcık, 1994 yılında Bursa'da Osmanlı'nın fetih yollarını incelerken (Oğuzoğlu, 2016: 46).

2.1.4. Tarihsellik

Tarihsellik, insanın varoluşunun ve bu varoluş içinde gerçekleşen koşulların “biricik” olması ve tekrar edilemezliğidir. Her insan gibi, her bir insanın yaşadığı şartlar da birbirinden farklıdır. Bununla birlikte hiçbir insan da bir diğersinin yaşam şartlarıyla değerlendirilememektedir. İnsanlar ve olaylar arasında kurulan benzerlikler yalnızca birer kurgudan ibarettir. Bu benzetmeler, temelden yoksundur ve bunlar arasında karşılaştırma yapılamamaktadır. Bu nedenle tarihi bir unsura yönelen kişinin asıl görevi bunu kendi şartları içinde kavramaktır. Bunu kavrayabilmek, tarihsel metodoloji arayışının en önemli özelliğidir (Görgün, 2003: 124).

Henüz ışık tutulmamış en eski çağlardan bu yana süregelen tarih, bu özelliğiyle tarih felsefesinin temel unsurlarından biridir. İnalıcık da bunu tarihsellik olarak dile getirmektedir. Birbiri ardına yaşanan olaylar tarihi oluşturmaktadır. Bu olaylar arasında her zaman aralarındaki bağ tam olarak tespit edilemese bile bir

nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Örneğin, günümüzde güncelliği devam eden Türkiye'ye yönelik teknoloji ve yabancı sermaye transferi ve Doğu Anadolu ile Güneydoğu Anadolu'da gerçekleşen siyasi olaylar 19. yüzyılda başlamış olayların devamı niteliğindedir (Öztürk, 2015: 150). İnalçık, bu konuyla ilgili olarak tarihi insana benzetmektedir. İnsanın olgunluk dönemindeki kişisel özelliklerinin gençlik dönemindeki acı, sevgi gibi tecrübelerle oluştuğunu söyleyen İnalçık, günümüzde yaşanan olayların da geçmişte milletlerin başından geçen deneyimler ile inanç, kültür ve ekonomik özellikleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Günümüzde Türkiye'deki olayları anlamak adına geçmişin incelenmesi gerektiğini savunmuştur (Öter, 2001: 43). Bununla birlikte güncel Ortadoğu olaylarını örnek gösteren İnalçık, ABD'nin bölge üzerindeki kontrolünün 19. yüzyıldaki İngiliz emperyalizminin devamı niteliğinde olduğunu söylemiştir (Zelan, 2005: 33).

2.1.5. Karşılaştırma

Bir yöntem olarak karşılaştırma, bilgi kuramı açısından ve tarih incelemeleri bakımından son derece önemli bir yer tutan belli başlı bilimsel yaklaşımlardan biridir. Tarih bilimi, tamamı itibariyle zaman ve mekan boyutundaki karşılaştırmalardan oluşan bir daldır. Bu yöntemin aracı olan toplumlar, kendine has olan ve tek bir zaman döngüsü göstermektedir. Böylelikle kendi içinde bir bütün olma özelliği gösteren her toplum kendine has zaman döngüsü içinde değerlendirilmelidir. Durkheim, karşılaştırma yönteminin sosyolojik çalışmalar bakımından en uygun yöntemlerden biri olduğunu düşünmüştür. Bu yöntem, Durkheim sayesinde aşırı pozitivist yaklaşımlardan sıyrılarak, sağlıklı ve güvenilir bir yöneme dönüşmüştür. Durkheim, Comte'çu geleneğin aksine karmaşık sayılabilecek bir toplumsal olgunun diğer tüm toplumsal yapılarıdaki genel oluşumlara bakılmadıkça anlaşılamayacağını savunmuştur. Toplumsal olgular, iki şekilde değerlendirilebilir: Birincisi, tek bir toplum ancak belli bir zaman aralığında incelenmeli; ikincisi, toplumsal bir olgu farklı zaman aralıklarında farklı toplumlar için karşılaştırılmalıdır. (San, 1993: 155-156).

İnalçık'ın sosyo-ekonomik tarih çalışmalarında doğrudan etkilendiği Braudel, medeniyetleri coğrafi, toplumsal, ekonomik ve düşünce tarzları olarak dört başlıkta incelenmiş ve coğrafi ve ekonomik bütünlüğün medeniyetlerin yarı-objektif özellikleri olduğunu düşünmüştür (Aktürk, 2007: 158). Buradan hareketle tarihte bir

usul olarak karşılaştırmanın önemli olduğunu düşünen İncalcık da, araştırılan medeniyetin gelişmişliğinin ancak bu yolla anlaşılabilceğini ifade etmiştir. Bu nedenle geçmişte de, günümüzde de medeniyetlerin birbirine benzer koşullarda karşılaştırılması gerektiğini dile getirmiştir. Ancak İncalcık, bu noktada bir konuya işaret etmiştir. Eksik ya da yanlış bilinen, belgeler ve arşivlerle doğruluğu saptanmamış olaylar veya olguların birbiriyle karşılaştırılmasının yanlış olduğunu düşünmüştür. Bu konuyla ilgili olarak sosyologların ve sosyal tarihçilerin bütün imparatorlukların birbiriyle karşılaştırılabilceği bir formül üzerine çalışmasını, temel bilgilerden yoksun ise faydasız bir çaba olarak görmüştür. Buna göre tarihçilerin görevi maddi kaynaklardan objektif olayları bulup çıkarmalarıdır. Ardından dürüstlikle ifade edilen bu olaylardan sonra karşılaştırma yapmanın mümkün olabileceğine inanmıştır. Ancak, İncalcık yine de sade bir karşılaştırmanın tarihçilik anlamına gelmediğini de söylemeden geçmemiştir (İncalcık, 1996: 42-47).

2.1.6. Objektiflik

Tarihte, hem objektif hem de subjektif unsurlar yer almaktadır. Fakat asıl sorun, subjektif unsurların tarihi geçersiz kılacak kadar yoğun olup olmamasıdır. Tarihi olgular, her şeyi ispat edemezlerse bile bu olguların tarihte yaşandığını ispat edebilecek güçtedirler. Olguları tespit etmek büyük ölçüde objektif bir iştir. Çünkü bunun verilere dayalı olarak ispat edilmesi gerekmektedir. Tespit edilen olguların değerlendirilmesi ise subjektif olarak tarihçinin bakış açısına, yeteneğine ve seçiciliğine kalmaktadır. Ancak tarih yazıcılığında asıl aranması gereken olguların, geçmişte gerçekleştiği bir biçimde tüm bağlantılarıyla birlikte aslına uygun olarak sunulması gerçeğidir (Acun, 2006: 124-125).

İncalcık ise bir tarihçinin asla milliyetçi, komünist ya da sosyalist her ne düşüncede olursa olsun kendi siyasi düşünceleri veya inancını çalışmalarına karıştırmaması gerektiğini düşünmektedir. O'na göre her tarihçinin, araştırdığı dönemin kendi sosyal ve siyasi şartlarını ortaya çıkarması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle, tarihi olayların araştırmasına olaylar veya kişiler üzerine yapılan peşin ve keyfi değerlendirmelerin tarihte yeri olmadığını söylemiştir (E. Safi ve P. Safi: 2006: 37). Bununla birlikte tarihi olayları değerlendiren kişilerin görüşlerinin, bu olaylardan

bağımsız olarak, etkilendikleri siyasi düşünceler ve inançları ifade ettiği görüşünün yanlış olduğu ortadadır.

2.1.7. Öngörü

Geleceğe yönelik nispi teklifler ve görüşler de tarih felsefesinin bir yönünü oluşturmaktadır. Geleceği, tam olarak doğru tahmin etmek mümkün olmasa da en az yanlışla görüş belirtebilmek adına tarihi çok iyi analiz etmek gerekmektedir. İnsanların ihtiyaçları ve coğrafya değişmediği için tarih yeni olaylardan ziyade daha çok tekrür üzerine gerçekleşmektedir (Öztürk, 2015: 151).

İnalcık, Türk ve dünya tarihine yönelik hakimiyeti sayesinde geleceğe yönelik temeli sağlam görüşlerde bulunmuştur. Buna örnek olarak İnalcık'ın 19. yüzyılda gerçekleşen ekonomik krizi günümüzle kıyaslaması gösterilebilmektedir. İnalcık, 18. yüzyılda Osmanlı pazarının tamamen yabancı sermayeye açık hale getirildiğini, gümrük vergisinin %3'e kadar düşürüldüğünü, halkın bu yolla yabancı mallara olabildiğince ucuz yolla sahip olduğunu belirtmiştir. Bu da Osmanlı'nın geleneksel, İslam, devlet ve ekonomi anlayışından ileri gelmektedir. Ancak bu durum, Avrupa'da sanayinin makineleşmesiyle pamuklu malların da Osmanlı'nın hakim olduğu Arabistan, Anadolu ve Rumeli pazarına girmesine neden olmuştur. Bu da Osmanlı halkının en çok para harcadığı pamuklu kumaşların yerli üretimi yerine yabancı üretimi tercih edilmesinin önünü açmıştır. Bu nedenle yerli dokuma sanayisi iflas etmiştir. İnalcık, bunu da 1840'ta Üsküdar'da 5 bin dokumacının aç kalmasıyla örneklendirmektedir. Bu olayı günümüz ekonomi politikasıyla kıyaslayan İnalcık, Türkiye'de küreselleşme politikasının güdülmesiyle birçok banka ve şirketin yabancı sermayenin eline geçmesini eleştirmektedir. Bunun ölçülü bir şekilde yapılması gerektiğini dile getiren İnalcık, Avrupa'nın bu nedenle Türkiye'yi istismar ettiğini, Türkiye'nin de 19. yüzyıldaki krizden ders alması gerektiğini ifade etmiştir. Osmanlı'nın o dönem kapitülasyonlarla verdiği ayrıcalığın bugün Türkiye'nin gümrük birliğiyle verdiği ayrıcalıklara benzediğini söyleyen İnalcık, Rusya'nın Osmanlı'nın iflasını bahane ederek savaş açmasının bugün ekonomik manada tekrar gerçekleşebileceğini öngörmüştür (Metin, 2008: 450).

İnalcık'ın tarih felsefesini ve kullandığı metodolojiyi iktisat tarihi temelinde örneklendirmek O'nun romantik ve ideolojik bakışın terk edilmesinde, diğer beşeri bilimlerden hakkıyla faydalanılmasında (Arı, 2016: 11), Köprülü ve Barkan'ın başlattığı bilgiye ve birincil kaynağa dayalı tarih araştırmalarında neden Türkiye'de yetişen ancak dünyaya mal olan bir tarihçi olduğunun anlaşılması için çok önemlidir (Bulut, 2016: 53). Bu nedenle çalışmanın devamında Osmanlı'nın ekonomik ve sosyal hayatını büyük ölçüde gözler önüne seren çift-hane sisteminin İnalcık tarafından Raiyyet Rüsümü (1959) isimli makalesinde nasıl ele alındığı incelenmiştir.

2.1.8. İnalcık'ın “Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü (1959)” İsimli Makalesinde Kullandığı Metodoloji

“Çift-hane sistemi” tarih literatürüne İnalcık tarafından kazandırılan bir kavramdır. İnalcık, tahrir defterleri üzerinde yaptığı incelemelerde “hane-ba-çift” ifadesiyle karşılaşmış ve çifti olan köylü anlamına gelen bu ifadeyi Osmanlı'da kırsal organizasyonu tanımlaması nedeniyle “çift-hane sistemi” olarak adlandırmıştır. İnalcık, 1959 yılında yayınladığı “Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü” isimli çalışmasında Fatih'in reayaya yönelik ilan ettiği kanunnamesini incelerken ilk kez bu kavramı keşfetmiştir. Kanunnameye göre makalede İnalcık, reyanın devlete karşı sorumluluklarını ve devletin de reayaya olan yaklaşımı ile bu sistemin fonksiyonlarını açıklamaktadır (Ulaş, 2015: 244).

“Hudutsuz bir otorite tesisine muvaffak olan ve yalnız yerleşmiş adetler ve müesseseler değil, şer-iat konusunda da oldukça bağımsız hareket eden bu serbest fikirli Osmanlı hükümdarı (Fatih Sultan Mehmed), örfi hukuk sahasını ziyadesiyle genişletmiş ve kuvvetlendirmiştir. Hatta, esas itibariyle İslami meşhurlara aykırı olarak kanunname tertip ve ilan etme cesaretini gösteren ve böylece haleflerine örnek olan ilk padişah da odur” (İnalcık, 1959: 31). İnalcık, makalesine giriş yaparken kullandığı bu savda makalenin devamında kanıtlayacağı **iddialarda** bulunmuştur. Bununla birlikte Fatih ile selefi diğer padişahları **karşılaştırarak** Fatih'i islami kalıpların dışında bir düzen kurmaya çalışan ve kendinden sonrakilere örnek teşkil eden ilk padişah olarak görmektedir.

Fatih'in kanunnamesini incelerken İnalçık, ilk olarak bu düzenlemenin sistematizasyonuna dikkat çekmektedir: “... Müslüman ve Hristiyan reayaya ait kısımlar reaya ile tımarlı sipahi arasındaki vergi münasebetlerini düzenleyen kaideleri ihtiva eder. Orada evvela tımara dahil vergilerin ilk esaslı unsuru yani a'şar ve rüsum-i raiyyet ele alınmış, ondan sonra angaryalar ve nihayet pazar bacları gösterilmiştir. Müslümanlar'a ve Hristiyanlar'a ait iki kısımda bu konular paralel olarak aynı sıra ile ele alınmıştır. ... Buna mukabil raiyyet rüsumu denilen şahsi vergilerde Müslümanlar ve Hristiyanlar ayrı esaslara tabidir” (İnalçık, 1959: 32). İnalçık, Fatih'in örfi hukuk sahasını genişlettiği yönündeki savını, kanunnamesinin sistematizasyonunu incelerken reayaya yönelik vergi düzenlemeleri hakkında verdiği tamamen **objektif** bilgilerle **kanıtlamaktadır**.

İnalçık, Fatih Kanunnamesi'ni neşreden Dr. Fr. Kraelitz-Greifenhorst'un çalışmasını asıl metinle karşılaştırmıştır: “... kanunnameyi bulmuş ve yayınlamış olan Avusturyalı alimin mesaisi, Osmanlı tetkiklerinin o zamanki durumuna göre takdire şayan olmakla beraber, metnin konumuzu ilgilendiren kısmını tamamıyla anlayamadığı yaptığı tercümeden meydana çıkmaktadır. ... Bir çift tasarruf eden raiyyet yılda üç hizmet veya bunun karşılığı olarak üç akça vere, bundan başka bir orak veya bir döğen ve bir kağrı odun vere ve ayrıca boyunduruk resmi olarak iki akça vere, bu yedi kulluk yerine para almak lazımsa 22 akça alına” (İnalçık, 1959: 32-34). Kraelitz-Greifenhorst'un yaptığı çeviriyi düzelterek bu şekilde sunan İnalçık, bu sonuca şöyle ulaştığını dile getirmektedir: “Metni bu şekilde tefsir için elimizde, bu maddelerin tatbik şekillerini gösteren çağdaş tahrir defterleri vardır” (İnalçık, 1959: 34). Görüldüğü gibi İnalçık, kanunnameyi incelerken önceki çalışmalara bakmadan geçmemiş ve metni tam olarak doğru çevirebilmek amacıyla **hermenötik** bir yöntem kullanarak tahrir defterlerinden faydalanmıştır.

Fatih kanunnamesindeki “üç gün hizmet” kuralına İnalçık şu şekilde değinmiştir: “Orada reaya için hizmet ve kulluk tabirleri müteradif olarak kullanılmıştır. Kul, 15. ve 16. asır Türkçesinde satın alınmış esir manası yanında Padişahın tebası, raiyyet manasını aldığı gibi kulluk tabiri de diğer manaları yanında raiyyetin mükellef olduğu diğer hizmet manasında kullanılmıştır. ... 17. asra ait bir kanunda bu kulluğun mahiyeti daha açık bir şekilde ifade edilmiştir” (İnalçık, 1959: 35). Orjinal kayıtları deforme olduğu için tam olarak okunamayan bu ifadeye

göre İnalçık, belirli bir kuralın tarihsel süreçte evrildiğinden bahsederek **tarihsellik** metodunu kullanmaktadır.

1500 yılındaki Kayseri Kanunnamesi'ni incelerken “caba resmi” ile karşılaşan İnalçık, bunun anlamını ararken ne ile karşılaştığını şöyle ifade etmektedir: “*Caba kelimesi Divanü Lügati't Türk'te soysuz, aşağı sınıftan adam manasını taşıyan cabak kelimesiyle aynı olmalıdır. Mücerredlik (bekarlık) herhalde cabanın esas vasfı değildir. Caba, toprağı olmayan fakir köylüdür. Ona, evli ise caba-bennak denir*” (İnalçık, 1959: 42). İnalçık, makalesinde geçen bu ifadesinde **disiplinlerarası** bir metod kullanmaktadır. Kanunnamede karşılaştığı bir ifade için eski bir Türk eserini incelerken edebiyattan, kişinin medeni durumu ve sosyal statüsüne göre analiz yaparken de sosyolojiden faydalanmaktadır.

Osmanlı'da gayrimüslimlerin vergi düzenlemesinde Müslümanlar'dan ayrı tutulduğu genellemesinden önce İnalçık, bunu belgelerle kanıtlamaktadır: “*İspenceyi ve bive-resmini daha 1421 tarihli Arvanid-ili defterinde bulmaktayız. Orada nisbetleri ispence 25 ve bive-resmi 6 akçadır. ... burada ispence yalnız evli erkeklerden tahsil edilen bir vergi olarak görünmektedir. ... Buluga erişmiş her gayrimüslim Hristiyan veya Yahudi, ispence öder. ... Müslümanlar, ispence ödemezler. Ancak ispence ödeyen bir gayrimüslimin çiftliğini (baştinasını) tasarrufu altına geçiren bir Müslüman, hatta askeri dahi olsa, haracla beraber ispenceyi ödemek mecburiyetindedir. ... Eflaklar, Floriciler muhtelif hizmetler ve aidat karşılığında toptan bir resim ödediklerinden ispence ödemezlerdi*” (İnalçık, 1959: 56-57, 61). İnalçık, incelediği kaynakları referans göstererek gayrimüslimlerden alınan vergiler hakkında **tarihsel genellemeye** gitmeden önce verginin hangi şartlarda ve kimden alındığını ya da kimin muaf tutulduğunu açıklamıştır.

İnalçık, Osmanlı'daki vergi sistemini esas alan ve kesin bilgilerle ilk kez karşılaştığından bahsettiği makalesinde tümüyle **belgelerden** faydalanmış, farklı disiplinleri kullansa da doğrudan **iktisat** tarihinden yola çıkmış ve “çift-resmi” sistemini tarih literatürüne kazandırmıştır.

2.2. Çalışmalarına Türkiye ve Dünya'daki Bakış Açısı

Halil İncılık, Osmanlı ve Türk tarihine ilişkin eserlerinde basmakalıp tarih anlayışı ve teorilere karşı toplumsal unsurları ve süreçleri esas almış, belgelere dayalı bir tarih anlayışı geliştirerek Osmanlı coğrafyasıyla birlikte dünyada da Osmanlı ve Türk tarihi ile ilgili daha gerçekçi yaklaşımlar ve değerlendirmelerin önünü açmıştır. İncılık'ın bu yenilikçi yönteminin yanı sıra, meslektaşları ve çalışmalarında hitap ettiği kitle tarafından da tam olarak anlaşılabilmesi de kendisinin bugün “Şeyh-ül Müverrihin (Tarihçilerin Kutbu)” adıyla anılmasını sağlamıştır. Bundan yola çıkarak İncılık'ın nasıl anlaşıldığının da önemini vurgulamak adına çalışmanın devamında ülkesinde ve dünyada kendisine ve eserlerine yönelik meslektaşlarının ve öğrencilerinin değerlendirmeleri konu edilmiş ve böylelikle İncılık'ın bilim dünyasına yaptığı katkılar doğrudan bilim insanlarının kaleminden incelenmiştir.

2.2.1. Türkiye'de

Prof. Dr. İsenbike Togan: 1968-1973 yılları arasında Harvard Üniversitesi'nde Orta Asya Türk tarihini Moğol ve Çin kaynaklarından anlamaya yönelik doktora çalışmaları olan Togan, 1985 yılından itibaren sırasıyla Harvard Üniversitesi Fairbank Center for East Asian Research, Harvard Middle Eastern Center ve Washington University in St. Louis Center for the Study of Islamic Societies and Civilizations'ta çalışmıştır. 1990 yılında UNESCO International Scientific Committee for the drafting of a History of Civilisations of Central Asia'nın (UNESCO Orta Asya Uygarlıkları Tarihini Yazma Komitesi) üyesi de olan Togan (Turkish Culture, agis, 2017), İncılık'ın Osmanlı'nın kuruluşunda gördüğü yapısal özellikler üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. İncılık'ın belgeleri inceleyerek Osmanlı tarihini sistematikleştirdiğini ve Osmanlı tarihini, dünya tarihi içinde hak ettiği konuma getirdiğini dile getiren Togan, Orta Asya ve Osmanlı tarihinin devletin idaresi, siyaset ve coğrafya açısından birbirinden çok farklı olarak değerlendirilmesine rağmen İncılık'ın olaylar yerine yapısal unsurlar üzerinde durduğu için böyle bir ayırım yapmadığını söylemiştir. Togan'a göre Türkiye'deki birçok genel Türk tarihçisi, Türk tarihine Osmanlı temelinde bakarken İncılık, Fatih Sultan Mehmed öncesi dönemde

Osmanlı'daki Moğol etkisinin ne kadar canlı olduğunu belgeler ve kaynaklarla göstermiştir. Bu da Osmanlı idaresinde Fatih sonrası bir aidiyet değişikliğinin olduğunu göstermektedir (Togan, 2016: 29).

Togan'ın İncalcık değerlendirmesinde dikkat çeken ikinci nokta, İncalcık'ın tarih anlatımında siyasi olayların farklı coğrafyalardaki etkisi, hanedanlar ve ticaret ilişkileri üzerinden geliştirdiği sistem üzerinden değerlendirmeler yaparak bunu evrensel boyuta taşınması tarihte karşılaştırma yöntemini kullanan tarihçilere yardımcı olmuştur. İncalcık, Osmanlı ve Orta Asya'daki oluşumlara yönelik bu değerlendirmelerde arazinin ve halkın, hanedanların mülkü gibi anlaşılması konusunda Max Weber'in, iktidarın geleneksel olarak kullanıldığı, peternalist bir merkezi otoriteye sahip, mülkiyetin egemen gücün eliyle temsil edildiği, bürokratik ve merkeziyetçi bir siyasal ve toplumsal örgütlenme modeli olan "patrimonyal devlet" kavramından yararlanmıştı (Ortaylı, 1999: 25).

Üçüncüsü, İncalcık Osmanlı'nın kuruluşu meselesinde tarihi bazı fantastik düşüncelerden arındırmıştır. Buna örnek olarak Osmanlı'nın güncel MEB kitaplarında olduğu gibi bir beylikten devlete dönüşmediği, bunun yerine Osmanlı'nın boy olmadığı ve akrabalık ilişkileri olmayan bölük gibi birbirine yabancı teşkilatlardan oluştuğu düşüncesi gösterilebilmektedir. Buna göre liderin yakınları olan yabancılar, bölük, nöker, alp eren ve gazıyan adı altında ganimet ve gaza anlayışı sayesinde bir araya gelmiştir (Togan, 2016: 35).

Sonuçta Togan, İncalcık'ın 15. yüzyıla kadar Osmanlı'nın Orta Asya ile tarihsel bir bağı olduğunu ancak sonrasında bu tarihsel bağlamın Avrupa, Bizans ve İran'ı içerdiği görüşünü benimsemektedir. Togan, İncalcık'ın büyük bir resme bağlanmak yerine değişkenlik gösteren resimlerin her birini ayrı ayrı değerlendirmesi ve bunu kavramsallaştırarak aktarabilmesi sayesinde Osmanlı'yı dünya tarihi içindeki konumuna yerleştirebildiğini ifade etmektedir (Togan, 2016: 39).

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak: Strasbourg Üniversitesi'nde Prof. Irene Melikoff'un öğrencisi olarak doktora çalışmasını yapan Ocak, tasavvuf ve tasavvuf kaynağı çalışmalarının yanında Türk tarihi için İslam dışı ve heterodoks kaynaklardan yaptığı araştırmalarla dikkat çekmektedir (Kemaloğlu, 2015: 218).

İnalcık'ın "Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)" isimli eserinden yola çıkarak değerlendirmelerde bulunan Ocak, kitabın Batı tarihçiliğinin Osmanlı üzerinden yeniden yorumlanmasını sağladığını dile getirmiştir. Bununla birlikte Ocak, İnalcık'ın bir serzenişine kulak vermektedir. İnalcık, çalışmalarının Türkiye'de yeteri kadar okunmadığını ve ortaya koyduğu gerçeklerin dikkate alınmadığını düşünmüştür. Bunu da 2001 yılında Dubrovnik'teki bir sempozyumda Osmanlı Hukuk sistemi üzerine çalışma yapan genç bir meslektaşına çalışmalarından bahsetmediği için bir hayli kızdığını anlatarak örneklendirmektedir. Bununla birlikte İnalcık, 1970'li ve 80'li yıllarda Chicago Üniversitesi'ndeki çalışmalarının kendisi için büyük bir şans olduğunu, bu dönemde ABD'de çok iyi tarihçilerin olduğunu ancak Türkiye'nin bu dönemde "çorak bir toprak" olduğunu ifade etmiştir. Ocak, Türk üniversitelerinin bilim insanlarına rahat ve tatminkar maddi ve bilimsel bir ortam sağlamadığını ifade etmektedir. İnalcık'ın ikinci bir endişesini de Ocak, Türkiye'nin tanzimattan itibaren yaşamaya başladığı kültürel ve ideolojik bir ayrışma olarak dile getirmektedir. Ocak, İnalcık'a göre bu durumun Türk aydınında kültürel ve ideolojik bir travma yarattığını söylemektedir. Son olarak Ocak, Halil İnalcık'ı tarih alanında nesli tükenmiş birkaç insandan biri olarak gördüğünü ifade etmektedir (Ocak, 2016: 43-51).

Prof. Dr. Mehmet Bulut: İktisat tarihi alanında 1998 yılında Posthumus Enstitüsü'nde ikinci yüksek lisansını ve 2000 yılında Utrecht Üniversitesi'nde doktora çalışmasını tamamlayan Bulut, Cambridge, Princeton ve Harvard Üniversiteleri'nde araştırmalar yapmıştır (İZU, agis, 2017).

Bulut, İnalcık'ın Ömer Lütfi Barkan ve Fuad Köprülü'nün başlattığı birincil kaynak ve belgeye dayalı tarih anlayışının en önemli temsilcisi olduğunu dile getirmektedir. Bulut'a göre İnalcık, bilgiden yoksun sosyal ve ideolojik yargıların Osmanlı'yı anlamayı güçleştireceğini, zaman ve mekan bütünlüğünün önemli olduğunu savunmuştur. İnalcık'a göre tarihçilik belgeyi doğru okumak ve zaman ile mekan temelinde değerlendirmektir. İnalcık, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkışafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle" isimli makalesiyle gaza paradigmasını ekonomik ünite anlayışının yerine koymuş ve

Osmanlı'nın iktisadi alanda çağdaşlarından “değerler bütünlüğü” anlayışıyla farklı olduğunu ortaya koyarak iktisadi alanda yepyeni bir görüş sergilemiştir (Bulut, 2016: 53).

İnalcık'a göre adalet kavramı Osmanlı'da yalnızca siyasi alanda değil ekonomik alanda da var olmuştur. Bunun sayesinde Osmanlı'da halk kendini devlete ait hissedebilmiş ve “Pax Ottomana” barışına ortak olabilmıştır. İnalcık'a göre hükümdarların ilan ettiği adaletnamelerin devlet otoritesinin reayaya karşı kötüye kullanılmasını engelleme özelliği ile birçok farklı kültür ve ırkın Osmanlı coğrafyasında rahatlıkla yaşayabilmesini sağlamıştır (Bulut, 2016: 53-54).

Bulut, İnalcık'ın Osmanlı'daki bolluk ekonomisi ve refah devleti anlayışının temeli olarak pazarda olabildiğince fazla mal ve hazinede de bolca madeni para ve değerli eşya bulundurulması gerektiği düşüncesini dile getirmektedir. Osmanlı'da güçlü bir devletin güçlü bir orduyla desteklenmesi gerektiği görüşü var olduğundan ordunun zengin hazine kaynaklarıyla desteklenmesi ve reyanın da korunması için devletin gerekli tedbirleri alması, bunun yanında köylü, esnaf ve tüccarın da yeri ve konumunu terk etmeden kendi işini yapması devletin temel iktisadi politikalarını oluşturmuştur. Osmanlı'nın Batılı çağdaşlarıyla temel ekonomik farkı gelir öncelikli politikaları olmuştur. Osmanlı, iç talebi karşılamak için öncelikli olarak başkent in gıda ve hammadde ihtiyacını karşılamaya yönelik politikalar üretmişlerdir. Batı'daki merkantilist anlayış Osmanlı'da ancak 19. yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır. Ekonominin bir bütün olarak görülmesi ve rakip ulusa karşı fiziksel ve ekonomik koruma uygulaması bu tarihten önce devlet politikalarına konu olmamıştır. İnalcık'a göre Osmanlı'da ithal edilen temel ihtiyaç malları bizzat sultan tarafından görevlendirilen bürokratların kontrolü altında tutulmuştur. Bu da sultanın, halkın temel ihtiyaç malzemelerini teminat altına almaya çalışması ve bolluk ekonomisinin yaşatılmasının bizzat sultanın görevi olduğunu göstermektedir (Bulut, 2016: 56-57).

Bulut, İnalcık'ın Osmanlı Klasik dönemindeki (1300-1600) tarımsal organizasyonun Avrupa'daki feodal sistemden farklı olduğunu “adalet” kavramıyla açıkladığını ifade etmektedir. Osmanlı'da bir çift öküz geleneksel tarımın temelidir. Evlenmiş ve çocuk sahibi erkek bir üye, ailesiyle tarımsal üretim ve vergi konusunda devletin muhatabıdır. Devletin mutlak mülkiyet hakkını elinde tuttuğu (miri) araziler

devlete bütün köylü sınıfı ve ekonomisini kontrol etme yetkisi vermiştir. İncalcık'a göre bir çift öküzle sürülebilecek bir toprak ve onu süren aile, ihtiyaç fazlası ürünü vergi olarak vererek çift-hane sistemini oluşturmuştur. Bu sistemde toprak devlete aittir ve köylü kiracıdır. Bu sistem içindeki topraklar yüzyıllar boyunca optimum iktisadi üretim unsuru olarak yer almıştır. İncalcık'a göre Osmanlılar'da çiftliğin bölünüp parçalanmasına asla cevaz yoktur ilkesiyle ve şeyhülislamdan bu konuda alınan fetvayla devletin bölünmüş bir tıardan vergi alamamasının önüne geçilmiştir. Osmanlı'da vergi sistemi de şahısların üretim kapasitesine dayandırılmıştır. Çift-hane sisteminde alınan vergiler tam, yarım, yoksul ve bekar şeklinde resmi olarak ayrılmıştır. Tam bu noktada İncalcık, feodal sistemle bir karşılaştırma daha yapmış ve angarya ile askerlerin suistimalinin Osmanlı'daki sistemde yer olmadığını ifade etmiştir (Bulut, 2016: 57-61).

Bulut, İncalcık'ın ahilik teşkilatı hakkındaki çalışmalarına da değinmiştir. İncalcık'a göre ahiler, bekar hayatı yaşayanlar, evlenmemiş gençler ve kendi sanatında çalışanlara önderlik eden kişilerdir. Bu sistem sayesinde sosyal ahlak ve iş disiplini sağlanmıştır. Bu sistemin doğal sonucu olan yardımseverlik hala günümüzde köylerde görülebilmektedir. İncalcık'a göre devlet, ahilik sistemi sayesinde sinai üretimi talebe göre ayarlayabilmiş ve esnaflarla işbirliği de yapabilmiştir (Bulut, 2016: 63-65)

Bulut, İncalcık'ın Osmanlı iktisadi anlayışının Batı'daki sistematik teorilere göre değil geleneksel özelliklere göre yapılandırıldığını söylediğini aktarmaktadır. Ancak Osmanlılar da maden ihracını önlemeye çalışması gibi merkantilist Batılı uluslar gibi politikalar yapmışlardır. Bununla birlikte Osmanlı'da tahıl, pamuk, deri gibi hammaddelerin ihracının yasaklanması da merkantilist politikalarla örtüşmektedir. Ancak Osmanlı ve Batılı uluslar arasındaki temel fark Osmanlı'da toplum refahı amaç iken Batı'da temel amaç gelirin artırılmasıdır. İncalcık, modern dönemde Batılı ulusların birer anonim şirket gibi davrandığını savunmaktadır. Bu iki toplum arasındaki temel farklardan biri de kapitülasyonlardır. İncalcık, bu ayrıcalıkların Osmanlı tarafınca gönüllü verildiğine işaret etmekle beraber bundan yararlanan toplumların ekonomik gelişmesinde bu uygulamanın önemine işaret etmektedir. Erken modern dönemde gelişen kapitalizm, özellikle 17. yüzyıldan itibaren İngiltere, 19. yüzyıldan itibaren de Hindistan'dan ithal edilen pamuklu ürünler yüzünden İncalcık'a göre Osmanlı'nın ekonomisinin gerilemesinin en önemli

nedenlerinden biri olmuştur. Bulut, İnalçık'ın bu tespitlerinin kendisinden sonra yapılan tüm çalışmalarda temel referans kaynağı olduğunu önemle dile getirmektedir (Bulut, 2016: 63-71).

Sonuç olarak, California, Cambridge, Annales ve Frankfurt ekolleri, dünya bilim çevrelerince kabul edilse de Türkiye'de Batılı ekollerin izinden giden bilim insanları olmakla birlikte Türkiye'de kendine özgü bir sosyal bilim geleneği bulunmamaktadır. Ancak, Bulut'a göre Türk iktisat tarihine sanayi, ticaret, tarım, finans, sermaye birikimi, ekonomi politik ve ekonomik zihniyet gibi alanlarda katkılarda bulunan İnalçık sayesinde gelecekte bir gün onun metodolojisinden yola çıkarak yetiştirdiği öğrenciler ve kurduğu kurumların katkısıyla bir İstanbul ya da bir Ankara ekolünden de bahsedilebilecektir (Bulut, 2016: 71).

Prof. Dr. Bülent Arı: İnalçık'ın danışmanlığında yüksek lisansında Hollandalı tüccarlara verilen kapitülasyonları, doktorasında da Hollanda'ya verilen kapitülasyonlarla Osmanlı - Hollanda arası diplomatik ilişkileri inceleyen Arı, Hollanda-Leiden, Bilkent, ODTÜ ve TOBB Üniversiteleri'nde çalışmalarda bulunmuştur (Bülent Arı, agis, 2017).

Arı, İnalçık'ın diğer tarihçilerden farkını, İnalçık'ın tarih disiplininde araştırma yaparken hukuk, edebiyat, sosyoloji, sosyal antropoloji, siyaset, iktisat ve İslamiyet gibi disiplinlerden faydalanması olarak görmektedir. Arı, İnalçık'ın akademik hayatında etkilendiği en önemli çalışmalardan da biri olarak Ömer Lütfi Barkan'ın Osmanlı hukuku ve toprak meseleleri üzerine yaptığı çalışmalarla tahrir defterlerini incelemesi olarak ifade etmektedir (Arı, 2016: 11-13).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan toplumsal değişim sonucunda devletlerin tarihi yerine toplumların tarihini incelenmeye başlanmıştır. Osmanlı tarihi hakkında yapılan çalışmalarda da savaşlar, fetihler ve saltanat yerine halkın tarihi ağır basmıştır. 1940'lardaki bu ortamda İnalçık da sosyoloji ile ilgilenmiş ve Max Weber'le Levi Strauss'u takip etmiştir. Strauss, kimlik sorununu yüzyılın hastalığı olarak ele almış, insanın "ben ve öteki" düşüncesini açıklamaya çalışmış ve insanı kültür yapma özelliğiyle hayvandan ayırmıştır (İnalçık, 2005: 231).

Arı'ya göre 1950'lerde Paris'teki Uluslararası Tarihi Bilimler Kongresi'nde tanıştığı Fernand Braudel'in Akdeniz kitabını "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle" isimli makalesinde kullanmasından sonra İncalcık'ın sosyal tarih çalışmaları yoğunlaşmıştır. Bu makaleyle Osmanlı'nın iktisadi ve sosyal tarihine yönelik bir analiz yapan İncalcık'la birlikte Mustafa Akdağ ve Ömer Lütfi Barkan'ın da Annales ekolünü sahiplenmesiyle bu ekol Türkiye'de sosyal tarihin yaygınlaşmasının bir başlangıcı olmuştur. Bu dönemden itibaren İncalcık, Osmanlı tarih araştırmalarında Barkan'ın izinden giderek arşiv belgelerini kullanmayı ve bunlardan yola çıkarak objektif sonuçlara varmayı prensip haline getirmiştir. Bursa'da kadı sicilleri üzerinde çalışmaya başlayan İncalcık, sosyal sınıflar üzerindeki düşünceleri sayesinde "Tanzimat ve Bulgar Meselesi" isimli doktora tezinden sonra Arı'ya göre en önemli sosyal çalışmasını yapmıştır (Arı, 2016: 15-17).

Arı, İncalcık'ın Balkanlar üzerine 1432 tarihli Arvanid Defteri'ni yayınlamasını, bu konuda yeni bir çığır açtığı yönünde yorumlamıştır. Arı, bu çalışmayı Osmanlı'nın Balkanlar'da fetih ve yerleşmesinin en önemli belgesi olarak görmektedir. Bununla birlikte İncalcık "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na" isimli Osmanlı'nın Balkanlar'a yerleşmesinin sosyal ve hukuki sonuçlarına değindiği çalışmasıyla Balkan tarihçilerin dikkatini çekmiştir. Arı, İncalcık'ın bu sosyolojik eserleriyle dünya tarihini konu edindiği eserinde Braudel'i takip eden Sosyolog Immanuel Wallerstein tarafından Fernand Braudel Center için tertip edilen toplantıya davet edildiğinden de bahsetmektedir (Arı, 2016: 19).

Arı, İncalcık'ın Ziya Gökalp sosyolojisi üzerine araştırmalar yapmasından sonra Max Weber'e yöneldiğini ancak Weber'in bir sosyolog olarak bazı tarihi temelden yoksun görüşlerini eleştirdiğini dile getirmektedir. İncalcık, Weber'in Osmanlı'yı ordu gücüyle baskıcı ve despot devletler kategorisinde değerlendirmesini, Osmanlı'da sultanın da uymak zorunda olduğu kanunnameler ve İslami şartlarla çürütmüştür. Arı'ya göre Barkan ve İncalcık sayesinde, Balkanlar'da ve Arap coğrafyasında Osmanlı'nın fethettikleri bölgelerde silah zoruyla halkı esir etmesi yönündeki Marksist görüş tamamen bertaraf edilmiştir.

Arı, İncılık ekolünün Harvard, Chicago ve Bilkent Üniversitesi'nde yetişen öğrencileri tarafından devam ettirildiğini ifade etmektedir. Arı'ya göre 2004 yılında öğrencilerinin kurduğu kollokyum sayesinde İncılık ekolü tescillenmiştir.

Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu: 1970 yılında AÜDTCF Yeni Çağ Kürsüsü'nden mezun olduktan sonra Halil İncılık'ın tavsiyesiyle Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan şer'iyye sicilleri üzerinde çalışan Oğuzoğlu, 1994 yılından itibaren İncılık'la birlikte Bursa ve İznik yöresinde hocanın asistanı olarak Osmanlı kuruluş dönemi çalışmaları nedeniyle saha çalışmalarına katılmıştır. Bununla birlikte Oğuzoğlu halen, Halil İncılık Osmanlı Araştırmaları Merkezi yönetim kurulu üyesidir (Bir Büyük Türk, agis, 2017).

İncılık'ın Osmanlı kuruluş dönemi çalışmalarına yönelik değerlendirmelerde bulunan Oğuzoğlu, İncılık'ın 1947 yılında Bursa'da başladığı Bursa sicillerini neşrettiği çalışmasına sicillerin toplumsal tarih, idari düzen ve üretim - ticaret faaliyetlerini aydınlatması bakımından büyük önemle yaklaşmaktadır. Bunun yanında Oğuzoğlu'na göre Osmanlı tarih çalışmalarının nasıl bir zemine oturtulması gerektiği İncılık'ın Arvanid Tahrir Defteri'ni yayınlaması ve Osmanlı toprak düzenini çift-hane sistemi gibi bilimsel bir açıklamayla sunmasından sonra mümkün olabilmiştir. Oğuzoğlu, 1994 yılından sonra İncılık'ın Osman Gazi'nin izini sürdüğü Bursa yöresi çalışmalarında Bizans, Bulgar ve Sırp kroniklerini ile seyahatnameleri topografik çalışmaları esnasında sorgulayarak doğru bilgiye ulaşmaya çalışmasının altını çizmektedir. Buna ek olarak İncılık, Türk tarihinin dünyaca tanınması ve bilim çevrelerince öğretilmesi ile Bursa'nın kültürel kimliğinin ortaya çıkarılmasındaki çabaları nedeniyle Uludağ Üniversitesi tarafından fahri doktora ile ödüllendirilmiştir. Oğuzoğlu, İncılık'ın çalışmalarını kurumsallaştırması yönünden de eşsiz olduğunu 18-21 Haziran 1998'de düzenlenen Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Kongresi'nin sekizinci toplantısını Bursa'da gerçekleştirmesiyle açıklamaktadır. İncılık, bu toplantıya Rhoads Murphey ve Jean-Louis Bacqué-Grammont başta olmak üzere birçok yabancı meslektaşını da davet etmiştir. Bununla birlikte Oğuzoğlu, İncılık'ın arkeolojik çalışmalara da önyak olduğunu belirterek Haziran-Eylül 2000'de Bursa'da İsa Bey Cami'sinin çevresinde yapılan kazılarda çoğu Bizans

dönemine ait kalıntıların bulunmasını sağladığını da ifade etmektedir (Oğuzoğlu, 2015: 50-53).

Sonuçta İnalçık, Osman Gazi'yi anma ve Bursa'nın fethi konusunu her yıl bilimsel faaliyetlerle destekleyerek ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla payitaht Bursa hakkında yazdığı makalelerini bilim dünyasına sunarak Osmanlı şehri olarak bilinen Bursa'nın tanıtılmasında büyük önem arz etmiştir. Bu çabalarına ödül olarak da 2009 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından kendisine fahri hemşehrilik ünvanı verilmiştir (Oğuzoğlu, 2015: 55).

Prof. Dr. Mehmet İpşirli: 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra 1971 ve 1976 yılları arasında Edinburgh Üniversitesi'nde Osmanlı tarih yazıcılığı üzerine yüksek lisans ve doktorasını tamamlayan İpşirli, 1982'de doçentliğe "Osmanlı'da Kadıaskerlik Müessesesi", profesörlüğe de "Diplomatik Açından Mazhar" isimli tezleriyle yükselmiştir. 1990 ve 1991 yıllarında ABD ve Londra'da arşiv ve kütüphanelerde çalışmalarda bulunan İpşirli, 1994 ve 1995 yıllarında Kuala Lumpur'da İslami Düşünce ve Medeniyeti Enstitüsü'nde araştırmalarda bulunmuştur (Biyografi, agis, 2017).

İpşirli, bir büyüğünün "İnsan geçtiği yerlerde bazı izler bulmalı, kendisi de geçtiği yerlerde izler bırakmalı" sözlerinden ilham alarak İnalçık'ın Osmanlı ve Dünya tarih çalışmalarındaki etkisinden bahsetmektedir. İnalçık'ın AÜDTCF, Chicago ve Bilkent'te doğrudan öğrencilerine hitap ettiği, dolaylı olarak da sayısız insana rehberlik ettiğini ifade etmektedir. İpşirli'ye göre dünya tarihini bir bütün olarak ele alarak Osmanlı tarihi çalışmalarında iz bırakan iki tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Halil İnalçık'tır (İpşirli, 2015: 82). İnalçık, Uzunçarşılı için "benim yazı hayatım 1943'te Uzunçarşılı'nın en faal yıllarına rastlar. Yazılarından çok yararlandım. Arşiv belgeleri ve ana kaynaklar dışında kitaplara önem vermez, kullanmazdı. ... Ahmet Refik'ten sonra Osmanlı arşiv kaynaklarında etraflı araştırma yapıp seçme belgeler yayınlayan araştırmacı Uzunçarşılı'dır" demiştir (İnalçık, 1999: 134).

İpşirli'ye göre Osmanlı hukuku konusunda ilk gerçek ve objektif çalışmalar İncalcık tarafından yapılmıştır. Osmanlı hukukundaki şerilik ve örfilik meselesi Köprülü'den beri ideoloji tartışmalarının konusu olmuş ve Barkan da bu konuya katkı yapmakla birlikte Köprülü'nün düşüncelerini takip etmiştir. İncalcık ise bu konuda ciddi çalışmalar yaparak objektif kriterlerle konuyu açıklığa kavuşturmuştur. Bu başarısına ek olarak Diyanet İslam Ansiklopedisi içinde Osman Gazi'den Fatih Sultan Mehmed'e kadar olan dönem için yaptığı çalışmayla ansiklopediye çok önemli bir katkıda bulunmuş ve bu çalışması kısaltma yapılmadan İSAM yayınlarıyla kitaplaştırılmıştır. İpşirli, İncalcık'ın akademik çalışmalarındaki en önemli özelliklerden birisi olarak sorgulamadan hiçbir kaynağı kabul etmemesi olarak görmektedir. İpşirli kendisi için kaynak sorgulamasında örnek teşkil ettiğini söylediği Aşıkpaşazade Tarihi'ni İncalcık'ın sorgulayarak bu dönemin nasıl okunması gerektiğine ilişkin rehber bir çalışma yapmasının buna örnek teşkil ettiğini ifade etmektedir (İpşirli, 2015: 83-84).

İpşirli, İncalcık'ın Osmanlı teşkilat tarihinde kurumları nasıl ele aldığını açıklarken Hoca'nın iki çalışmasına özellikle dikkat çekmektedir: "Reisülküttab ve İmtiyaza"t. İncalcık, ilk olarak "Reisülküttab" isimli makalesinde bir yöntem olarak konu ettiği kurumların Osmanlı öncesindeki isimlerini ve tarihi seyrini mutlaka anlatmaktadır. Bununla birlikte makalede İncalcık, çoğu akademisyenin ilk defa kendisiyle birlikte duyduğu birçok terasül kitabına atıfta bulunarak çalışmanın derinliğini göstermektedir. Bunun yanında İncalcık, makalede Osmanlı'daki divan dilinin oluşması üzerinde durmakla birlikte katiplik mesleğinin tarihi seyrini de anlatmaktadır. İkincisi İncalcık, "İmtiyazat" isimli çalışmasında da daha önce madde olarak İslam Ansiklopedisi ve Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde yazdığı Osmanlı iktisadi yaşamı ve diplomatik ilişkileri açısından hayati önem taşıyan bu kurumu kanun ve şeriat hükümlerine bağlı kalarak Osmanlı'nın menfaatleri temelinde yabancı devletlere nasıl bahşedildiğini tüm prensipleriyle değerlendirmiştir (İpşirli, 2015: 85-87).

Sonuç olarak İpşirli'ye göre İncalcık, Batı'daki tarihi ekolleri ve düşünceleri çok erken tanımış olmasının getirdiği avantajla bunları çalışmalarında sistemli olarak kullanmıştır. Buna ek olarak İncalcık, kurumların Osmanlı öncesindeki tarihi seyrini

anlatması ve bunların hukuki ve iktisadi temelleri üzerinde özellikle durması bakımından çalışmalarına kalıcı bir nitelik kazandırabilmiştir (İpşirli, 2015: 87).

Prof. Dr. Feridun M. Emecen: 1995 yılında profesör olduktan sonra İstanbul Üniversitesi'nde idari görevlerde bulunan Emecen, Osmanlı klasik dönemi ve öncesi için sayılı uzmanlardan biri olarak kabul edilmektedir. Emecen'in Türk Tarih Kurumu şeref üyeliği ve Türkiye Bilimler Akademisi üyeliği bulunmaktadır. 2014 yılında Elginkan Vakfı, kendisini Türk Kültürü Araştırma Ödülü'ne layık görmüştür (29 Mayıs Üniversitesi, agis, 2017).

İnalcık'ın çalışmalarını Osmanlı siyasi tarihi temelinde değerlendiren Emecen, ilk olarak İnalcık'ın doktora tezinin, kendisinin Köprülü'den esinlenmesi nedeniyle olay anlatımından uzak olduğunu ifade etmektedir. İkinci olarak, Hoca'nın doçentlik tezinde Kırım Hanlığı'nın 1683'ten sonraki durumunu incelemeye yönelik çalışmasıyla birlikte siyasi tarih alanında kaynakların iyi tahlili ve spesifik monografileriyle çalışmaları seçkinleşmiştir. Son olarak, Wittek'in Osmanlı tarihini Ankara Savaşı'ndan İstanbul'un fethine kadar ele alan çalışmasıyla birlikte de İnalcık'ın makaledeki çözümlenmeler ve bakış açısından bir hayli etkilendiği ve siyasi tarih yaklaşımını değiştirdiği gözlemlenmektedir (Emecen, 2015: 90).

Emecen'e göre İnalcık'ın seçtiği konular siyasi tarihin az bilinen veya aydınlatılmayan olaylarına odaklanmaktadır. Emecen, bu nedenle İnalcık'ın Fatih devrine yönelik çalışmalarının önemine işaret etmektedir. Çünkü, Wittek'in Fatih devrine yönelik, konunun derinine inmeden yaptığı değerlendirmelere karşın İnalcık İstanbul'un fethinin 500. yılı münasebetiyle hızlanan akademik çalışmaların olduğu bir dönemde 1947 yılında "Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar" adlı kitabıyla Fatih'in bürokratik mücadelesini konu edinerek kendi tarihçiliğinde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. İnalcık, aynı dönemde Fr. Babinger'in Fatih dönemini konu edindiği eserini, bilgileri sorgulamadan kabul eden ve eleştirel bir analiz ile tarihi gelişmeler arasındaki bağlantı olmaksızın basit bir kronolojik sırayla yazılmış bir eser olarak tanımlayarak aslında kendisinin ne yönde çaba sarf ettiğini açıklamaktadır. Bununla birlikte Emecen, İnalcık'ın kendi metodolojisini ne şekilde açıkladığına da değinmektedir. İnalcık, olayların belirli bir sırayla anlatımının

arkasında hermenötik incelemeler, teorik arka plan ve modern sosyolojik fikirlerin yatmasının gerekliliğine inanmıştır. Bununla birlikte İncılık, arşiv ve belgelerin her şeyi söylemediğini olayların arasındaki bağı tarihinin edebi bir ispatla da sunması gerektiğini ifade etmiştir (Emecen, 2015: 91-92).

Emecen, Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan İslam Ansiklopedisi'nde İncılık'ın II. Mehmed ve II. Murad maddelerinin dönemin siyasi tarihinin anlaşılması bakımından vazgeçilmez kaynaklar olmasının yanında İncılık'ın bu maddeleri hazırlarken padişah odaklı bir anlatım sunmadığı ve toplumsal sorunlarla, ekonomik durum tespitlerine de yer verdiğini ifade etmektedir (Emecen, 2015: 93).

Emecen, İncılık'ın kendi tarihçiliğini açıklarken değindiği birkaç noktaya önemle yaklaşmaktadır. Bunlardan ilki İncılık'ın kendi tarihçiliğini doktriner görmemesidir. Bundan ziyade çalışmalarını belgelere dayalı objektif değerlendirmelerle tarihi gerçeğe ulaşma şeklinde tanımlamaktadır. İkincisi, Annales ekolünü benimsediğini, sosyal çatışmayı ve sosyal grupları anlamının önemine de değinmektedir. Son olarak total tarih kavramına dikkat çekerek yalnızca siyasi tarih değil diğer disiplinlerin de anlaşılması gerektiğine inanarak "Classical Age" kitabına atıf yapmaktadır. İncılık'a göre bu çalışmanın bu denli ilgi görmesi, kitabın basit diline ve olaylar yerine devletin yapısını ele almasıyla ilgilidir. İncılık, bu kitabın akademik bir kaynak olarak değil, bir ders kitabı olarak görülmesi gerektiğini düşünmüş olsa da Emecen, bu kitabı bir kilit taşı olarak görmektedir. Bunun sebebini Emecen, kitaptaki şu ifadeyle açıklamaktadır: "1596'ya kadar dünyada Osmanlıları bir biçimde ilgilendirmeyen milletlerarası tek bir politik mesele olmamıştır" (İncılık, 2003: 40).

Özetle, İncılık'ın genellikle Osmanlı'nın klasik dönemini konu edindiği siyasi tarih çalışmaları, Emecen'e göre İncılık'la birlikte yalnızca akademik çalışmalara kaynak olmaktan çıkıp edebi bir dile kavuşmuştur. Bu nedenle İncılık'ın çalışmaları geniş kitlelere ulaşabilmiştir. Bu sebeple Emecen, İncılık'ın "tarihin akademik düzeyde de anlaşılır ve okunur kılınması" misyonunun gerçekleştiğine inanmaktadır (Emecen, 2015: 97-98).

Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay: S.N. Eisenstadt ve Johann Arnason gibi sosyologların yaklaşımlarından faydalanarak çalışmalar yapan Sarıbay, 1990 yılında profesör olmuştur. Iowa Üniversitesi'nde 1980-1981 ve Ohio State Üniversitesi'nde de 1988-1989 yıllarında siyasal sosyoloji ve siyasal psikoloji alanlarında araştırmalar yapmıştır (Yeni Akit, agis, 2017).

Tarihsel sosyoloji alanında İnalçık'ın çalışmalarını değerlendiren Sarıbay, toplumsal bütünlüğün sanayileşmeyle birlikte parçalanması ile oluştuğunu ifade ettiği disiplinlerden özellikle tarih ve sosyoloji arasındaki ayrışmanın yapay olduğunu söylemektedir. Sarıbay, tarihsel sosyoloji çalışmalarını önemseyerek bunun sosyolojiyi tarihselleştirdiğini ve sosyolojinin ancak tarih içinde anlam kazandığını dile getirmektedir (Sarıbay, 2015: 153-154).

Sarıbay, İnalçık ile ilgili değerlendirmelerine Hoca'nın şu sözüyle başlamaktadır: “Ben 75 yaşımdan sonra oturdum ve yoğun bir şekilde Weber sosyolojisi çalıştım” (Hürriyet / Kelebek, 14 Eylül, 2015). Sarıbay, İnalçık'ın ilk olarak cumhuriyeti anlamak adına Osmanlı araştırmalarının önemini, sonrasında da tarihi yalnızca dönemlere ayırmakla sosyolojinin anlamsızlaştırılması ile birbirini etkileyen olayların birbirinden ayrılmasıyla tarihsel bütünlüğün bozulması yönündeki endişelerini dile getirmektedir. Sarıbay'a göre İnalçık bunu aşmanın yolunu sosyolojik perspektif içinde tarihi olayları yerleştirmek olarak görmektedir (Sarıbay, 2015: 156-157).

Prof. Dr. Yücel Özkaya: 1961 yılında AÜDTCF Tarih Bölümü Yakın Çağ Kürsüsü'nden mezun olduktan sonra Özkaya, 1968 yılında “Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlığın Kuruluşu” teziyle doktor olmuş, 1976'da “Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık” teziyle doçentliğe ve 1984'te de “Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyanları” teziyle de profesörlüğe yükselmiştir. 1976 ve 1998 yılları arasında yakın çağ tarihi ve Türkiye inkılap tarihi alanlarında Selçuk, Gazi, Bilkent, Dokuz Eylül ve Atatürk Üniversiteleri'nde çalışmalar yapan Özkaya Atatürk Araştırma Merkezi Bilim ve Yönetim Kurulu, İzzet Baysal Vakfı Genel Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih Genel Kurul üyesidir (Kılıç, 2005: 1).

İnalcık'ın 1951 yılında Belleten Dergisi'nin 60. sayısında yayımlanan "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle" isimli çalışmasından bahseden Özkaya, İnalcık'ın çoğunluğu Prof. Dr. Mustafa Akdağ'a ithafen ilk olarak Osmanlı'nın kuruluşu esnasında Bizans'ın içine düştüğü iktisadi darlık konusundaki görüşlerine yer vermektedir. İkincisi, İnalcık çalışmasında Selçuklu döneminin iktisadi ve siyasi özelliklerinin değiştiğini, bu nedenle yeni kurulacak devletlerin de değişmesi gerektiği yönünde bir tespitte bulunmuştur. Üçüncüsü, Anadolu'nun iktisadi bir kriz devrine girdiği ve dirhemin %37'sine kadar düştüğü bu dönemde fethedilen bölgelere yerleşen Türkler'in, üreten Rumlar'ın tüketiciliğini yapmaya başladığını ifade etmiştir. Son olarak çalışmada Selçuklu döneminin "iktisadi-içtimai" kadrosunun yerini Osmanlı'nın "iktisadi-siyasi" kadrolarının aldığı tespitinde bulunmaktadır (Özkaya, 2015: 254-255).

İnalcık'ın yalnız iktisadi değil sosyal tarih çalışmalarına da değinen Özkaya, Osmanlı'da devlet, adalet, hukuk, tanzimat, Sened-i İttifak ve Gühane Hatt-ı Hümayunu konularında da İnalcık'ın "Tanzimat ve Bulgar Meselesi" isimli doktora çalışmasına ve "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomik ve Sosyal Tarih" isimli eserlerine değinmektedir. Ehl-i Şer'e, Ehl-i Örf'e, kethüdayerlerine, yeniçerilere, alaybeylerine ve iş erlerine yönelik çıkarılan adaletnamelerin İnalcık sayesinde Belleten dergisinde yayımlandığını ifade eden Özkaya, kendisinin de 18. yüzyıl adaletnamelerini yayınlarken bunlardan fazlasıyla yararlandığını söylemektedir. İnalcık'la birlikte Sened-i İttifak'ın devlet ile ayanlar arasında yapılan bir anlaşma yerine Caparzade Süleyman, Karaosmanoğulları ve Alemdar Mustafa gibi hanedan sahipleriyle devlet arasında yapılan bir sözleşme olduğu gerçeğinin ortaya çıkarıldığını dile getiren Özkaya, İnalcık'ın Tanzimat hakkında da "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler" isimli çalışmasını Belleten'de yayınladığı bilgisini vermektedir (Özkaya, 2015: 256-257).

Sonuç olarak Özkaya, İnalcık'ı tüm değerlendirdiği bu çalışmalar ışığında yurtdışında Türkiye'yi temsil eden, ülkenin yetiştirdiği en önemli bilim insanlarından biri olarak tanımlamaktadır (Özkaya, 2015: 257).

2.2.2. Dünyada

Jean-Louis Bacqué-Grammont: Modern doğu dillerinin yanında Türkçe, Arapça ve Farsça dilleri üzerinde çalışan Bacqué-Grammont, 16. yüzyıl Osmanlı'sı üzerine yazılmış birçok kaynak üzerinde çevirmenlik görevi üstlenmiştir. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dili Derneği üyesi de olan Bacqué-Grammont, 1984 ve 1991 yılları arasında İstanbul'da Anadolu Araştırmaları Fransız Enstitüsü'nün yöneticiliğini yapmıştır. Uluslararası Osmanlı Çalışmaları Araştırma Direktörü ve Başkanı'dır (Wikipedia, agis, 2017).

İnalcık'ın Don-Volga kanalının kazılması tarihi üzerine yaptığı çalışmaya bazı eklemelerde bulunmak istese de İnalcık'ın çalışmasında bir eksik bulamadığını dile getiren Bacqué-Grammont, İnalcık sayesinde Osmanlı'nın kuzey sınırları hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmektedir. 16. yüzyıl Osmanlı ve Kırım tarihi konusunda araştırmalar yapan Bacqué-Grammont, İnalcık'ın 1979 yılında İngilizce yayınlanan "The Question of the Closing of the Black Sea under the Ottomans" isimli makalesinden çokça yararlanmışır. Rusya'daki siyasi karışıklık, seyyahların geçişine Osmanlılar'ın izin vermemesi ve Karadeniz'deki Osmanlı kontrolünden dolayı bölgeye yönelik ilgisi artan Bacqué-Grammont, bu merakını İnalcık sayesinde gidermektedir. 1605-1610 yılları arasında Fransa Kralı IV. Henri'nin Osmanlı Büyükelçisi olan Jean de Gontaut Biron'un "av görevlisi" olarak tanıtılan Julien Bordier hakkında en sağlıklı bilgiyi İnalcık'ın çalışmasından edinebilen Bacqué-Grammont, dönemin Osmanlı kültürü, tarımı, sosyal hayatı ve bürokrasisi ile ilgili en değerli kaynaklar olarak Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi ve İnalcık'ın eserini görmektedir (Bacqué-Grammont, 2015: 78-79).

Amy Singer: Princeton Üniversitesi Yakın Doğu Çalışmaları Bölümü'nden 1985'te lisans ve 1989'da yüksek lisans mezunu olan Singer, 1989 yılından bu yana çalıştığı Tel Aviv Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Tarihi Enstitüsü'nde 2007 yılında profesör olmuştur. Osmanlı tarihi, İslam toplumu, 20. yüzyılda Türkiye, Ortadoğu tarihi ve Osmanlı döneminde Filistin konularında halen dersler vermektedir (Tel Aviv University, agis, 2017).

1984 yılında Princeton Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisiyken İncalcık'la tanıştıktan sonra O'nun çalışmalarından ve metodundan etkilenecek şekilde arşiv çalışmaları yapmak için İstanbul'a gelmiştir. İncalcık'ın Osmanlı arşiv belgelerini düz bir metin gibi okumasından esinlenen Singer, belgelerin araştırmaya değer değerli kaynaklar olduğu konusunda ikna olmuştur. Singer, 1980'lerde altın çağını yaşadığını söylediği Osmanlı tarihi üzerine en büyük katkıyı İncalcık'ın yaptığını dile getirmektedir. Singer, İncalcık'la tanışmadan önce "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)" başta olmak üzere birçok eserini okuduğunu ifade etmektedir. Singer, İncalcık'ın yalnızca Osmanlı'nın sosyal ve ekonomik tarihini bile tek başına yayınlamasının çok büyük bir katkı olduğunu düşünürken bu çalışmalarının yanında doktora tezinden başlayarak vergilendirme, arazi, çiftçilik, köy hayatı, üretim ve ticaret alanlarındaki yazılarını da takip etmiştir. Singer'a göre İncalcık'ın eserlerinin önemini, İncalcık'ın eserlerini yayınlama, düzenleme ve açıklama yönteminin yanında hem araştırma hem de bağımsız çalışmalar için kolay ulaşılabilir hale getirmesi olarak açıklamaktadır. Bu eserlerine örnek olarak da 1455 Osmanlı İstanbul Tahriri ve 1455 Paşa Livası İcmal Defteri'ni örnek göstermektedir (Singer, 2015: 110-112).

Singer, İncalcık'ın Bursa kadı sicillerini açıklayarak toplum, ekonomi ve günlük yaşam konularında Osmanlı tarihindeki boş sayfaları doldurduğunu, bu çalışmasının da birçok bilim adamının Osmanlı'nın görüldüğünden güçlü gösterildiği iddiasını çürüttüğünü dile getirmektedir. Bununla birlikte Singer, İncalcık'ın "Osmanlılar'da Raiyyet Rüşumu" ve "Adaletnameler" eserleriyle Osmanlı hukuku başlığı altındaki birçok konuya açıklık getirdiğini söylemektedir. Bunun yanında Bursa ve İstanbul'daki defterler hakkındaki çalışmalarıyla İncalcık'ın kentsel tarih, endüstri, toplumsal yaşam ve ticaret başlıklarının altını doldurmuş ve "İslam Kenti" kavramını literatüre kazandırarak 1970'li yılların sonlarına doğru oryantalizm tartışmalarını beslediğini ifade etmektedir. Çünkü İncalcık, Osmanlı'da davalar, şehir yapılanması, loncalar konularında verdiği bilgilerle Batı'da yoğun olarak İslam kenti karmaşasına dikkat çekilmesi çabalarını boşa çıkarmıştır. Buna ek olarak İncalcık İstanbul: Bir İslam Şehri çalışmasıyla tamamen farklı bir İslam şehrini konu almış ve şehrin gayrimüslimlerle birlikte şekillendirilmesiyle doğacak eleştirilerin de önüne geçmiştir (Singer, 2015: 112-113).

İnalcık'ın eserleri dışındaki akademik hayatına da değinen Singer, Hoca'nın Ankara Üniversitesi'nden 30 yıldan sonra emekli olmasından itibaren Chicago ve diğer üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak görev alıp (1972-1986) Osmanlı tarihini çoğu Kuzey Amerikalı hocalar ve öğrencilere daha görünür ve samimi kıldığını söylemektedir. Bununla birlikte İnalcık'ın Osmanlı tarih çalışmalarını desteklemek amacıyla kurduğu 1977 Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Türkiye Tarihi Birliği ve sonrasında Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Osmanlı Tarihi Birliği ile 1969'dan itibaren çıkardığı Osmanlı Arşivi Dergisi ve Suraia Faroqhi ile birlikte yayınladığı Osmanlı İmparatorluğu ve Mirası kitap serisini de önemsemektedir. Son olarak Bilkent Üniversitesi'nde kurduğu Halil İnalcık Osmanlı Araştırma Merkezi'nin de bu çalışmalar için tam bir laboratuvar işlevi gördüğünü dile getirmektedir (Singer 2015: 114).

Sonuç olarak Singer, İnalcık akademisyen olan olmayan herkes için Osmanlı tarihi ve Osmanlı'nın dünya tarihindeki yerini keşfetmek ve açıklamak için ilham vermiştir. Singer, İnalcık'ın mirası olarak yalnızca çalışmaları, ortaya çıkardığı arşivler, kurduğu kurumlar ya da yaptığı projeler değil Hoca'nın öğrencileri ve öğrencilerinin öğrencileri olarak ifade etmektedir (Singer, 2015: 114-115).

Rhoads Murphey: Murphey, Türk ve Osmanlı çalışmalarını üç büyük tarihinin yol göstericiliğinde tamamlamıştır. Londra'da Victor Menage, New York'ta Tibor Halasi-Kun ve 1973-1979 yılları arasında da Chicago'da Halil İnalcık'la birlikte çalışan Murphey, 1982-1991 yılları arasında New York'taki Columbia Üniversitesi'nde dil bilimcisi ve tarihçi olarak çalıştıktan sonra 1992 yılında yeni bir kariyere başlayarak Bizans, Osmanlı ve modern Yunan çalışmaları gerçekleştirmiştir. Murphey, Osmanlı üzerine yapılar, arşivler, ordu ve donanma, askeri teknoloji, Batı dünyasıyla ilişkiler ile Türk dili ve edebiyatı üzerine araştırmalar yapmıştır (University of Birmingham, agis, 2017).

Murphey, İnalcık'ın bilgisinin kapsamı ile araştırma ve çalışmalarının çeşitliliğini, O'nun tarihsel dökümanlarla öyküsel tarihi kaynakları keşfedip kullanmasına dayandırmaktadır. Murphey, İnalcık'ın tarihi kaynakları eleştirel bir bakış açısıyla okunmasına dayanan Osmanlı tarih anlayışının 1962'de P. M. Holt ve

B. Lewis editörlüğünde hazırlanan “Osmanlı Tarihçiliğinin Yükselişi” makalesinde açıkça ortaya çıktığını ifade etmektedir. Murphey’e göre İncalcık’ın Osmanlı kaynaklarının hem geleneksel hem de yenilikçi bakışla daha iyi yorumlanabilmesine yönelik emeklerinin yanı sıra, Bursa sicilleri gibi erken imparatorluk dönemini açığa çıkaran devlet ve toplumu anlamaya yönelik çalışmaları da bir hayli önemlidir. Murphey, İncalcık’ın temel belgelerle, kanıta dayanan çalışmalarının O’nu 1970 yılında M. Cook editörlüğünde yayınlanan “Osmanlı Ekonomik Zihniyeti” isimli makalesi gibi yorumlama, özet ve sentez çalışmaları yapabilecek konuma getirmiştir. Bununla birlikte İncalcık sayesinde bazı anonim yazarların eserleri de gün yüzüne çıkarılabilmektedir. Buna örnek olarak Fatih Sultan Mehmed dönemini anlatan “Gazavat-ı Sultan Murad” eserinin sahibi Tursun Bey gösterilebilmektedir (Murphey, 2015: 195-196).

Murphey’ye göre, İncalcık’ın Osmanlı’nın politik varlığı ile imparatorluk kültürünün analitik olarak incelenebilmesi için belgeler ve dökümanlardaki bilgilerin temelinde yorumlanması çabası kariyerinin ilk dönemlerinde dahi ortaya çıkmaktadır. Bu çabasını “Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler” isimli çalışmasıyla kanıtlayan İncalcık, bu çalışmasını tamamlayıcı nitelikteki, Osmanlı yönetimi altındaki Arnavutluk’u anlattığı çalışmasında Osmanlı’nın fetihten sonra bölge üzerinde baskı, atama ve ikna yöntemlerinin dengesinin nasıl kurulduğundan bahsetmektedir. Benzer nitelikte ve tamamen belgelere dayanan çalışmalarına 2004 tarihli “Kefe’nin Örf ve Adet Kayıtları” ile 2012 yılındaki “15. Yüzyıl Ortalarında İstanbul’un Nüfus ve Emlak Araştırması” da gösterilebilmektedir. Bunun yanında Murphey, İncalcık’ın Osmanlı’nın ekonomik istatistiğinin, sosyal toplum yapısının ve devletin mali durumuyla birlikte politik teorilerini, devletin yönetim felsefesi ve Osmanlı bürokratlarının edebi kayıtlarını da gözler önüne sererek Osmanlı’nın özgün idareciliğinin altında yatan felsefi temelin de anlaşılmasını sağladığını aktarmaktadır. Murphey, Hoca’nın bu çalışmalarına örnek olarak II. Mehmed ve oğlu II. Bayezid dönemiyle 17. yüzyılın başlarında I. Ahmed’in dünya görüşünü açığa vuran ferman ve yasalarıyla “Adalet Fermanı” ile ilgili çalışmalarını göstermektedir (Murphey: 2015: 196-197).

İncalcık’ın 1960 ve 2005 yılları arasında 20 cilt şeklinde hazırlanan İslam Ansiklopedisi’nde yayınlanmak üzere Osmanlı’daki kurum ve kuruluşlar ile

Osmanlı'nın kilit öneme sahip figürlerine yönelik kısa başlıklar altındaki madde çalışmaları da Murphey'e göre Osmanlı tarihinin anlaşılmasına yönelik İncalcık'ın tarihi bilgi ve birikimini ortaya koyan hayati çalışmalar olarak görülmektedir. Bu maddeler Osmanlı'daki idari gelenekleri ve politik gerçekleri ortaya koyarak Osmanlı ve Türk temelli kaynaklardan yoksun uluslararası dinleyiciyi en çok etkileyen kaynaklar olmuştur. Murphey, dünyadaki okurlara İncalcık'ın en büyük nüfuzu bu yolla sağladığını düşünmektedir (Murphey, 2015: 197-200).

Son olarak, İncalcık'ın UNESCO tarafından hazırlanan "İnsanlık Tarihi" eserinde Peter Burke ile birlikte yaptığı çalışmaya değinen Murphey, 1999 yılında çıkan çalışmanın 5. cildinin Burke ile editörlüğünü paylaştığını ve 4. ciltte de Orta Çağ'a ayrılan bölümün alt başlığı olarak "Batı Anadolu'daki Türkmenler ve Beylikleri" isimli bir alt başlık sunan İncalcık'ın bu tür katkılarıyla "uluslararası kişilikli lider Türk tarihçisi" konumuna geldiğini ifade etmektedir (Murphey, 2015: 200).

SONUÇ

Halil İnalçık, iktisat tarihiyle birlikte Osmanlı tarihinin bütün alanlarında eserler vermiştir. Türk iktisat tarihi alanında verdiği eserlerle bu çalışmaların tüm dünyada tanınmasında büyük rol oynamıştır. Bu alanda Barkan'dan sonra en çok çalışma yapan kişi olmuştur. Bunun yanında İnalçık, başta AÜDTCF olmak üzere üniversitelerde iktisat tarihi alanında çalışmaların başlamasını teşvik etmiştir. Şer'iyye sicillerini tarih çalışmalarına ilk açan isim olmamakla birlikte İnalçık, sicillerin tarih yazıcılığında kullanılmasının en iyi örneklerini vermiş ve tarihin sosyal ve ekonomik yönü açısından verdiği birçok eserde devlet arşivleriyle birlikte sicilleri de kullanmıştır (Çakır, 2003: 39-51).

“Türk İktisat Tarihinde Halil İnalçık'ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” isimli bu yüksek lisans tez çalışmasının konusu ve çalışmada ulaşılmaya çalışılan sonuç açısından Halil İnalçık'ın akademik yaşamının seyri düşünüldüğünde bir tarihçi olarak Köprülü ve Barkan'ın izinden giderek başladığı ve Annales ekolüyle tanışmasıyla birlikte tüm yazıları ve diğer çalışmalarında kullandığı disiplinlerarası tarih metodolojisinin önemini vurgulayabilmek adına ABD'li Sosyolog Immanuel Wallerstein'ın İnalçık hakkındaki görüşlerinin bilinmesinde fayda vardır. İnalçık'ın dar anlamda bir tarihçi olarak düşünülmemeyeceğini dile getiren Wallerstein, O'nun tarih disiplinine şekil verdiğini ve kendi metodolojisini bu mesleğe kazandırdığını ifade etmektedir. Bunun yanında İnalçık'ın kendi ekolünü geliştirdiğini söyleyen Wallerstein, bu ekole sahip yüzlerce öğrencinin belge ve arşivleri inceleme ve birincil kaynakları kullanmasına ek olarak tarih disiplinine sosyo-ekonomik ve kültürel cepheden de bakabilme yeteneğini İnalçık'tan öğrendiğini düşünmektedir. Balkanlar, Akdeniz ve Osmanlı tarihi üzerinde yapılan birçok hatanın düzeltilmesi konusunda İnalçık'a borçlu olduğunu ifade eden Wallerstein, İnalçık'ın sayısız kitap, makale ve ansiklopedi maddelerinin sosyal bilimciler açısından hazine niteliğinde olduğunu ve İnalçık'ın çalışma hedefi olan konulara yönelik sonraki çalışmaların ancak bir tekrardan ibaret olabileceğini dile getirmektedir (Aslantaş, 2017: 6).

Cambridge Uluslararası Biyografi Merkezi tarafından 20. yüzyıldaki en iyi 2.000 bilim insanı arasında gösterilen İncalcık'ın (Yağcı, 2013: 589) bu aşamaya nasıl geldiğinin açıklanmaya çalışıldığı bu çalışmada, 41 kitap ve 485 makalenin yazarı olan Hoca'nın esas olarak akademik biyografisini tamamlayan ulaşılması çok kolay olan ve hala birçok dünya üniversitesinde okutulan eserleri üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. İncalcık'ın hocalarının, kendisi üzerindeki etkileri, yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da birçok ülkede edindiği tecrübe ve sayısız meslektaşıyla tanışması; İncalcık'ın iktisat tarihi felsefesinin oluşmasını sağlamıştır.

İncalcık'ın iktisat tarihi felsefesi ve metodolojisi açısından bakıldığında ilk olarak İncalcık'ın diğer beşeri bilimlerden faydalanmasının yanında tarihi bir olayı değerlendirirken olayın gerçekleştiği zaman ve mekanın nitelikleri üzerinden bir kanıya vardığı görülmektedir. İkinci olarak, bahsedilmesi gereken en önemli noktalardan biri İncalcık'ın, 1930'larda yaşanan dünya iktisadi bunalımının Türkiye üzerinde bıraktığı ağır etkiler nedeniyle iktisadi politikalara yönelimin artması ve büyük halk kitlelerinin sosyal problemlerine yoğunlaşılmasıyla birlikte Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası'nı çıkaran Köprülü ve para ve fiyat hareketleri ve sosyal düzen üzerinde çalışmalar yürüten Barkan'ın aracılığıyla (Çiftçi, 2015: 72) ve daha sonra 1950'lerde doğrudan Fernand Braudel'in "La Méditerranée" isimli eseri sayesinde Annales ekolüyle karşılaşmasıdır. Bunu kendi açısından bir "aydınlanma" olarak dile getiren İncalcık, Braudel'in kitabında özetle "Türk Akdenizi Hristiyan dünyası ile beraber yaşıyor ve aynı ritimde nefes alıyordu" (Çiftçi, 2015: 72) ifadesini merkez alarak Osmanlı'ya yönelik basmakalıp tanımlamalar ve önyargıların önüne geçmiştir. İncalcık'ın bu çabasının, bu çalışmada da konu edilen Amy Singer ve Rhoads Murphy'nin İncalcık hakkındaki görüşlerine bakılırsa açıkça olumlu sonuç verdiği görülebilmektedir. Son olarak, İncalcık'ın Annales ekolünün kendisine kazandırdığı Osmanlı'nın sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerinin Batı ülkeleriyle paralellik göstermesi düşüncesi ile bütüncül ve uzun dönem tarih anlayışından hangi noktalarda ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir. İncalcık, yaklaşım ve analiz bakımından etkisinde olduğu Annales ekolünün aksine parçadan bütüne giden bir tarih anlayışına sahiptir. Bunu da tüm çalışmalarını arşiv ve belgelere dayandırarak gerçekleştirmekte ve bu yönüyle Annales ekolünün tarihi genelleyci yönünden ayrılmaktadır. Arşiv ve belgelerin doğru okunabilmesi için hermenötik yöntemi benimseyen İncalcık, Bursa'daki Osmanlı'nın kuruluş dönemi fetih yollarını

analiz ettiği saha çalışmalarıyla bunu göstermiştir. Bu yönüyle Wallerstein’ın neden bir İnalıcık ekolünden bahsettiği böylelikle daha iyi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte İnalıcık’ın UNESCO ve UNICEF gibi kurumların çalışmalarına katılarak kazandığı ünün de bu düşünceye katkısı açıktır.

İnalıcık’ın tarih alanı dışında faydalandığı diğer beşeri bilimlerdeki temel kavramlar ve konular açısından bir değerlendirme yapıldığında ilk olarak hukuk kavramı üzerine özellikle eğildiği görülmektedir. 1947 yılında Bursa’da başladığı Osmanlı İmparatorluğu kuruluş dönemi çalışmalarında Bursa Kadı Sicilleri’ni keşfetmesi, 1954 yılında neşrettiği Osmanlı’nın Avrupa’daki siyasi, askeri ve sosyal politikalarını gün yüzüne çıkaran “Hicri 835 tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid” alışması, 1959 yılında kaleme aldığı ve Fatih Kanunnamesi’ni incelediği “Osmanlılar’da Raiyyet Rsumu makalesi” ve TDV İslam Ansiklopedi’sindeki adalet, adaletname, kanun, kanunname alışmaları İnalıcık’ın hukuk alanında özellikle çalıştığının en önemli örnekleridir. İkincisi, İnalıcık yıllarca arşivlerde gizli saklı kalmış ve keşfedilmeyi bekleyen şer-iyye sicilleri, tahrir defterleri, risaleler ve tereke kayıtlarını araştırıp ciltletmiş ve bunlardan derlediği bilgilerle tarihi genellemelerin ve hikayelerin önüne geçerek objektifliğini yitirmemiştir. Hoca’nın bu yöntemi onun birincil kaynakları kullandığına dair en önemli kanıttır.

İnalıcık, en önemli savlarından biri de Osmanlı tarihinin, dünya tarihinden bağımsız değerlendirilemeyeceğidir. İnalıcık’ın bu iddiasının dünyaca kabul görmesinin bir kanıtı olarak Harvard niversitesi başta olmak üzere birçok yabancı niversitede Osmanlı tarihi dersleri vermesi gösterilebilmektedir. Buna ek olarak Hoca, 2011 yılında yayınladığı “Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle zdeşleşme Süreci” isimli kitabında Avrupa’da İslamiyet’in Osmanlı sayesinde yaygın bir şekilde tanındığı, Orta ağ’da Osmanlı’nın üstün bir askeri ve idari sistem olarak görüldüğü ve Osmanlı’nın fethettiği bölgelerde “kurtarıcı Türkler” olarak bilindiği bilgilerine yer vermiştir (İnalıcık, 2011b: 299-300).

Sonuçta, 25 Temmuz 2016’da 100 yaşındayken vefat eden İnalıcık Hoca’nın son anlarına kadar dünyaya kazandırdığı yüzlerce eserin analizini yapmak tek bir çalışmayla imkansızdır. “Türk İktisat Tarihinde Halil İnalıcık’ın İktisat Felsefesi ve Metodolojisi” isimli bu yüksek lisans tez alışması, İnalıcık’ın akademik hayatı,

eserleri, başarıları, iktisat tarihi felsefesi ve metodolojisi alanında hazırlanan benzer çalışmaları derleyip bunların eksikliklerinden faydalanarak daha kapsamlı bir hale getirme ve Hoca'nın eserlerinin doğru okunabilmesi amacına ulaşmaktadır. Böylelikle İnalçık'ın öğrencileriyle birlikte, yalnız tarih alanıyla sınırlı kalmayarak çalışma alanındaki tüm disiplinlerde bilim insanlarına yaptığı katkılar ve yol göstericiliğinin kıymeti daha net anlaşılacaktır. Bununla birlikte literatürde İnalçık'ın yaptığı saha çalışmalarına ve hermenötik yöntemi hangi alan ve konularda kullandığına dair yeterli araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu araştırmalar önerilmekte ve literatürün tamamlanması açısından önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- BORATAV, A. (1985). *Tarih ve Tarihçi - Annales Okulu İzinde*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- FINDIKOĞLU, Z. F. (1946). *Türkiye’de İktisat Tedrisatı Tarihçesi ve İktisat Fakültesi Teşkilatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisadiyat ve İçtimaiyat Enstitüsü Yayını.
- GÜRAN, T. (1997). *İktisat Tarihi (2)*. İstanbul: Der Yayınları.
- GÖRGÜN, T. (2003). *Kur’an-ı Kerim, Tarihsellik ve Hermenötik*. İzmir: Yeni Ümit.
- İNALCIK, H. (1973). *The Ottoman Empire. The Classical Age, 1300-1600 (4)*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- İNALCIK, H. (1978). *The Ottoman Empire: Conquest, Organisation and Economy*. London: Variorum Reprints.
- İNALCIK, H. (1985). *Studies in Ottoman Social and Economic History*. London: Variorum Reprints.
- İNALCIK, H. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*. İstanbul: Eren Yayınları.
- İNALCIK, H. (1993). *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire*. Bloomington: Indiana University Turkish Studies.
- İNALCIK, H. (1993). *The History of the Black Sea Trade: the Register of Customs of Caffa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İNALCIK, H. (1995). *From Empire to Republic: Essays on Ottoman and Turkish Social History*. İstanbul: Isis.
- İNALCIK, H., PAMUK, Ş. (2000). *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- İNALCIK, H. (2003). *Ottoman Civilization*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İNALCIK, H. (2006). *Turkey and Europe in History (1)*. İstanbul: Eren Yayınları.
- İNALCIK, H. (2007). *Atatürk ve Demokratik Türkiye (6)*. İstanbul: Kırmızı Yayıncılık.
- İNALCIK, H. (2011). *Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci (9)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- İNALCIK, H. (2011). *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi (2)*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- KURMUŞ, O. (1982). *Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu*. Ankara: Savaş Yayınları.
- OĞUZOĞLU, Y. (2012). *Halil İncik'in Bursa Araştırmaları (1)*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- ÖZTÜRK, M. (2010). *Tarih Felsefesi (2)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YİNANÇ, M. H. (1940). *Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik*. İstanbul: MF.V.

Makaleler

- ACAR, A. C. (2016). Önsöz. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 3-4.
- ACUN, F. (2006). Tarihte Objektiflik Tartışması. *Muhafazakar Düşünce*, 7, 109-125.
- AKTÜRK, Ş. (2007). Braudel'den Elias'a ve Huntington'a "Medeniyet" Kavramının kullanımları. *Doğu Batı*, 41, 147-176.
- AKYILDIZ, A. (2015). Halil İnalçık'ın Tanzimat ve Bulgar Meselesi Başlıklı Doktora Tezinin Değerlendirilmesi. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 188-194.
- ARI, B. (2005). Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6, 27-56.
- ARI, B. (2016). Halil İnalçık ve Disiplinlerarası Tarih Metodolojisi. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 11-28.
- ARI, B., KALPAKLI M. (2016). TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Özgeçmişi. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 5-10.
- ARIKAN, Z. (1985). Tanzimattan Cumhuriyete Tarihçilik. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 6, 1583-1594.
- ASLANTAŞ, S. (2017). Prof. Halil İnalçık'ın (1916-2016) Akademik Biyografisi. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 1 (1), 6-22.
- AYAN, E. (2011). Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu. *Tarih Okulu*, 11, 75-101.
- BACQUÉ-GRAMMONT, J. (2015). Kuzey Karadeniz Sahillerinde Julien Bordier İle Kırım'da, Evliya Çelebi İle Azak'ta Prof. Dr. Halil İnalçık'ın İzinde (çev. Ü. Topuz). *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 78-79. (Orjinal makalenin yayım tarihi, 2015).
- BARKAN, Ö. L. (1948). Tahrir Defterlerinin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Araştırma. *IV. Türk Tarih Kongresi (Tebliğler)*, 290-294.
- BERKTAY, H. (1985). Tarih Çalışmaları. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 9, 2456-2478.
- BULUT, M. (2016). Türk İktisat Tarihi Geleneğinde Bir Öncü: Halil İnalçık. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 53-74.
- ÇAKIR, C. (2003). Türkiye'de İktisat Tarihi Çalışmalarının Tarihi Üzerine Bir Deneme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1, 7-63.
- ÇAKIR, C., AKAR, K. (1998). İktisat Eğitiminin Beşiği İ.Ü. İktisat Fakültesinin Kuruluşu. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti*, 49, 271-310.

- ÇELİK, S. (2015). Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet Algısı: Bir Halil İnalçık Çözümlemesi. *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9, 9-24.
- ÇİFTÇİ, C. (2015). Annales Ekolü ve Hermenötik Açından Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Tarihçiliği. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 71-77.
- EMECEN, F. M., (2015). Klasik Dönem Osmanlı Siyasi Tarihi ve Halil İnalçık. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 88-98.
- İNALCIK, H. (1940). Tanzimat ve Fransa. *Tarih Vesikaları*, 128-139.
- İNALCIK, H. (1943). *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNALCIK, H. (1947). Bursa Şer'iyye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları. *Bellekten*, 11 (44), 693-708.
- İNALCIK, H. (1948). Tarih Enstitüsü'nün Orta Anadolu Gezisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 169-187.
- İNALCIK, H. (1951). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle. *Bellekten*, 15 (60), 629-684.
- İNALCIK, H. (1952). Timariots chrétiens en Albanie au XVe siècle d'après un registre de timars Otoman. *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv*, 4, 118-138.
- İNALCIK, H. (1952-1953). od Stefana Dušana do Osmanskog Carstva. *Prilozi za Orientalni Filologiu i Istorija Jugosovenski Naroda Pod Turkskom Vladavinom*, 3-4, 23-54.
- İNALCIK, H. (1953). The Terekes, Official Lists of Effects of Deceased Persons (Summary). *Revue De La Faculte Des Sciences Economiques De L'Université D'Istanbul*, 15, 44-48.
- İNALCIK, H. (1953-1954). 15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi Kaynakları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15, 51-67.
- İNALCIK, H. (1954). Ottoman Methods of Conquest. *Studia Islamica*, 2, 103-129.
- İNALCIK, H. (1958). The Problem of the Relationship Between Byzantine and Ottoman Taxation. *Akden Des XI Internationalen Byzantinisten-Kongresses*, 237-242.
- İNALCIK, H. (1959). İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devri'ndeki Şekilleriyle Mukaseyesi. *Ankara Üniversitesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 1, 29-46.
- İNALCIK, H. (1959). Osmanlılar'da Raiyyet Rüsümü. *Bellekten*, 23 (92), 575-581.
- İNALCIK, H. (1960). Bursa and the Commerce of the Levant. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 3 (2): 131-147.

- İNALCIK, H. (1960). Çift-Resmi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32a-b.
- İNALCIK, H. (1963). Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi. *Bellekten*, 27 (108), 625-632.
- İNALCIK, H. (1964). Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu. *Bellekten*, 28 (112), 603-622.
- İNALCIK, H. (1964). Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri. *Bellekten*, 28 (112), 623-690.
- İNALCIK, H. (1965). Osmanlı Tımar Rejimi ve Sipahi Ordusu. *Türk Kültürü Dergisi*, 3 (34), 758-765.
- İNALCIK, H. (1967). Adaletnâmeler. *Atatürk Türk, Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Belgeler Dergisi*, 2 (3-4), 49-145.
- İNALCIK, H. (1967). The Re-building of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror. *Cultura Turcica*, 4 (1-2), 5-15.
- İNALCIK, H. (1968). Ziya Gökalp. *Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*.
- İNALCIK, H. (1969). Capital Formation in the Ottoman Empire. *Journal of Economic History*, 29 (1), 124-135.
- İNALCIK, H. (1969). Suleiman the Lawgiver and the Ottoman Law. *Archivum Ottomanicum*, 1, 105-138.
- İNALCIK, H. (1970). The Ottoman Economic Mind and Aspects of the Ottoman Economy, In M. A. Cook (Ed), *Studies in the Economic History of the Middle East (pp.207-218)*. London. Oxford University Press.
- İNALCIK, H. (1971). İmtiyazât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 245-252.
- İNALCIK, H. (1974). Turkish Impact on the Development of Modern Europe. In K. H. Karpat (Ed), *Ottoman State and Its Place in World History (11) (pp.51-58)*. London. Leiden E. J. Brill.
- İNALCIK, H. (1976). The Rise of The Ottoman State. In M. A. Cook (Ed.), *A History of the Ottoman Empire to 1730 (1) (pp.10-53)*. London. Cambridge University Press.
- İNALCIK, H. (1978). Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings. *Review*, 1 (3), 69-96.
- İNALCIK, H. (1980). A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement Between Innocent VIII and Bayezid II on Djem Sultan. *University of Wisconsin International Journal of Turkish Studies*, 3, 209-223.
- İNALCIK, H. (1980). Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü. *Ortaoğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar II Özel Sayısı*, 1-65.

- İNALCIK, H. (1983). The Emergence of Big Farms, Çiftlik: State, Lanlords and Tenants. *Collection Turcica*, 3, 105-123.
- İNALCIK, H. (1985). Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi. *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, 39-45.
- İNALCIK, H. (1988). Şikâyet hakkı: 'Arz-i Hâl ve 'Arz-i Mahzar'lar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 7-8, 33-54.
- İNALCIK, H. (1990). İstanbul: An islamic City. *Journal of Islamic Studies*, 1-23.
- İNALCIK, H. (1990). Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 11, 30-41.
- İNALCIK, H. (1991). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Sorunu (çev. T. SÜN BÜL). *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15 (26), 329-339.
- İNALCIK, H. (1991). Osmanlı İpek Ticareti, Madencilik ve Ziraatında Yük (çev. E. B. ÖZBİLEN). *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 91, 9-29. (Orjinal makalenin yayım tarihi, 1975).
- İNALCIK, H. (1991). Osmanlı Metrolojisine Giriş. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 73, 21-49.
- İNALCIK, H. (1992). Süleyman the Magnificent: The Man and Statesman. In G. Veinstein (Ed.), *Soliman Le Magnifique Et Son Temps (pp.89-103)*. Paris.
- İNALCIK, H. (1992). Tax Collection, Emblezzement and Bribery in Ottoman Finances. *Turkish Studies Association Bulletin*, 15, 327-346.
- İNALCIK, H. (1993). Greeks in Ottoman Economy and Finances 1453-1500. In S. Vryonis, J. S. Langdon, J. S. Allen (Eds.), *To Hellenikon Studies in Honor of Speros Vryonis, Jr: Byzantinoslavica, Armeniaca, Islamica, the Balkans and modern Greece (pp.307-320)*. New York, Aristide d Caratzas Pub.
- İNALCIK, H. (1996). Osmanlı Arşivleri Görülmeden 20. Yüzyılın Tarihi Yazılamaz. *İzlenim*, 35-36, 42-47.
- İNALCIK, H. (2000). İpek. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 362-365.
- İNALCIK, H. (2000). Tımâr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41, 168-173.
- İNALCIK, H. (2002). Foundations of Ottoman-Jewish Cooperation. In A. Levy (Ed.), *Jews, Turks, Ottomans: A Shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century (pp.3-14)*. New York, Syracuse University Press.
- İNALCIK, H. (2002). Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları. I- Türkiye'de Modern Tarihçiliğin Kurucuları. *XXIII. Türk Tarih Kongresi (4-8 Ekim 1999, Kongre Bildirilerinden Ayrı Basım)*, 85-166.
- İNALCIK, H. (2002). Osmanlı Deniz Egemenliği, B. Arı (Editör). *Türk Denizcilik Tarihi*, Ankara. T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, ss. 49-65.

- İNALCIK, H. (2003). Osmanlı'nın Avrupa ile Barışıklığı: Kapitülasyonlar ve Ticâret. *Doğu Batı Dergisi*, 24, 55-81.
- İNALCIK, H. (2009). A Note on the Turco-Iranian Economic Ties (çev. G. Yavuzcan). *Journal of History School* (5), 195-197. (Orjinal Makalenin Yayım Tarihi, 1965).
- İNALCIK, H. (2009). Fransız Annales Ekolü ve Türk Tarihçiliği. H. İnalçık (Editör). *Doğu Batı Makaleler II*. 2. Baskı. Ankara, Doğu Batı Yayınları, ss. 311-324.
- İPŞİRLİ, M. (2015). Prof. Dr. Halil İnalçık ve Osmanlı Teşkilat Tarihi. *Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 82-87.
- KALPAKLI, M. (2015). Biyografisine Sığmayan Bir Bilim Adamı: Halil İnalçık. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 1-43.
- KARAÖMEROĞLU, M. A. (2002). Bağımlılık Kuramı, Dünya Sistemi Teorisi ve Osmanlı/Türkiye Çalışmaları. *Toplum ve Bilim*, 91, 81-99.
- KEMALOĞLU, M. (2015). Ahmet Yaşar Ocak Hayatı ve Eserleri. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 11, 217-238.
- KEYDER, Ç., İSLAMOĞLU, H. (1977). Osmanlı Tarihi Nasıl Yazılmalı? Bir Öneri. *Toplum ve Bilim*, 1, 49-80.
- KILIÇ, S. (2005). Prof. Dr. Yücel Özkaya'nın Özgeçmişi ve Yayınları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 23(37), 1-11.
- MARDİN, Ş. (1999). Dünyada ve Türkiye'de Modern Tarihçilik. İstanbul. Mardin'in Bilim ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen 'Osmanlı Konferansları/Konuşmaları' başlıklı bilimsel faaliyet çerçevesinde yaptığı 4.12.1999 tarihli konuşma metnidir.
- METİN, E. (2008). Prof. Dr. Halil İnalçık İle Tarih, Tarihçilik ve Yerel Araştırmalar Üzerine Bir Söyleşi. *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, 3, 447-450.
- ÖZEL, O., ÇETİNSAYA, K. (2002). Türkiye'de Osmanlı Tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilanço Denemesi. *Toplum ve Bilim*, 91, 8-38.
- SAFİ, E. VE SAFİ, P. (2006). Prof. Dr. Halil İnalçık: "Biz Duygusal Milletiz; Tarih Tenkidini de Duygularımızla Yapıyoruz". *Kılavuz*, 36, 31-38.
- SAN, C. (1993). Karşılaştırma Yönteminde Zaman ve Mekan Boyutları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48 (1), 155-159.
- SARISOY KARATAY, N. (2015). Televizyon Belgeselciliğimizde Halil İnalçık ile 22 Yıl. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 209-224.
- ŞAHİN, A. ve CENGİZ, S. (2010). 16. Yüzyıl Fiyat Devrimi ve Osmanlı İnan Savaşlarının Osmanlı İpekçilik Endüstrisi Üzerine Etkileri. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1, 69-82.

- MURPHY, R. (2015). 20. Yüzyılın En Büyük Osmanlı İmparatorluğu Tarihçisi'nin Akli ve Anlayışı, Prof. Halil İnalçık (çev. E. Türk). *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 202-208. (Orjinal makalenin yayım tarihi, 2015).
- OCAK, A. Y. (2016). "Tarihçilerin Kutbu"(Kutbu'l Müverrihin) Halil İnalçık'ın Ardından. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 43-52.
- ORTAYLI, İ. (1986). Osmanlı Tarihyazıcılığının Evrimi Üzerine Düşünceler. *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi (Der. Sevil Atauz)*, Ankara. Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yayını, ss. 420-423.
- OĞUZOĞLU, Y. (2015). Halil İnalçık'ın Osmanlı Kuruluş Dönemi Araştırmaları ve Tarih Yöntemi. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 50-70.
- OĞUZOĞLU, Y. (2016). Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları ve Tarih Yöntemi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 40, 45-61.
- ÖZTER, A. (2001). İnalçık'la Tarihçiliğimiz Üzerine. *Dergi Yansıma*, 10, 42-47.
- ÖZKAYA, Y. (2015). Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Sosyal ve İktisadi Tarih Hakkında Görüşleri. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 254-257.
- ÖZTÜRK, M. (2015). Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Tarih Felsefesi. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 145-152.
- SARIBAY, A. Y., (2015). Tarihsel Sosyoloji Perspektifinde Halil İnalçık. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 153-157.
- SINGER, A. (2015). Sadece Defter-i Sancak-ı Arvanid'i Yayınlamış Olsaydı Bile... (çev. E. Türk). *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 110-115. (Orjinal makalenin yayım tarihi, 2015).
- ŞAKİROĞLU, M. (1994). Prof. Dr. Halil İnalçık. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 5, 569-574.
- TOGAN, İ. (2016). Kavramsal Çerçeve ve Tarihsel Bağlam Üstadı Halil İnalçık Hocamız. *TÜBA-GÜNCE Dergisi*, 52, 29-42.
- TOPRAK, Z. (1986). Türkiye'de Çağdaş Tarihçilik (1908-19). *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi (Der. Sevil Atauz)*, Ankara. Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yayını, ss. 431-437.
- ULAŞ, T. (2015). Osmanlı Çift-Hane Sistemi ve Halil İnalçık. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri*, 3, 241-253.
- YAĞCI, Z. G. (2013). Prof. Dr. Halil İnalçık. *International Journal of History*, 5 (2), 589-599.
- YEĞEN, C. (2016). Annales Okulu, Marc Bloch ve "Tarih Savunusu: Veya Tarihçilik Mesleği" Yapıtı Üzerinden Bloch'un Tarih Anlayışı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1, 25-39.

ZELAN, M. (2005). Prof. Dr. Halil İnalçık: “Avrupa Birliği’nde Türk İmajı, Hala Haçlı İmajı...”. *Mostar*, 2, 30-33.

İnternet Kaynakları

- ARSLAN, G. (12 Eylül 2015). 100 Yaşındaki Bilge Halil İnalçık: Bu Sıkıntılı Devir Gececek. *Hürriyet Kelebek*. Web: <http://www.hurriyet.com.tr> 23 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Bilkent Üniversitesi (2017). Halil İnalçık Center for Ottoman Studies, Web: <http://history.bilkent.edu.tr> 25 Ekim 2017'de alınmıştır.
- Bir Büyük Türk (2015). Yusuf Oğuzoğlu, Web: www.birbuyukturk.org 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Biyografi Sitesi (2015). Mehmet İpşirli, Web: <http://biyografi.sitesi.web.tr> 21 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Bülent Arı (2016). Özgeçmiş - Prof. Dr. Bülent Arı, Web: <http://www.bulentari.com.tr> 20 Aralık 2017'de alınmıştır.
- İnalçık (2017). Halil İnalçık Özgeçmişi, Web: <http://www.inalcik.com> 18 Kasım 2017'de alınmıştır.
- İNALCIK, H. (1996). Kutadgu Bilig'de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri, Web: <http://www.kirmizilar.com> 28 Ekim 2017'de alınmıştır.
- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (2003). Prof. Dr. Mehmet Bulut, Web: <http://www.izu.edu.tr> 19 Aralık 2017'de alınmıştır.
- SAZAK, D. (2005). Avrupa Tarihi Boyunca Türkiye'siz Olamamıştı. *Milliyet Siyaset*. Web: <http://www.milliyet.com.tr> 10 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Tel Aviv University (2017). Prof. Amy Singer, Web: <https://english.tau.ac.il> 25 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Turkish Cultural Foundation (2017). Prof. Dr. İsenbike Togan, Web: <http://www.turkishculture.org> 19 Aralık 2017'de alınmıştır.
- University of Birmingham (2017). Dr. Rhoads Murphey, Web: <https://www.birmingham.ac.uk> 27 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Wikipedia (2017). Jean-Louis Bacqué-Grammont. Web: <https://tr.wikipedia.org> 24 Aralık 2017'de alınmıştır.
- Yeni Akit (2017). Ali Yaşar Sarıbay, Web: <http://www.yeniakit.com.tr> 22 Aralık 2017'de alınmıştır.
- 29 Mayıs Üniversitesi (2017). Hakkında - Feridun Mustafa Emecen, Web: <https://www.29mayis.edu.tr> 21 Aralık 2017'de alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Cevdet Can

SARIYILDIZ

Doğum Yeri ve Tarihi : Keçiören, 1987

Medeni Hali : Evli

İletişim Bilgileri :

ccsariyildiz@gmail.com, 05354889950 (GSM)

EĞİTİM

2000-2005 : Prof. Dr. Şevket Raşit Hatipoğlu Lisesi

2005-2012 : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

2013-2018 : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2012- : Mamak İlçesi Sosyal Yardımlaşma ve

Dayanışma Vakfı - Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce : YDS: 73,75